Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

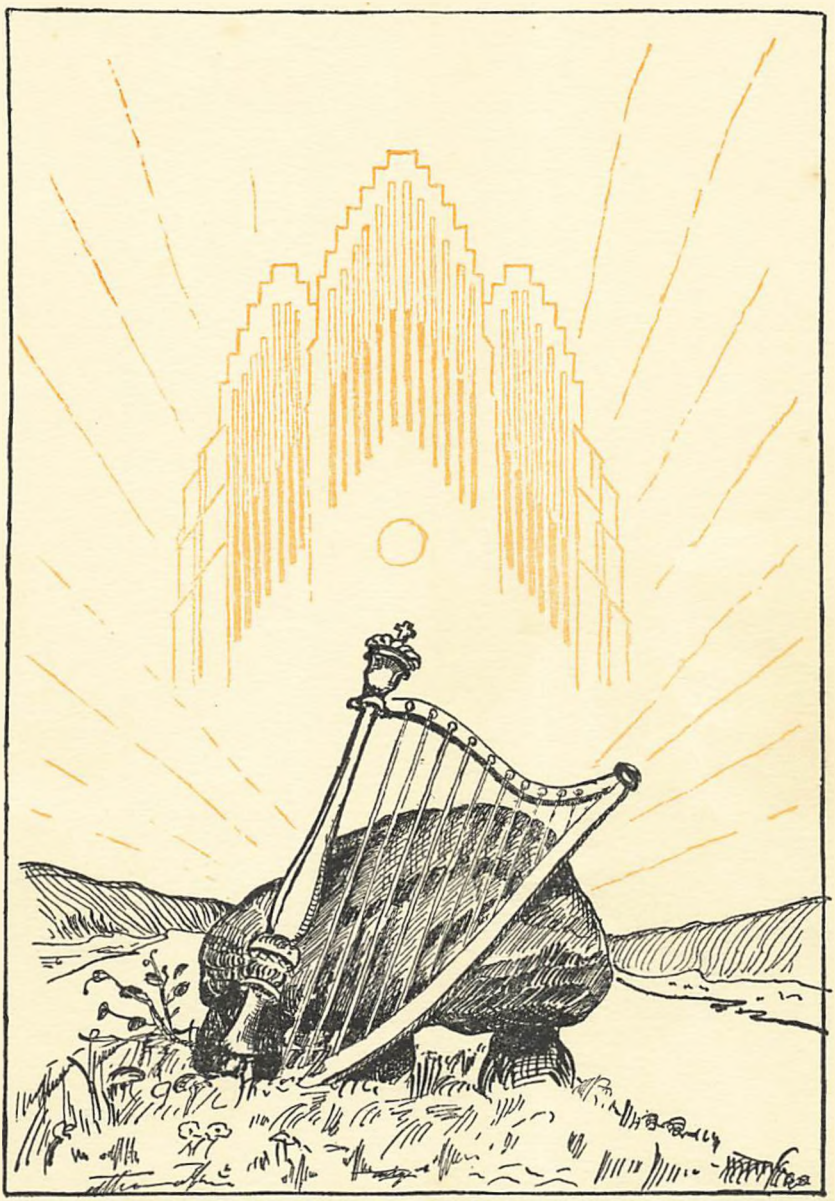

DANEBOD HØJSKOLE

1953

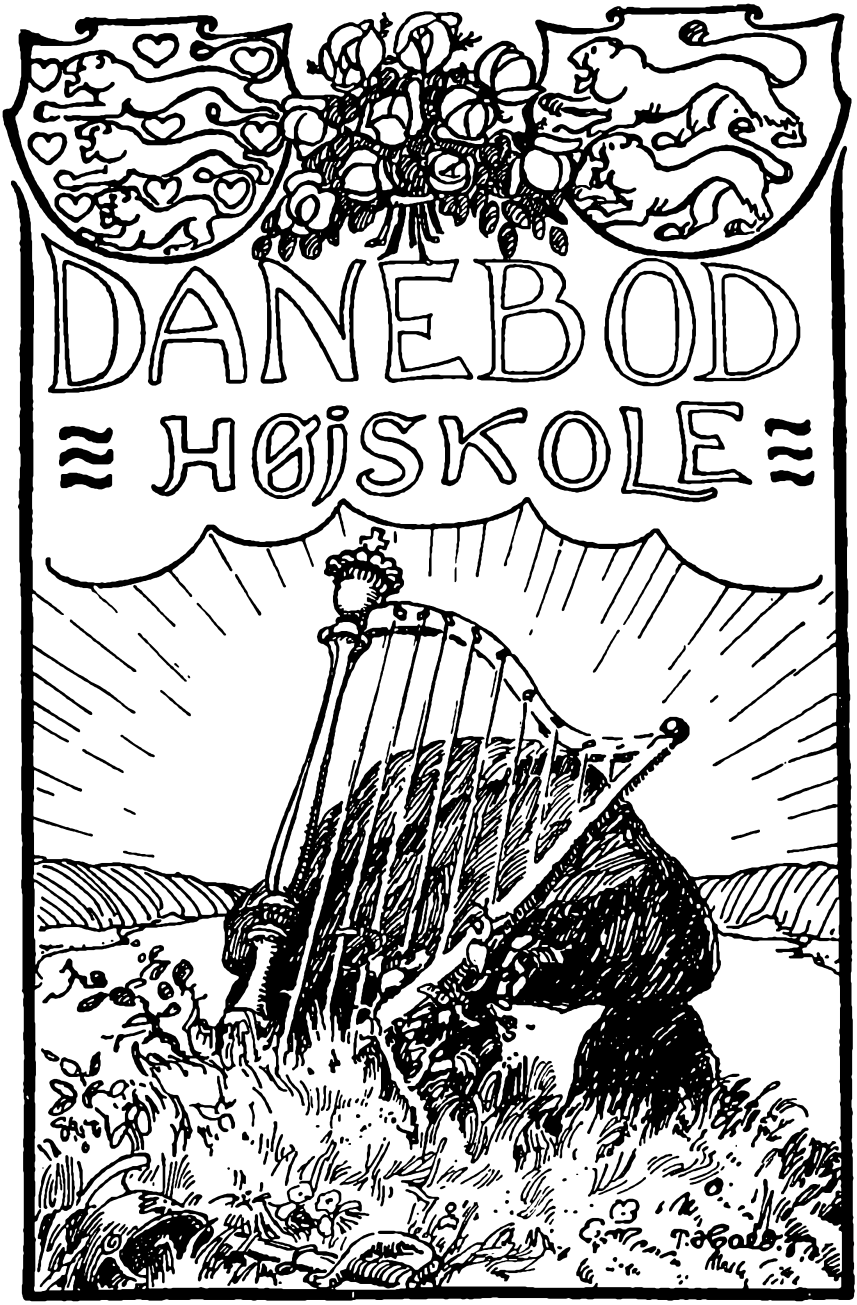

19 53

Trykt som manuskript,

KONRAD JØRGENSENS
BOGTRYKKERI . KOLDING

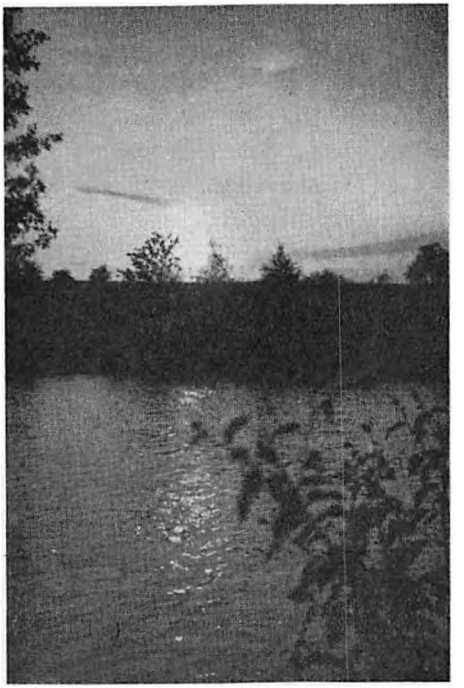

Almsted lyng. »Nattergalemosen«.

VOR ALSISKE HJEMSTAVNSDIGTER
MARTIN N. HANSEN.

Mange tager fejl af de to digtere, der hedder Martin Hansen: Sjællænderen Martin *A.* Hansen, der er født 1909, og sønderjyden Martin N. Hansen, der fødtes i Tråsbøl den 3. november 1893. Men på Als tager vi ikke fejl. Her kender vi allesammen »Martin N.«, og vi holder af ham. Som lille dreng kom han her til Notmark sogn. Her er han vokset op, og han har skrevet de fleste af sine mange viser og vers på midtalsisk dialekt. Både indfødte og »indførte« alsinger har så meget at sige ham tak for, at jeg vil benytte lejligheden nu, da han er fyldt 60. Ingen ved, om jeg kan gøre det om ti år.

Som sønderjydsk folkemålsdigter står han fuldt ud på højde med de største af sine forgængere på dette område: *Karsten Thomsen* (1837—1889), der var kromand i sin fødeby Frøslev, og *Nikolaj Andersen* (1862—1919), der var malersøn fra Martin N. Hansens fødesogn Felsted og i mange år medarbejder ved Flensborg Avis. Måske synger Martin N. ikke så enkelt, ikke så eenfoldigt i god forstand, som Karsten Thomsen (tænk f. eks. på digtet Ved Forårstid: De er så køhnt, de er så dejle!), og måske har han ikke så let ved at sætte en morsom slutningspointe på sine digte som Nikolaj Andersen (tænk bare på E dreng og e præst!). Men til gengæld overgår han dem begge i andre henseender. Hver digter har jo sin egen tone — eller som han selv udtrykker det:

> Hvæ fovl må syng mæ de neff, den hæ fåt,
> di miest synge ring, å enkelt kun godt.

Også Martin N. ejer et fint og stille lune, og han har adskilligt flere strenge på sit instrument end sine forgængere. Det kommer måske af, at han har levet et langt mere bevæget liv end nogen af dem. Han er først uddannet som snedker og har »gået på valsen« til Tyskland, Svejts og Italien. Han har været på højskole i Vallekilde og Askov og studeret ved Statens Lærerhøjskole. Han har været lærer på Snoghøj fiskerihøjskole, hvor Andreas Otterstrøm var forstander, på Fyns stifts husmandsskole, mens Jakob E. Lange var forstander, og på Høng højskole. Endelig har han taget biblioteksekseamen og arbejdet som bibliotekar i Sønderborg og Odense. Samtidig med, at han fortsætter sin virksomhed som bibliotekar, har han nu snart i mange år stået som leder af Nyt Bogforlag i Odense og har derigennem udgivet en række gode bøger i fint udstyr. Han er i besiddelse af en højt udviklet skønhedssans og ønsker, at en god bogs ydre skal svare til dens indre. I timevis kan han fortælle om en velindbunden bog.

Martin N. var med til at oprette »E Alsingegild« og er nu oldermand i denne ærværdige forening, hvis hovedopgave indtil nu har været at samle og opbevare gamle alsiske ord og vendinger, og hvad det angår, har Martin N.s digtning natur-

ligvis været en hel guldgrube. For det vigtigste af alt er, at han samtidig med alt, hvad der hidtil er nævnet, har fået tid tilovers til at skrive en lang række bøger, først og fremmest på vers. Lad mig blot nævne: »Hvæ fovl må syng«, »Troldtøj«, »Madeleine«, »Mæ en blomm i e hat«, »Lad voss syng om Mari« og »I mit herred til hest«. Den sidste er lige udkommet, så han er i fuldt sving endnu.

Alle de nævnte bøger rummer skøn alsisk poesi. Flere af hans digte vil sikkert leve, så længe alsingerne taler alsisk — og sandsynligvis længere endnu. Det gælder f. eks. den ny alsingevise, et fint digt med melodi af organist Aage Lund i Randers. Alle gamle Danebodelever fra de senere årgange vil mindes den første sang i Alsingerviser:

Som sang i juninætter med em åv hyld i blåst,
sådnt er o Als di lykle ungdomsti'e;
for sjel om det er vinter med islav, håvl og frost,
så drømm vi om de frejle*) sommerstie.
Og gik vi langs e dighe en tidle sommerdav,
og stov vi lidt og kigged ved Nalmoss og Fynshav,
så hæ vi ålde funden novve ville.**)

I sidste vers udtrykker han ønsket om, at vi sent må miste den glæde at se på det bølgende alsiske landskab, og han slutter med — uden al højtidelighed, snarere med et lille, lunt smil — at erklære Als sin kærlighed i liv og død:

Ja, lad det og blyv sint, før vi i vor grav skal nenn;
og skuld engang omsi'e vi komm te lyv egenn,
da lad det blyv o Als melld gammel venner!

Det kan ikke siges finere.

Også digtet om Madeleine vil leve længe. Det handler om »flickan från fjärran«, hvis billede bliver stående i ens hjerte, skønt man måske aldrig har talt et ord med hende, kun set et glimt af hende ved en fest. Sådan er det gået den alsiske plovmand, der så Madeleine ved en krigsfangefest i Frankrig — og nu skammer sig over, at han ikke kan glemme hende,

*) fredelig. **) noget skønnere.

skønt han nys har fået sig en pæn kone. Thorvald Aagaard har skrevet en udmærket melodi til den lille sang, hvis første vers lyder:

Han gik no og pløje og nynne en vis
og tændt o en piig e let syd for Paris,
ja, han ho kun sett hind jen jenneste gang,
men de var, som han og e lærke di sang:
Madeleine — Madeleine — Madeleine.

Men her på østkysten af Als holder vi næsten allermest af et lille digt, der skildrer en morgenvandring fra Almsted til Fynshav. Vi synger det helst på Bellmanns melodi til »Fjäriln vingad syns på Haga«:

Glaj, som skuld en mød' sin kjærest
og hå kåst*) den sjelsam dav,
kån en go en mornstund tidle
nenn fro Almsted te Fynshav.
Der er sang i åll' e dighe,
én kån sier e skov og stråend
og e suel, der langsomt kømme
op bagg Lyø som en bråend.

Ingen vunn**) og ingen hæsttrav,
der er kun min ejen skridt,
og di kån, så tit æ lytte,
o e vejkånt dæmpes lidt.
Æ kån sto, så tit æ lyste,
der er still om åll' e hus',
kun en enkelt snepp kam fløjend
nenn og lånded i e mus'.

Såndt en mornstund var det tidle,
æ fuld Kjesten hjem fro gild.
Tænk, om æ egenn kund mød' hind
li'så ung og glaj og mild.
Lad mæ go her liså lykle
og så leet eno engang,
som da ålt det villest vint voss,
og e dav' var lyss og lang'.

*) bryllup. **) vogne.

Som e suel den langsomt stigghe,
vil e stilhed haste vigh.
Er der karl' e dav, der følle,
da hold rigte åv jer pig'.
Der er sang i åll' e dighe,
og e hyld stæ fint i blåst —
det er lisom ålt er færre
og skal snart astej te kåst!

Ja, hvem ved, om ikke denne »Morgenvandring« vil leve lige så længe som Øhlenschlægers berømte digt af samme navn? — Nej, holdt nu lidt, kom nu ikke for højt op! tænker en og anden ved sig selv. Lad mig da henvise til højere autoriteter på litteraturkritikkens område: Professor *Hans Brix* sammenligner Martin N. Hansens vers med den berømte svenske visedigter Gustaf Frödings, og professor *Chr. Rimestad* skrev engang, at Martin N. Hansens digtsamlinger »rummer ved siden af Aakjærs de bedste jydske digte i vor nyere litteratur, de er endda mere afvekslende end Aakjærs«.

Men efter min mening kan Martin N.s prosa fuldtud stå mål med hans poesi. Han har for nylig skrevet en lille klar og klog novelle: »Høststormen« på rigsmål. Den handler om en sønderjyde, der var med i den første verdenskrig og nu bor ved grænsen. Dèr får han i Hitlertiden en sen nat besøg af en ung tysk flygtning, der viser sig at være en søn af en af hans overordnede fra krigen, den eneste officer, han hadede af et godt hjerte, fordi han var brutal og ærgerrig. Da den unge mand opdager, at hans vært har kendt hans far, beder han ham fortælle om ham: »Var han ikke en god kammerat? Og sikkert en helt i krigen? Men freden har knækket ham.« Sønderjyden sidder oppe hele natten, og hans sind mildnes, mens han digter den historie, der skal varme den unge flygtnings sind og give ham mod til at kæmpe. Og historien »begyndte med disse stilfærdige, men tungtvejende ord: Deres far var en god mand.« —

Men den skønneste prosabog har Martin N. dog skrevet på sin kære, hjemlige dialekt. Det er den værdifulde mindebog: »Ad min vårsti o Als«, som bibliotekar *Chr. Bay* i Chi-

cago med rette har sidestillet med Blichers »E Bindstouw«. Den nydeligt udstyrede bog begynder med ordene: »Min Vårsti var fuld åv Blomme, men dæ var og' en Del Nalder, en mått go tesid' for.« Men både »blomster« og »nælder« skildres med et mildt overbærende smil, så man må give hans mor ret, når hun formanede sine børn: »Det må I itt glemm: Et Hjart er et godt Gemmstej, Bøen. Gemmer en Søll dèr, og det ligghe læng nok, kån det træff sej, te vi finder e som Guld en skjønne Dav, hven vi hæ Brugg for e.«

Martin N.s hjerte har været et godt gemmested, og vi er mange, ikke mindst her på Als, der føler trang til at bringe ham en varm tak for alt »det møgle guld«, han har strøet ud iblandt os indtil nu, og vi håber inderligt, at han endnu i mange år må få kraft og lykke til at fortsætte sin rige virksomhed til gavn og glæde for mangfoldige mennesker!

Frede Terkelsen.

NYE VEJE.

For et halvt års tid siden læste man i en del af pressen en annonce, hvori forsvarsministeriet søgte ledere til en påtænkt undervisning i civile fag, først og fremmest medborgerkundskab. I første omgang ofrede jeg ikke denne annonce større opmærksomhed. Jeg vidste fra almindelig presseomtale, at disse stillinger ville blive opslået, men jeg havde ikke noget ønske om at forlade »gammeldags« højskolearbejde. Imidlertid begyndte jeg alligevel efterhånden at spekulere på, om disse nye veje, der skulle betrædes, måske også skulle betrædes af mig. Slutresultatet blev, at jeg sendte en ansøgning ind — med sidste rutebil inden fristens udløb! Og nu har vi købt hus i Næstved i stedet for »Hytten«, vore børn er så småt ved at slå over i sjællandsk dialekt, og jeg underviser husarer i Næstved i stedet for højskolekarle og -piger på Danebod.

Denne nye undervisning er, som de fleste vil vide, en følge af vedtagelsen af 18 måneders tjenestetid. Et udvalg til undersøgelse af problemer vedrørende den lange soldatertid blev nedsat i foråret 1952, og 18 måneder senere var undervisningen en kendsgerning. I mellemtiden havde man ved 4 garnisoner forsøgt, om det overhovedet var muligt at gennemføre en undervisning med held, og da resultatet alle 4 steder var opmuntrende, besluttedes det at udvide undervisningen til at gælde alle soldater. Jeg underviste i denne periode på Haderslev kaserne en eftermiddag om ugen, og det var på denne baggrund, jeg turde springe ud i det nye arbejde. Nu har man i mange år diskuteret det 8. skoleår eller en tvungen ungdomsskole, og så løses problemet — i hvert fald i en vis udstrækning — på en ganske uforudset måde. En del vil huske, at der

straks efter vedtagelsen af de 18 mdr.s tjenestetid var tale om at få soldaterne ud på højskoler og andre ungdomsskoler. Det lod sig ikke praktisere, og det havde vel heller ikke været let at få de to »slags« elever ind i et frugtbart samarbejde. Nu valgte man at lade Muhammed komme til bjerget, idet man ansatte en højskolemand — Jørgen Bøgh — til leder af den civile undervisning inden for forsvarets forskellige grene. Ved hver garnison ansattes — eller agtes ansat — en forstander; i de fleste tilfælde som »heltidsansatte«, men ved enkelte mindre lejre og lignende kun som »deltidsansatte«, d. v. s. med undervisningen som bibeskæftigelse ved siden af deres almindelige erhverv. Af de i første omgang ansatte »civiltjenestetidsundervisningsforstandere« var (af de 14 heltidsansatte) 6 fra højskolen, 3 fra folkeskolen, 2 fra fængselsvæsenet, 2 jurister og 1 fra gymnasieskolen.

Undervisningen sker efter stigende skala, således at der i soldaternes første halvår (rekruttiden) undervises to timer ugentlig, i andet halvår fire timer (= ½ dag) og i sidste halvår seks timer (= 1/1 dag). Tvungent fag er i alle tre halvår faget medborgerkundskab, der tager to timer om ugen, men ved siden af dette kan man, når rekruttiden er overstået, vælge mellem en lang række fag: dansk-regning, engelsk, bosætning, tegning, bogføring, landbrug, motorlære og musikforståelse. Man skal altså deltage i et eller flere af disse fag, men kan selv vælge hvilket eller hvilke.

Jeg skal ikke nægte, at det gjorde et betydeligt indtryk, da meddelelsen om, at jeg skulle lede undervisningen ved Gardehusarregimentet i Næstved, indløb. Det er sin sag at forlade et arbejde, man har været meget glad for. Ville denne nye kurs betyde, at man selv smækkede døren til højskolearbejdet i, så at den ikke mere kunne lukkes op? Hvordan ville det bekomme Inger »kun« at være husmoder, at sige farvel til skole og gymnastik? Hvad med lejlighed o.s.v. o.s.v.?

Derimod frygtede jeg ikke i særlig grad springet fra »frivillig« til »tvungen« undervisning. Det havde vist sig i Haderslev, at forskellen var langt mindre, end vi højskolefolk på forhånd havde antaget. Det, at undervisningen ligger i

tjenestetiden, giver den på forhånd en del sympati hos soldaterne. Det er jo nu engang behageligere at sidde i en skolestue end at bakse med feltbanens forhindringer. Det kan siges, at det er en lidt billig sympati, men den vil i al fald lette starten, og lykkes det så at fastholde den virkelige forhåndsinteresse, som fandtes hos en stor del af soldaterne, tør man vist alligevel håbe på, at dette eksperiment, der er det største inden for voksenundervisningen i Danmark, skal få nogen betydning.

Og hvordan er det så gået i Næstved? Af en af vore gamle elever, der havde været soldat i Næstved, var garnisonskommandanten karakteriseret som »den flinkeste mand i verden« — stort bedre kunne det jo ikke være! Og lad mig sige med det samme, at jeg overalt hos den militære ledelse har mødt den største hjælpsomhed og interesse. Ganske enkelte — navnlig på de mellemste trin af befalingsmandskorpset — har sagt: jeg er principielt en modstander af at blande civil undervisning ind i den militære uddannelse, men nu er ordningen vedtaget, og så gælder det om at få det bedst mulige ud af den. Det er en indstilling, som fuldt ud må respekteres. Baggrunden er en frygt for, at den militære disciplin — unge og uerfarne befalingsmænd — vil blive et endnu større problem, når tøjlerne slappes under den civile undervisning. Endvidere har man frygtet ansættelse af civile lærere, som direkte modarbejdede soldateruddannelsen. Hertil har jeg svaret, at jeg hverken kunne eller ville ransage lærernes hjerte og nyrer i politisk henseende, hvorvidt de var for eller imod Atlantpagt, oprustning o.s.v. Det eneste krav, men på den anden side et ubetinget krav, der må stilles til lærerstaben, er loyalitet mod det arbejde, officererne udfører: at gøre de unge mænd til dygtige soldater. Det er en opgave, der er pålagt af statsmagten, og som derfor må respekteres ganske uden hensyn til private anskuelser. Man må jo også betale indkomstskat, selv om man er tilhænger af at erstatte den med fuld grundskyld!

De første indtryk i Næstved var overraskende. Fra gammel tid er man indstillet på, at husarerne var landmænd, men nu oplyste adjudanten, at 90 pct. af soldaterne var københav-

nere, og det var jo et elevmateriale, jeg ikke var vant til at undervise — det viste sig dog senere, at tallet var en del for højt ansat. Da jeg under min første samtale med obersten nævnte, at jeg havde hørt, at kvaliteten af husarerne var lidt højere end gennemsnittet f. eks. af infanteriet, svarede obersten tørt: »Det vil jeg sgu ikke håbe for infanteriet ....« Jeg blev ansat pr. 1. september, og den første måned var jeg græsenkemand med kontor og værelse i barak 54. Det var et ret stort arbejde at tilrettelægge undervisningen. Bortset fra medborgerkundskaben svarer fagene jo til »særfagene« på en højskole, og det gjaldt følgelig om, at så mange som muligt fik deres ønsker opfyldt. På den anden side måtte holdene hverken blive for store, over 30, eller for små, under 20. En anden vanskelighed var, at jeg ikke kunne udbyde fagene til soldaterne, før jeg havde de fornødne faglærere, og jeg kunne på den anden side ikke engagere lærerne, før jeg vidste, om der ville blive tilstrækkelig tilslutning til de pågældende fag. Det svarer næsten til det gamle problem, om ægget måtte eksistere før hønen, eller hønen før ægget.

Det var givet, at resultatet af undervisningen stod og faldt med valget af lærere, og jeg kendte ikke eet menneske i Næstved. Belært af erfaringerne fra Haderslev ville jeg have så stor del af undervisningen som muligt afviklet om formiddagen, mens soldaterne er mest friske. Har de haft en anstrengende øvelse om formiddagen, er det forståeligt, om det kan knibe med oplagtheden i skolestuen. Men samtidig med formiddagsundervisningen afskærer man sig næsten helt fra at udnytte de almindelige skolers lærere, der i det tidsrum er fuldt engageret. Straks efter min ankomst havde jeg en samtale med de lokale journalister (pressekonference!) og efterlyste i den ret store avisomtale, der blev resultatet, de pædagogiske reserver, der måtte findes uden for de aktive lærere. Resultatet blev 1 — een — henvendelse, der var anvendelig, og jeg skulle bruge et par og tyve lærere! Når behovet blev så stort, skyldes det først og fremmest, at den enkelte lærer i regelen kun kan afse tid til at tage et par timer om ugen, og der er 7—800 soldater at undervise. Heldigvis kom jeg hurtigt

i forbindelse med nogle mennesker, som forstod, hvad det hele drejede sig om, og i løbet af en tre ugers tid lykkedes det at opnå tilsagn fra den nødvendige lærerstab. Det var spændende dage! Nej'erne var dobbelt så hyppige som ja'erne, men ofte ledsaget af henvisning til nye muligheder.

Undervisningslokalerne voldte også spekulationer. Selv om vi har en ny og dejlig kaserne — taget i brug 1940 — findes der bogstavelig talt ikke undervisningslokaler. Derimod ligger der nede i byen en ualmindelig smuk og velindrettet handelsskole, indviet for ½ år siden og med 10 fine klasseværelser ... En ren ønske-skole! Efter nogle forhandlinger lykkedes det at opnå en foreløbig aftale, og vi kunne tage fat.

Hvilke fag valgte soldaterne? 50—75 pct., ja, for en enkelt eskadrons vedkommende 95 pct., valgte det kombinerede fag dansk-regning. Det er en kendsgerning, at der er et stort behov for elementær undervisning i disse fag, og det taler til gunst for soldaternes vurderingsevne, når så mange valgte dette fag, der måske lyder mindre spændende end adskillige andre. Det var sikkert også fornuftigt, at så forholdsvis få valgte engelsk. Det kræver en hel del at få noget ud af dette fag i løbet af et halvt eller et helt år, når man kun har to timer om ugen og ikke alt for gode betingelser for hjemmearbejde. Musikforståelse var der vældig tilstrømning til, men også tegning og det nye fag bosætningslære var der stor interesse for. Jeg orienterede på mindre hold, ca. 50 soldater ad gangen, om de enkelte fag, og forhåndsinteressen var som tidligere nævnt betydelig. Kun en enkelt eskadron syntes mindre optaget af det, og forklaringen fik jeg senere: det var soldater, som lige dagen i forvejen var ankommet fra Oksbøl, hvortil de skulle igen efter efterårsmanøvrerne, og hvor de selv regnede med at skulle blive vinteren over. Så havde det jo mindre interesse, hvad der var af civilundervisning i Næstved. — Og så havde de for resten haft det eneste nattegn i lange tider den foregående aften! Nu viser det sig, at eskadronen kommer hjem i december, og jeg tænker, interessen også kommer! Jeg lod soldaterne begrunde deres valg af fag på »stemmesedlerne«. Et par eksempler: »jeg har vald dansk rejning for

di jeg har sverd ved det« eller »— har ikke læret tiltrælkelige der for vælge jeg Dansk og Rengning«. Een skriver: »for di jeg ikke er så sikke i mit Dansk-Regning, men hobe at jeg må blive det«, og en anden: »Dansk og regning har jeg lært for let, og det for jeg brug for«. En bybo: »fordi jeg elsker musik og tegning«, og en landbo, kort og godt: »for at blive klogere«.

Husarerne har fra gammel tid været opklaringsstyrker. Det er de stadig, nu blot med panser- og kampvogne i stedet for heste. En tradition, der stadig fastholdes, viser hen til denne opgave. Alle soldater har ikke blot et nummer, men også et »bynavn«, deres hjemby. I en tid, da kort enten ikke fandtes eller ikke var nøjagtige, var det ekstra vigtigt at have lokalkendte folk. Men det kan stadig have sin betydning. Skulle der f. eks. sendes en patrulje ud på Als, vil den mand, der hedder »Ertebjerg« — vi har ham for tiden i en af eskadronerne — i regelen være en selvskreven deltager. Københavnere hedder »Vesterbro«, »Nyboder«, »Nørrevold« o.s.v. (Spec. til årgang 1952—53: Vagn Modvig hedder »Sdr. Omme«!) Jeg nævnte, at de motoriserede køretøjer havde fortrængt hestene. Helt gælder dette dog ikke. Der indkaldes stadig ca. 160 mand om året til uddannelse ved hesteskadronen. Det er næsten udelukkende landmænd, og et hold af dem ligner fuldstændig et almindeligt hold højskolekarle. Deres interesser ved de valgfrie fag koncentreres om dansk-regning og landbrug. Uden at blive beskyldt for at ville smigre hovedparten af dette årsskrifts læsere tør jeg vist godt røbe, at befalingsmændene alle er enige om, at det er de letteste soldater at arbejde med. På den anden side er byboerne ofte festlige at undervise, lette at komme i lag med. Et eksempel fra en medborgerkundskabstime, jeg overværede. Læreren har været inde på forskellen mellem industriens og håndværkets produkter — de elegantere og billigere industrivarer contra de mere solide håndværksfrembringelser. Han bliver afbrudt nede fra klassen: »Jamen, se nu de her sko; dem købte jeg for to måneder siden for 70 kr., og se hvordan de nu ser ud!« Læreren må ned og se på dem og indrømmer, at kønne er de ikke. Så fortsætter en soldat bagved: »Næ, se så her! disse sko købte jeg for et

helt år siden, og der er kun kommet nye hæle på!« Første soldat affejende: »Jamen, du sover jo osse altid!« ....

Jo, det giver afveksling med en så alsidigt sammensat flok, der i vort tilfælde f. eks. omfatter to cand. jur.'er, en cand. mag., to dyrlæger, en greve af Rosenborg, en forstkandidat og et tilsvarende antal svajere. På et tilfældigt medborgerkundskabs-hold er erhvervsfordelingen følgende: 4 landmænd, 3 arbejdsmænd, 3 maskinarbejdere, 2 typografer, 2 gartnere, 2 snedkere, 2 malere, 2 kontorister, 1 kleinsmed, 1 sadelmager, 1 lagerarbejder, 1 revisor, 1 cand. mag., 1 fabriksarbejder, 1 bogholder, 1 frisør, 1 mejerist, 1 chauffør, 1 ekspedient.

Men også lærerstaben i medborgerkundskab er ret broget; den omfatter: 5 præster, 2 sagførere, 1 politifuldmægtig, 1 politiassistent, 1 kommunelærer, 1 højskoleforstander og undertegnede. Det er spændende at have lejlighed til at følge undervisningen på de forskellige hold. Der er så afgjort ikke tale om ensretning! På et af holdene holder læreren (en præst) et glødende foredrag om højskolens betydning i de sidste hundrede år, et andet sted overværer man, at læreren fortæller barndomsminder fra en fynsk landsby, et tredje hold er drejet ind ad et sidespor om den frie hastigheds resultater. Samtidig hører man fra klasseværelset ved siden af en pladespillers hotte jazzrytmer, efterfulgt af Mozarts violinkoncert i a-dur. Et andet sted i bygningen dyrker man »tegning med kunstforståelse«. Hovedparten af de 30 soldater er i gang med små akvareller, men der er også iblandt dem to såkaldte »sypiger«, der broderer og drøfter farvevalget med læreren, der i parentes bemærket selv er en meget dygtig kunstmaler.

Selvfølgelig er der vanskeligheder. En af de største hedder »afgivelserne«. Man kan risikere, at et medborgerkundskabshold på 30 skrumper ind til 11, resten er den dag »afgivet« til kostforplejningen, hvor de skræller kartofler. Selvfølgelig er det en god medborgerlig gerning — men det vanskeliggør undervisningen. En grå og våd novemberdag klager alle lærerne over, at det er svært at komme på bølgelængde med soldaterne. Det viser sig, at de skal på øvelse bagefter og kampere i fri luft om natten — det præger på forhånd stemningen. En fre-

dag mangler der pludselig to soldater på et dansk-hold — vi kan kalde dem »Saxogade« og »Trekroner«. Det opklares senere, at de har omsat ugelønnen — ca. 15 kr. — på værtshus og derefter er taget »på tommelfinger« til København for at gense Nyhavn. Søndag aften melder de sig tilbage. Det kostede 6 dages skærpet arrest ulovligt at have været borte fra eskadronen og at have færdedes i uniform i spirituspåvirket tilstand. En ulempe er også omplaceringerne fra garnison til garnison. Et eksempel: vi startede med at undervise 100 mand om fredagen, fordelt på 4—5 hold; 1 måned senere ankom yderligere 60 mand, som anbringes dels på bestående hold, dels på nyoprettede; 1 måned senere ankommer andre 60 mand, og det samme gentager sig; 2 måneder senere forflyttes halvdelen af de først ankomne 60. Nå, heldigvis skal de op til Johs. Møller i Holstebro, så tonen er nogenlunde den samme! Efterhånden som den fornødne militære udrustning ankommer, vil disse omplaceringer også formindskes.

Hvordan undervises der? Ja, det er ikke blot forskelligt fra lærer til lærer, men jeg tror også, alle lærerne eksperimenterer for at finde frem til det rette. En stor del af undervisningen foregår i samtaleform, der vel er den, der appellerer mest til den enkelte elevs aktivitet. Den gyldne regel for al pædagogik, at undervisningen frem for alt ikke må være kedelig, gælder i udpræget grad her. Undervisningen skal være så konkret, så håndfast som muligt. 30'ernes lave fødselstal belyses f. eks. ved at tælle soldaternes samlede søskendetal op — for hele klassen — f. eks. 73. Bagefter opgiver hver mand, hvor mange søskende hans far har, og det viser sig da, at børneflokken en generation tidligere var på 106. Så er der baggrund for en samtale om følgerne af børnetallets nedgang i 30'erne og stigning i 40'erne. Vi har taget et par timers geografi: Danmarks byer kan placeres ejendommelige steder! Vi har 2-mands borde og stole; drejer man 2 stole rundt, har man en gruppe på 4, og hvad den ene ikke kan huske, kan måske den anden. Een gruppe skal uden hjælpemidler klare sig byerne ved den jydske østkyst, en anden Limfjordsbyerne, en tredje Sjællands kystbyer o.s.v. Efter 5 minutters overvejelser skal

gruppeformændene redegøre for resultatet af overvejelserne. Eller soldaterne kommer enkeltvis op til landkortet, hvor de skal finde 12 byer. Kammeraternes beundring for ham, der kan klare »en tolver«, er lige så stor som skadefryden, når Varde bliver anbragt på Sjælland. Små eller større udflugter vil indgå i undervisningen. Foreløbig har et par medborgerkundskabshold været på Kählers keramikfabrik, et tegnehold i Herlufsholm kirke og to hold i musikforståelse til symfonikoncert.

Ja, vil en del folk sige, det kan være meget godt med denne soldaterundervisning, men slår den ikke samtidig højskolerne ihjel? Over for dette spørgsmål kunne man selvfølgelig være kynisk og hævde, at det ikke spillede nogen rolle, om nogle højskolebygninger skulle overgå til anden anvendelse, når blot arbejdet blev gjort andetsteds og i langt større skala. Men så let går det ikke. Jeg tror helt bestemt, at der ligger store muligheder i soldaterundervisningen, men erstatte højskolen vil den aldrig kunne. Hele det hjemliv, der er rammen om højskolens undervisning, mangler og vil altid mangle inden for soldaterundervisningen. Kald »højskolefællesskabet« romantik, massesuggestion eller andet — det er dog lige fuldt en kendsgerning, at noget meget væsentligt ved et højskoleophold ofte opleves uden for timerne. Men tror disse unge mennesker ikke, at de *har* været på højskole, når de har fået undervisning i deres soldatertid? Mange højskoleelever er taget på højskole »for at få skolekundskaberne frisket op«, og den side af sagen kan udmærket ordnes — gratis — medens værnepligten aftjenes. Det er muligt, at en del vil ræsonnere således, og højskolernes elevtal følgelig synke. På den anden side kan det også tænkes, at der vil komme nogle »nye« elever til højskolerne, folk, som ikke tidligere har haft forbindelse med højskolekredse, men som har fået lyst til at uddybe de fag nærmere, man har »lugtet til« i den civile soldaterundervisning. Den store del af forstanderne, der har tilknytning til højskolen, vil sikkert ikke lægge skjul på deres indstilling — naturligvis uden at der bliver tale om højskolepropaganda — og dette *kan* føre til en tilgang til højskolen fra hidtil »højskolefremmede« kredse.

For nogle år siden fremsatte pastor Thaning, Asperup, tanken om statshøjskoler, ejet af det offentlige, men med samme frihed i arbejdet som de bestående. Forslaget mødte stærk modstand hos de fleste (i hvert fald ældre) højskolefolk. Det arbejde, der nu er påbegyndt, adskiller sig ifølge sagens natur fra Thanings statshøjskole, men der er, tror jeg, en lighed i det synspunkt, der ligger bag: at højskoletanken må iklædes forskellige former til forskellige tider — og forskellige former på samme tid. Den Grundtvig-begejstring, der greb store dele af vort folk under besættelsen, var vel delvis af ret luftig karakter, men mon der alligevel ikke er en forbindelse mellem den og den højskoleprægede soldaterundervisning?

Grundtvigs tanker om åndelig frihed samlede først tilslutning i de ret store, men også ret isolerede kredse, der oprettede valg- og frimenigheder. Direkte og indirekte førte dette til en langt rummeligere folkekirke. På samme måde har undervisningen i de grundtvigske friskoler uden tvivl »smittet af« på folkeskolen. Og for højskolens vedkommende gælder noget tilsvarende. Forbindelsen mellem de grundtvigske højskoler og det folkelige ungdomsarbejde har altid været meget nær. Andre kirkelige retninger, politiske partier, erhvervsgrupper o.s.v. har overtaget højskoletanken. Ved en skønsmæssig gennemgang af de 59 statsunderstøttede højskoler synes ca. 25 at komme i gruppen »almindelige, grundtvigske højskoler« (— et i sig selv temmelig uafgrænset begreb!). Resten er en meget blandet gruppe.

I hvor høj grad soldaterundervisningen vil blive anerkendt som »højskolearbejde« får stå hen. Foreløbig er det eneste, der kan siges, vel dette, at det er et arbejde, der *skal* gøres. For egen regning tør jeg tilføje, at det er et arbejde med rige muligheder. I den tid, jeg foreløbig har haft med denne opgave at gøre, har jeg ikke i noget tilfælde erfaret, at det var umuligt at forene det krav om åndelig frihed, som et højskolearbejde ubetinget må bygge på, med det lige så selvfølgelige krav om disciplin og ensartethed i ydre henseende, som militæruddannelsen må stille.

Gunner Rasmussen.

Vi vil gerne herigennem bringe vor tak til alle gamle elever og gode venner på Danebod gennem 8 dejlige år. Det har været festlige, gode og lærerige år, og hvad de har betydet for os, lader sig ikke overse. Selv om vi er glade for at være i Næstved, følger vi dog i tankerne arbejdet på skolen og vil slutte op bag det løfte, der altid lyder ved skoleafslutningen: Vi ses til elevmødet! — og vi glæder os til det.

Skulle I komme i nærheden af Næstved, bør I kikke indenfor hos os. Det vil næppe vare længe, før vi er inde på emnet: »Kan du huske ....!«

God jul og godt nytår ønsker vi alle årsskriftets læsere!

Erik, Arne, Aase, Inger og *Gunner Rasmussen,*
Lindeparken 13, Næstved.

VED GRÆNSERNE.

I indledningskapitlet til Jakob Knudsens roman »Lærer Urup« træffer vi på storebæltsfærgen en transport af forbrydere, der under politieskorte er på vej til fangelejren. De bliver naturligvis hurtigt genstand for de medrejsendes opmærksomhed og almindeligt samtaleemne om bord — ikke sådan at forstå, at man fordømmer dem, nej, fra alle sider høres der undskyldende bemærkninger, man ser så at sige bort fra de lænker, der binder forbryderne til lovens håndhævere. En århusiansk cigarmagersvend forløser stemningen, idet han ignorerer afspærringen og byder dem cigarer: »Så går den med damp, hva? Så går den bedre!« — og han føjer forklarende til: »Vi er sgu forbrydere allesammen, lad os ikke ta'e 'et så nøje. Hva' er vi ikke? Det er pin'de pjask-råddent det hele! Også lige fra Skagen og til Foldingbro-fjord. Kan I så forstå, vi trænger til en ny samfundsordning, folkens?«

Den tankegang, som her er formet så skarpt, er næppe fremmed for nogen: vi undskylder så vidt muligt forbryderen og fritager ham for straf, for hvorfor skal han undgælde, når vi ikke selv er stort bedre. Hvem er vi, at vi har ret til at dømme? Enhver forbryder har jo sin historie, der er vævet sammen med vor: for han kom måske fra et dårligt hjem, fra et råddent milieu og utålelige sociale forhold, han blev svigtet af samfundet, af os.

Vi sidder i retssalen som nævninge og hører hans historie og forstår, at det er også vor: at vi — med et af tidens yndlingsord — er solidariske, d.v.s. fælles om skylden. Så dømmer vi nødigt, fordi dommen rammer os selv, vi forklarer, hvordan han blev forbryder, og lader forklaringen gælde som undskyld-

ning, som om det var én og samme ting. Skylden skal jo imidlertid anbringes, men helst sådan, at det ikke gør ondt hverken på forbryderen eller os, der dømmer, og så går vi udenom, idet vi gør den upersonlig, så hedder det: arveligt belastet, — som om vi ikke allesammen er arveligt belastede — eller vi siger: »Det er samfundets skyld, vi er lige gode om det.« Så taler vi ikke mere om tugthus, men forbedringshus. Vi tager vor faldne broder ved hånden i stedet for at dømme ham.

Ja, det lyder bestikkende smukt, men dækker over en rådden tankegang, der betyder en fornægtelse af selve det menneskelige; for der er grænser, der ikke kan slettes, uden at vi ender i det dyriske, og der er livslove, der ikke ustraffet kan gøres upersonlige. Det har vi glemt, og derfor er opløsningen og forfladigelsen i fuld gang på en række livsområder.

Men lad os nu først betragte forholdet mellem forbryder og samfund, som jeg allerede har nævnt. Vi er her ved at jævne en grænse, som for livets skyld skal og må være. For hvis ikke forbryderen dømmes og straffes, hvis ikke han tager skylden på sig, så mister han sin værdighed som menneske, og vi, der skulle dømme ham, gør ligeså.

Jeg fik forleden at mærke, hvordan denne grænsejævning, der har fundet sted mellem forbryder og samfund, har fordærvet den selvbesindelse, som intet menneske, heller ikke en forbryder, kan komme uden om, hvis han vil videre end til at leve som et dyr: spise, drikke, sove og forplante sig ... Han havde været kasserer og i løbet af nogle år besveget for en snes tusinde. Han havde haft uorden i regnskaberne og havde blandet kasserne sammen, nogle gange lykkedes det at stikke revisionen blår i øjnene, indtil endelig bomben sprang. Det havde været hans mening at betale tilbage, sagde han, og han fik en meget mild dom. Jeg forstod på ham, at han ikke kunne indrømme sig skyldig. Det, han havde gjort, gjorde næsten alle, der havde med betroede midler at gøre, det var de forrykte tider, vi levede i, hvor levefoden løb fra indtægterne. Han var egentlig blevet offer for disse usunde tider, hvor alle lever over evne, men at *han* havde afgørende svigtet, nej, ikke tale om!

Det var ynkeligt at høre på dette selvbedrag, disse undskyldninger, der svirrer i luften, hver gang et menneske har krænket loven. Han var på vild flugt fra sig selv ud i det upersonlige, det grænseløse, det uvirkelige, hvor alting opløser sig i tåge. Han lod sig ikke fange ind, og derfor kunne samtalen ikke fortsættes, for det var ikke et menneske, man havde for sig, men en samling undskyldninger, et væsen, der ikke hæftede for sine egne gærninger.

Grænsen skal trækkes, dommen fældes, skylden betales, ellers bliver der intet af menneskets frihed og værdighed tilbage.

Jeg ved godt, at dette kan tydes som manglende medfølelse med forbryderen og en umenneskelig dømmesyge, — som om man selv er uden skyld og kan takke Gud for, at man ikke er som denne forbryder, der sidder på anklagebænken. Men det er en misforståelse, for ligeså umenneskeligt det er at undlade dommen og »ikke ta' det så nøje«, ligeså umenneskeligt er det i stedet for dommen at sætte fordømmelsen. Begge dele betyder umyndiggørelse. I fordømmelsen har man sat sig selv udenfor og behandler den dømte, ikke som et medmenneske, men som et umenneske. Og behandles forbryderen sådan, går der ingen vej tilbage til samfundet, så er han netop fordømt.

Et eksempel kan måske klargøre forskellen mellem dom og fordømmelse. En af mine kammerater var værge for en ung mand, der havde stjålet fra forretningen, hvor han arbejdede. Han fik sin straf, kom ud igen og tog fat med frisk mod, så han i løbet af kort tid havde tilbagebetalt, hvad han var skyldig. Så forlover han sig, men kærestens mor råder fra: hun må ikke gifte sig med en straffet person. Den unge pige holder alligevel fast ved ham, de gifter sig og får et barn, men moderens holdning ændres ikke, hun nøjes ikke med dommen, hun fortsætter i selvgodhed med fordømmelsen, og da de unge juleaften er på besøg hos hende, kalder hun ham for »tugthuskandidat«. Da brister det for ham, han er ikke bare dømt, men fordømt, og nogle dage efter bryder han ind pany.

Grænsen går ikke mellem os og forbryderen, men mellem forbrydelse og retfærd, mellem ondt og godt, og krænkes denne

grænse, skal vi for livets skyld dømme forbryderen, men ikke slippe ham som menneske.

I 1873 skrev Dostojevskij en række kronikker, der netop behandler dette grænsespørgsmål: »Om vore domstole og vore forbrydere« kalder han en af dem. Kort forinden har man indført nævninge i den russiske retspleje, og med stigende bekymring ser han, hvordan de i det ene tilfælde efter det andet frikender eller finder så mange undskyldende omstændigheder, at dommen føles som en formalitet.

Den lempelige kurs kommer af, at russerne er et medfølende folk, hævder nogle, det gør ondt at skulle dømme. Nej, siger Dostojevskij, det kommer først og fremmest af, at vore nævninge er angst for magten, — de er overbærende af angst. De sidder der og tænker: »Er vi da bedre end den anklagede? Vi har det godt og lever i ro og tryghed — men var vi i hans sted, hvem ved, om vi så ikke havde gjort noget meget værre? — og derfor frikender de.«

Det gør ondt at dømme et menneske skyldig — nå, jamen lad det så gøre ondt, tilføjer han. Sandheden fremfor alt — sandheden står højere end smerten. Vel er vi den anklagedes medskyldige, det er en slet dommer, der ikke erkender det, vi er måske halvvejs skyld i hans ugerning, men derfor har vi ikke lov at frikende. Vi skal udtale sandheden og nævne det onde ved dets rette navn. Vi dømmes måske selv derigennem, det er så vor del af straffen. Af medlidenhed at flygte fra dommen, nej, det er for let en sag. Så ville man jo snart komme til den slutning, at der slet ikke findes forbrydere, og at samfundet, milieuet, er skyld i alt.

Det er vel der, vi er ved at være i dag. I stedet for at tage skylden på os og finde os selv derigennem, flygter vi ud i det upersonlige, det ansvarsløse, idet vi vender anklagen mod samfundet. Det fører simpelthen til umenneskelighed, siger Dostojevskij — for først, når man gør mennesket ansvarligt og lader det hæfte for sine gerninger, anerkender man dets frihed. »Læren om milieuet, som vil gøre mennesket afhængigt af enhver fejl i samfundets indretning, berøver mennesket dets personlighed og løser det fra enhver individuel moralpligt,

fra enhver selvstændighed, og fører ind i det gemeneste slaveri, der kan tænkes.«

Det er ganske mærkeligt, hvor denne forudsigelse fra 1870erne er kommet til at passe på det kommunistiske Rusland, hvor staten åbenlyst sættes over det enkelte menneske.

Fra gammel tid har det i Rusland været skik at kalde forbrydelsen for »ulykke« og forbryderen for en »ulykkelig«. Men i disse udtryk ligger ikke en undskyldning, det betyder ikke »hændeligt uheld«. Nej, folket har, før kulturforfaldet satte ind, vidst, at skyld altid er noget personligt. Med dette udtryk »ulykkelig« mener folket: »Du har syndet og lider, men også vi er syndige. Havde *vi* været i dit sted, havde vi måske begået noget endnu værre. Havde *vi* været bedre, havde du måske ikke måttet vandre i fængsel. Bed for os, som også vi beder for dig. Indtil videre må du så, ulykkelige, tage vore almisser; dem gi'r vi dig, for at du skal se og vide, at vi tænker på dig og ikke har brudt vore broderlige bånd med dig.«

Her er grænsen trukket: ikke mellem dommer og forbryder, men mellem godt og ondt. Her er ikke tale om en fordømmelse, hvor man selvretfærdigt kan holde sig udenfor, nej, i den virkelige dom er man selv impliceret. Her er solidariteten med forbryderen ikke som hos os øllebrødsbarmhjærtighed og slattenhed, men et virkeligt fællesskab om det at være menneske på godt og ondt. Det er dom og solidaritet på én gang, lydighed mod loven og kærlighed til medmennesket under ét.

Naturligvis nægter Dostojevskij ikke milieuets indflydelse på forbryderen, den kan jo enhver se, men han godtager blot ikke milieuet som en undskyldning, fordi det i virkeligheden er at svigte forbryderen som menneske. Siger man til ham: »Du er ikke skyldig«, så berøver man ham muligheden for selvbesindelsen og lader ham glide længere ud i lovløsheden, så kvæler man samvittighedens spørgsmål i undskyldninger, det spørgsmål, der vil skære gennem selvbedraget ind til sandheden. Det er altså vor pligt at dømme forbryderen, selvom vi føler os medskyldige, for kun gennem denne selvlutring blir samfundet bedre.

Når en forbryder sjælden i længden kan holde ud at være på fri fod, så skyldes det, at han ubevidst føler disse ting. Det er ikke alene angsten for opdagelsen, men snarere samvittigheden, der ikke lader ham i ro, idet den stadig påny rejser anklagen: Hvad har du gjort. Så søger han dommen, for påny at komme indenfor det menneskeliges grænse — indtil da er han jo blot et dyr på flugt gennem tykningen, først under dommen blir han fri, blir han menneske påny.

Det er det, Nis Petersen har kaldt »nådig tugt«, og i et af sine digte har han i et billede vist, hvad det betyder. Borgmesterens søn i Galway har i skinsyge dræbt en mand. Fra alle munde lyder en bøn om, at han må gå fri for straf, men borgmesteren svigter ikke sin grænsevagt for retfærdigheden. Da bøddelen nægter at fuldbyrde dommen, gør faderen det selv:

Et vindu bued' sig bredt og højt
for folket i fængslets mur;
— en far sås her trykke en søn til sit bryst
bag vinduets armatur.
Om sønnens hals var en løkke lagt;
— så skiltes de rædselsfuldt ad.
Og ikke en sjæl har siden set
den dommer i Galway stad.

På engang dømmer han forbryderen og omfavner ham. Var det forresten ikke det samme, Vorherre gjorde, når han dømte i nåde?

— — —

Vi er i vore dage veget tilbage for den byrdefulde opgave at trække grænserne for vort liv, at give tingene en form, og derfor møder vi på en række områder den samme opløsning og udgliden, den samme mangel på respekt for mennesket som et frit, selvstændigt væsen.

Hver ny slægt må selv trække grænserne, selv forme lovene og indkredse det stykke virkelighed, der skal blive dens liv, men vi har forrådt virkeligheden, fordi vi ingen grænser har villet sætte, og formløshed betyder forfald, thi formen beskytter tingene mod at viskes ud i det karakterløse intet.

En have uden gange, uden hæk og hegn er ingen have, det er blot et stykke natur, den er ubestemmelig som have. Et hus uden mure er ikke noget hus, og et år uden fester ikke noget år. Der må overalt en afgrænsning til, hvis vi ikke skal forråde vor tilværelse, hvis den ikke skal springe i lyng for os.

Med det samme grænsen er sat, er også virkeligheden der, mennesket finder sig selv igen, tingene får en retning, og alting bliver bestemt af disse grænser. Så bliver tingene mere end natur, så bliver de personlige, menneskelige. Vejen til mit hjem er ikke længere nogen almindelig vej med våd asfalt og forblæste vejtræer, nej, det er min vej, den får sin betydning derigennem. Og Dybbøl Banke er ikke blot nogle kønne bakker, en mølle og nogle skanser, men får sin virkelighed gennem det, Dybbøl betyder, gennem den folkegrænse, der her blev forsvaret.

Men vi forsvarer nødigt nogen grænse i vore dage, og derfor er vor tilværelse også stærkt på vej til at blive meningsløs, flad og uden indre spænding. Forsøger man f. eks. at sætte en grænse i en mands og kvindes samliv? Nej, vi er også her ude i det grænseløse, hvor alt er tilladt. Slet ikke sådan at forstå, at det forlanges, grænsen skal gå der, hvor den altid har gået, men et sted må den trækkes for livets skyld. Ellers mister også dette forhold sin indre spænding, blir slet og ret en naturakt, uden bestemmelse.

I gamle dage havde man noget, der hed blufærdighed. Det var netop et grænsebegreb, der skulle beskytte mod forfald, men vi har slettet denne grænse uden at sætte en anden i stedet for. Derfor er vi på vej ud i lede og kedsommelighed i forholdet mellem mand og kvinde. Så ser man ingen anden udvej end den at pervertere en spænding frem gennem nøgenballetter med 15—16 årige pigebørn.

Der må form til, hvis man skal leve; det gælder overalt i vort folkelige og politiske liv. Og fordi vi har forsømt at forme tingene, er mennesket på flugt fra sin virkelighed, spændingen mangler, og så må man gribe til sensationen, til propagandaen, til agitationen, for at skabe den kontakt, der mangler. Det er ynkeligt!

I forholdet mellem forældre og børn gentager det samme sig. Også her er man ude i det grænseløse. Lydigheden er sat ud af kraft til fordel for et kammeratskab mellem forældre og børn (kammeratskab er her et andet ord for solidaritet). Der dømmes nødigt og straffes sjældent, for barnet skal have lov til at følge sin natur. Vi har da ikke lov at dømme det. Der findes slet ikke uartige børn, — siger et slagord — kun uartige forældre, dårlige lærere og slette kammerater. Her har man igen forflygtiget det hele ud i det upersonlige.

Man vil ikke sætte grænsen, og så bliver barnets tilværelse meningsløs. For barnet befinder sig ikke godt, når der mangler en vilje i dets verden, når det som en kattekilling er overladt til sig selv. Jeg har læst om en lille dreng, der hemningsløst fik lov at udfolde sig. Bestemte han, at han ville *bæres* op på 3. sal, blev han båret, bestemte han, at han ville slå flasker i stykker, fik han lov til det. En dag fandt man ham, krøbet ind under sengen, her lå han og hulkede: »Jeg keder mig sådan, der er ingenting ved noget!« Nej, for hans lille tilværelse havde mistet sin spænding; da den blev ubegrænset, da blev den også umenneskelig.

Derfor må loven holdes, lydighedens lov. Jakob Knudsen lader et sted et menneske tænke tilbage på sin barndom med disse ord: »Å, hvor det var en sær herlighed, ja, ligefrem en spænding at være til, mens mor levede, — blot fordi det var så saligt at være lydig og have en god samvittighed overfor hende, og så den jammer og elendighed at komme udenfor hendes gode vilje! Ja, jeg troer, alt beroer på lydighed og kærlighed — alt — både timeligt og evigt — for man får kun begreb om himmerig, om alt, hvad der er godt og skjønt og sandt, hvis man som barn har kjendt lydighed og kjærlighed.«

Ja, her er vi atter ved grænsen. Lydighed og kærlighed, dom og tilgivelse; det er samme ting: for hvor lydighedens lov svigtes, fældes dommen, og hvor kærligheden bliver nutidig, blir virkelig mellem mennesker, hedder den tilgivelse. Vi skal dømme hinanden og elske hinanden, det er vort vilkår som mennesker, vor bestemmelse. Og svigter vi vor bestemmelse, glider vi derud, hvor menneskers dom og menneskers

tilgivelse ikke længere kan nå os, ja, så sætter Gud grænsen med sit ord, Gud, der sad til bords med syndere og toldere, ham, der dømte dem og elskede dem .... Så vil vi forstå, hvad det ord »syndernes forladelse« betyder, at det på engang er dom og oprejsning. — Det havde Marmeladow, som vi møder i Dostojevskijs roman »Raskolnikow«, forstået. Han er fhv. kontormand, fhv. fordi han har ødelagt sin stilling ved drukkenskab. Han er blevet dømt og tilgivet og har forbrudt sig påny. Han sidder det meste af tiden på et værtshus og drikker, men hans kone og børn sulter og fryser, og hans datter Sonja sælger sin krop for at skaffe dem brød. Han er et dyr at se til — og dog et menneske, fordi han venter på den, der, som han siger, »har medlidenhed med alle, og som kender alt og alle, han, der også er alles dommer. — Og han vil tilgive min Sonja, jeg ved det, han vil tilgive. — Og alle vil han dømme, og alle vil han tilgive, de gode og de onde, de vise og de enfoldige. Og når han har dømt alle, da vil han også tilråbe os: »Træd nærmere«, vil han sige, »også I! Træd nærmere, I drukkenbolte, træd nærmere, I usle og skamløse!« Og vi vil alle komme frem uden frygt og stille os hen for ham. Og han vil sige: »I svin, I, som ligner dyret, kom også I hid til mig.« Og han vil række sin hånd ud imod os, og vi vil bøje os ned til den, og vi vil græde, og vi vil forstå alt, og alle vil forstå det — — Herre, dit rige komme!«

Her har vi nået den yderste grænse, her vil vi standse, for her er Guds hus og himmelens port.

Helge Skov.

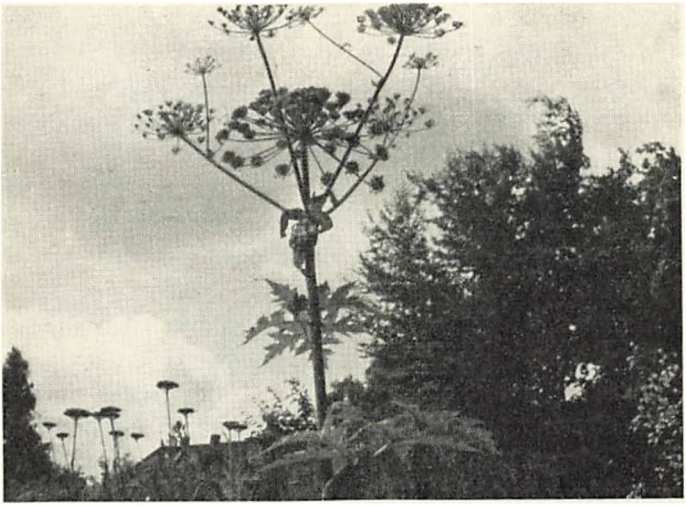

Bjørneklo i haven.

VORE FRITIDSGLÆDER.*)

I. MIN BØSSE OG MIN HUND.

Bortset fra tyrefægtning og boksning er vel ingen sport så forkætret som jagt. Der er fældet mange tårer over det stakkels værgeløse vildt og brugt mange harmfyldte ord mod de blodtørstige og mordlystne jægere. Og omvendt er der sagt meget for at forklare og begrunde jagten, f. eks. Kaj Munks forsvarstale i sin jægerbog: Liv og glade dage. Men udtømmende kan det vist aldrig siges, dels fordi folk har mange og vidt forskellige motiver til at gå på jagt, dels fordi en jæger i reglen ikke selv ved, hvorfor han går ud — han gør det bare.

De allerfleste folkeslag har på deres urstade ernæret sig som jægere og fiskere. Og talen om ældgamle urinstinkter i forbindelse med jagten er sådan set trolig nok. Men der er een afgørende forskel: Primitive folk har jagten som erhverv, som levevej, og vil derfor bedømme den efter resultaterne, mængden af nedlagt vildt. I vore dages Danmark er de mennesker, der lever af jagt, vel næsten talt på fingrene. Befolkningstallet

*) Alle fire artikler har først været trykt i Dansk Ungdom.

i forhold til vildtmængden gør jagt som levevej til en umulighed. Ganske vist findes der stadig mange jægere, for hvem jagtens værdi er afhængig af udbyttet, men de betragtes som »dårlige« jægere, og sikkert er det, at deres indstilling hører en anden kultur til; skal det give nogen mening at tale om jagt som en hobby med muligheder i hos os, må den rumme andre værdier end det nedlagte vildt og nedskydningen af det.

Og her er det, det begynder at blive svært at forklare. Hvis det er for naturens skyld, kan den jo opleves på mange andre måder end ved at skyde vildtet. Og ligervis kan man da opleve spænding mange andre steder, hvis det er det, man søger. Vi er jo efterhånden specialister i at skabe kunstig spænding — film, 6-dages-løb, fodbold, andespil, tipning for blot at nævne nogle eksempler. Hvis vores trang til spænding får afløb på den måde, og vi samtidig går ud og nyder naturen, måske endda studerer blomster, insekter, svampe og fugle, kan jagten så give os noget ovenikøbet, som vi ikke allerede har?

For det første kan det siges, at i jagten er spændingen på meget virkningsfuld måde smeltet sammen med naturoplevelsen. Men mere end det! Den, der går ud for at nyde naturen, vil i reglen på een eller anden måde være udenfor den. Man er betragteren, der ser på naturen som på et billede — udefra. Naturen er eet, han er noget andet, der gennem sine sanser hører, lugter og ser alt det skønne udenom. Denne form for naturopfattelse kan vist intet moderne menneske sige sig fri for. Men på jagt synes jeg, man oplever det hele på en anden måde. Det træ, der for naturelskeren er flot og smukt og rent i linierne, er for jægeren et middel til at narre ræven ved at gemme sig bag det. Lyngens pragtfulde blomstertæppe er for jægeren harens, hønsenes og urfuglenes fortræffelige skjulesteder. Og solnedgangstimens tavse skønhed er for ham betingelsen for at høre de svirrende vingeslag af ænder på træk. Jeg vil vove at påstå, at jægeren selv er natur, draget ind i dens ældgamle spil om liv og død. Det er jagtens fortryllelse, og så er dens udbytte ganske underordnet. Selvom man jo helst vil have »ild i bøssen«, så er dog det selv at være et stykke natur

jagtens egentlige oplevelse. At stå på andetræk, stiv og bomstille, to timer i træk uden at se en and, kan vel synes trist nok. Men hvert sekund af de to timer har rummet muligheden for, at der kom en and — og dermed hele sanseapparatet i alarmberedskab, hele oplevelsen af den omgivende natur som en sammenhæng, man selv er med i, som middel for sine egne formål og ikke som et maleri.

Selvfølgelig har jagt sine dårlige sider. Een af dem er det sårede vildt. Trods al påpasselighed og alle anstrengelser for at finde anskudt vildt, vil det alligevel nu og da ske, at man må traske hjem en sen aften med bevidstheden om, at der ligger en fugl og lider et sted derude. Det er værst for fuglen, men det er også det værste, en jæger kan opleve. Og mange har lagt jagten på hylden, når de har oplevet det.

I det hele taget: Jeg vil ikke direkte opfordre nogen til at blive jægere — dels fordi der er nok i forvejen, dels fordi mange givetvis ikke vil kunne li' det. Det kan være både trættende og langsommeligt. Man må kunne gå en dag fra morgen til aften uden at løsne et skud eller se et stykke vildt og alligevel bevare humøret. Man må være helt dus med forsigtighedsreglerne og vide, hvordan man behandler et skydevåben, ellers bliver det for farligt. Tilmed er det dyrt at gå på jagt. Kort må man have, fra 2 til 20 kr. Selve jagtretten koster her i landet fra 1 kr. og langt opefter pr. td. land. Geværet er pebret; skal det være nogenlunde brugeligt og ufarligt, slipper man næppe under 300 kr. Patronerne koster næsten 1 kr. stk., så noget økonomisk udbytte af jagten skal man ikke vente sig.

Men alligevel! De lyse sider tæller mest. Der er frisk luft og sundhed at hente, alle sanser bruges og skærpes, reaktionsevnen udvikles, for man må stadig være parat til at handle hurtigt og præcis. Og det særlige kammeratskab mellem jægere er heller ikke at foragte, selvom jeg for min del allerhelst vil gå alene. Også jagtens totale uberegnelighed skal nævnes. Ikke to ture forløber ens. Og enhver jæger véd af erfaring, at alt det, man venter, sker ikke, men det, man slet ikke er forberedt på, sker. Det er en velkendt historie om Mikkel, der pludselig springer op og væk mellem benene på de trætte jægere, når

de stående i klynge med bøssen over skulderen drøfter mange timers forgæves anstrengelser over en stille pibe tobak. Og så, først og sidst, dette uforklarlige trylleri, som kun kan opleves, men ikke undværes, har man først prøvet det.

Og så er det vist på tide at sige lidt om de forskellige former for jagt. For netop de meget afvekslende former har en egen charme. Først den afart, der hedder klapjagt, et selskabsforetagende, hvor vildtet systematisk indkredses og nedskydes. Det kan udvikle skydefærdigheden, men heller ikke ret meget mere, dertil er det for mekanisk.

Også på anden måde kan det ordnes, så vildtet kommer til jægeren og ikke omvendt, f. eks. på støverjagt og træk. Den første består i, at en hund driver vildtet, ræv, hare eller rådyr, hen imod jægeren, der ofte må skifte plads efter den retning drevet går. Man kan drive støverjagt alene med sin hund, og det kan tit være yderst spændende.

Trækjagten gælder i reglen skovduer eller ænder på træk til og fra spise- og sovesteder. Den slags jagt er de små arealers chance. Beliggenheden og ikke størrelsen er det afgørende.

En særlig charme har pürsch, hvor jægeren selv lister sig vildtet på skudhold. Det anvendes meget overfor råvildt, men med en salonriffel og et par duer eller skader i plantagen kan man også få sig en spændende tur. Man må færdes lydløst og skjult i terrænet. Som oftest stikker vildtet af netop i det øjeblik, man hæver bøssen og tager sigte.

Men vi skal jo nok over til fuglejagten med hund for at komme til den populæreste danske jagt. Det går især ud over agerhøns, fasaner, urfugle og snepper. Det heldige udfald forudsætter et nøje samarbejde mellem jægeren og hans hund, og alene dette samarbejde er en stor oplevelse; man er simpelthen kammerater på en dejlig håndfast og usentimental måde. Man skælder ud — og man får skænd! — Hvem har ikke set ind i et par bebrejdende og anklagende hundeøjne efter en oplagt forbier?

Hedens sorte konge, urfuglen, og den troldagtige, lydløse, uberegnelige sneppe fortjener hver et helt kapitel. Her må jeg nøjes med at slå fast: De er nok værd at stifte bekendtskab med.

Vil man absolut have mange forbiere og meget lidt kød, kan man gå efter bekkasiner. Det er svært, men sjovt.

Noget helt for sig er strandjagten, som der jo er rig lejlighed til herhjemme. Den er fri — og fuld af muligheder, men også krævende og vanskelig — især kniber det tit med at få fat i de nedlagte fugle.

Så være det da endnu engang forsøgt at forklare, hvad jagt er; ikke at forsøget lykkedes, men det er da gjort.

Mads Lidegaard.

II. MINE SVAMPE.

Farver og former.

Efter den korte julisommer i år*) kom den første svampebølge allerede sidst i juli og først i august. Navnlig i bøgeskoven myldrede svampene frem. Ikke mindst de store, brune *rørhatte,* som ovenfra set kan minde om friskbagte »overkrydder«. Og de skønne *skørhatte,* hvis hatoverflade kan være klokkeformet, flad eller tragtformet, og hvis hat og stok kan stråle i alle spektrets farver: hvidt og gult, grønt og brunt, rødt og blåt, purpurfarvet og sort, mens de fine, regelmæssige blade på hattens underside, lameller kaldes de, som regel er rent hvide eller æggegule.

En dag først i august havde jeg 75 forskellige arter liggende på mit bord. På fløjen lå en *kæmpe-støvbold,* kridhvid, vel fire gange større end et mandshoved. Så kom 9 forskellige *rørhatte,* 20 forskellige *skørhatte,* en broget række, en del *mælkehatte* med hvid, gul eller orangefarvet mælkesaft og til sidst enkelte *køllesvampe* og *bægersvampe.* En hel symfoni af former og farver! Har man først fået øjnene op for skønheden i denne blomsterplanternes underverden, kan man ikke blive træt af at betragte den.

Får vi nu efter den lange regnperiode lidt varme i sidste halvdel af oktober, vil årets anden store svampebølge vælde frem, denne gang særlig i granskoven. Gå dig en tur i en plantage med høje, gamle graner og med et grønt mostæppe i skovbunden — og brug så dine øjne! Da vil du opdage, at

*) 1952.

efterårets svampeflor med de farveprægtige skørhatte, som er der endnu, med de høje, flotte *fluesvampe,* som har ring på den hvide stok og hvide pletter på den strålende røde hat, og med de mere beskedne gule og brune *slørhatte,* der som små bærer et fint slør fra stok til hatrand, — at alt dette *næsten* kan måle sig med forårets hvide anemoneskovbund, isprængt røde lærkesporer.

Aldrig har jeg set skønnere bordpynt end ved en høstfest i et vestjydsk forsamlingshus, hvor man havde smykket bordene med friske hatte af røde fluesvampe, der hver for sig dannede kærnen i en stjerne med stråler af blomstrende lyng. — Min kones »svampebuketter« i flade skåle med mos vil jeg slet ikke tale om! — Prøv selv, men lad dem ikke stå for længe!

Giftige og spiselige.

Børn vil plukke blomster, ja, selv de foragtede svampe kan de ikke lade stå. Men så lyder det straks advarende fra de kloge voksne: »Nej, fy! Rør ikke ved de giftige skurrehatte!« — Skurrehat og paddehat har noget med skurv og skidt og tudser at gøre, og få steder i verden er »skurrehatte« vist så frygtede og foragtede som i Danmark. Man tror, at de allerfleste svampe er giftige og ligefrem farlige at røre ved, mens det i virkeligheden er sådan, at der kun findes *meget få giftige svampe,* derimod *en hel del spiselige,* mer eller mindre lækre naturligvis, og *en mængde værdiløse og uspiselige,* simpelthen fordi der ingen kød er på dem, eller fordi de ikke smager godt.

Selv *den røde fluesvamp* er ikke så farlig, som man tror. Det er en glimrende fluedræber. Læg en hat med lamellerne opad i en dyb tallerken med vand i og strø sukker på. Så får fluerne giften (muscarin) ind med sukkervandet og dør. Mennesker bliver blot berusede. Russerne spiser røde fluesvampe og drikker masser af vand til — og får på den måde en herlig og billig rus! Man mener, at jomsvikingernes »bersærkergang« skyldtes de røde fluesvampe.

Bortset fra enkelte mindre kendte og lidet iøjnefaldende svampearter er der i grunden *kun to fluesvampe, der er livs-*

farligt giftige: den grønne (også kaldet den løgknoldede) og *den snehvide fluesvamp*. Og de er særligt farlige, fordi de af ukyndige kan forveksles med champignoner. Men læg mærke til, at *fluesvampenes lameller er og bliver hvide, mens champignonernes lameller altid er* mere eller mindre *rødlige*, rødgrå eller chokoladefarvede og ender med at blive sorte. Desuden vokser de farlige fluesvampe altid i skov og krat. Man kan altså roligt spise hvide svampe fra mark og eng, selv om man skulde tage fejl af en tør og tynd parasolhat og en lækker og tykkødet champignon.

De fleste regner vist med, at der kun findes to champignonarter i Danmark (mark- og ager-champignon), men ialt er der ca. 60 arter, deraf flere i skove, haver og parker. Men har de rødlige lameller og mandelduft, så spis bare væk! Selv i rå tilstand kan de smage som nødder. — På vort hemmelige jagtterræn, hvor der findes »hekseringe« med en diameter på indtil 10 meter og med indtil 200 svampe i hver, plukkede eller »pillede« vi, som det hedder på øerne, i fjor så mange champignoner, at de fyldte 25 store henkogningsglas; og de smager meget bedre end dem, man køber.

Men der findes jo andre dejlige spisesvampe end champignonerne, selv om disse efter min mening har den fineste aroma, når man lige undtager et par meget sjældne arter, den mærkelige forårssvamp *spiselig morkel* og den ejendommelige *oksetungesvamp*, der vokser på gamle egetræer og i forbløffende grad, både i det ydre og det indre, minder om en virkelig oksetunge.

Der er svampenydere, der foretrækker de æggegule *kantareller* frem for alle andre arter. Har man een gang set en spiselig kantarel, kan man ikke tage fejl af den, og den vokser både i gran- og bøgeskov. I Polen og Tjekoslovakiet indsamler man kantareller i sækkevis og tørrer dem til vinterbrug. De skal være vitaminholdige.

Og så er der rørhattene, hvoraf en hel række kan spises med største fornøjelse. Dem er der kød på, ikke mindst på *spiselig rørhat*, som svenskerne kalder »Karl Johan«. De elsker den. Mange svenskere går i eftersommeren og efteråret daglig

ud i skoven for at hente svampe, ikke mindst Karl Johan, til at sætte kulør på middagen med.

I Danmark står store mængder af dejlig mad og rådner op på vore marker og i vore skove, mens man både i Tyskland og i Frankrig spiser svampe i alle samfundslag. Og i Finland og Rusland er svampene ligefrem en vigtig bestanddel af den fattige landbefolknings føde.

I kejsertidens Rom regnedes en spiselig fluesvamp, *Kejsersvampen*, der aldrig er fundet her i landet, for at være så stor en delikatesse, at den kun måtte spises med knive af guld. Og digterne lovpriste svampene i høje toner. En af dem skrev: »Let er det at savne sølv og guld og kærlighedens glæde, men at undvære en ret svampe er svært!«

Almindelige og sjældne.

Alle må kunne fryde sig over svampeverdenens skønhed, og mange har efterhånden lært at sætte pris på en svamperets fine velsmag, men kun nogen få »svampegale« mennesker kan ikke nøjes med at se på dem, ja, ikke engang med at spise dem, de må lære dem at kende. Ligesom man ønsker at kende navnene på de mennesker, man omgås til daglig — det er ikke nok at sige »den herre med fuldskæg« eller »den dame med rødt hår« —, sådan er der mennesker, der ikke kan nøjes med at sige »den røde blomst her« eller »den blå blomst dèr«, men ønsker at vide, hvad de hedder. Og der findes altså nogle mærkelige mennesker, der kaldes *mykologer* (svampeforskere), som endog ønsker at kende navnene på blomsterverdenens proletariat. De bliver nødt til ligefrem at studere svampene, for det er meget svært at skelne mellem de forskellige arter. Men det er et uhyre spændende studium, fordi det på en måde er bundløst. Man regner nemlig med, at der ialt findes ca. 80.000 svampearter, de fleste dog bittesmå. Men alene af bladhatte — som champignoner, skørhatte osv. — findes der i Danmark mindst 1300 arter. Ingen når nogensinde at komme tilbunds i dette mylder. Selv de dygtigste botanikere bliver nødt til at specialisere sig.

Og vi lægfolk, for der findes svampeforskere i alle mulige

livsstillinger, gør bedst i at finde os et speciale inden for det område, der kaldes »storsvampene«. Men selv der kan man have held til at gøre interessante opdagelser, da udforskningen af svampenes rige verden er forholdsvis ny.

På enhver svampetur fra juli til jul kan man være så heldig at finde en sjældenhed, og man bliver jo henrykt, når der står i floraen: »Hidtil kun fundet enkelte steder i landet.« Og endnu mere spændende bliver det naturligvis, hvis man en skønne dag i et anlæg i Holstebro går hen og finder en smuk, brun ridderhat — med en hat så stor som en underkop —, som viser sig at være noget ganske nyt, en svamp, som aldrig før er fundet i verden, og som altså skal beskrives nøjagtigt, helst males — og så døbes!

Frede Terkelsen.

Dansk svampelitteratur:

For dem, der kunde have lyst til at lære storsvampenes skønne verden at kende, kan jeg anbefale følgende danske svampebøger:

Den ny Svampebog (oversat fra svensk ved F. H. Møller — med mange billeder). Kr. 1,50.

C. Mundt: *Danmarks spiselige Svampe* (med 32 opskrifter til svamperetter). Kr. 4,75.

C. Fabritius-Buchwald: *Spiselige og giftige Svampe* (med gode svenske billeder). Kr. 8,50.

C. Ferdinandsen og Ø. Winge: *Mykologisk Ekskursionsflora.* (En udmærket svampeflora med gode beskrivelser og tegninger.) Kr. 26,00.

III. MINE STEN.

Hvis nogen ønsker tips om, hvordan man mest effektivt kan blive til grin i en fredelig jysk landsby, er svaret let: Bliv oldsamler! Kun skuldertræk og overbærende smil har man tilovers for den, der tramper gennem terrænet med øjnene søgende i jorden. Man kan endda forstå, at videnskabsmænd, der lever af det, farer landet rundt og graver huller, — men at almindelige folk bruger deres kostbare fritid til sådan noget — det er lidt langt ude.

Og oldsager! Ja, de fleste har vel en økse og et par halve dolke hjemme på hylden, fint tilhugne og slebne, men der går

år imellem, man finder sådan een. Det kan man da ikke samle på.

Jeg har selvfølgelig svar på rede hånd: De økser og dolke. der tilfældigvis findes på markerne nu og da, er en forsvindende lille del af de oldsager, der faktisk er. Når netop *de* altid findes, skyldes det, at de er fra en tid, da man kunne behandle flinten så fint, at de fremkomne redskaber ligefrem lignede vore egne, så selv en helt uinteresseret ikke kan undgå at se, at det er »noget«. Denne tid er den yngre stenalder, altså denne alders slutning.

Men der findes overalt i landet store mængder redskaber, dels af andre — noget vanskeligere — yngre typer, dels af ældre redskaber fra tidligere perioder, lige fra de ældste rensdyrjægere for 10.000 år siden. Når man tænker på, at stenalderen har strakt sig gennem et tidsrum af 8—9000 år, og hvert eneste stykke flint er bevaret p. gr. a. dette råmateriales uforgængelighed, kan man nok forstå, at der må være efterladt en enorm mængde redskaber. Men de allerfleste er så primitive i udførelsen, at kun et øvet øje kan skelne dem fra almindelige natursten. — Hvor tit har jeg ikke stolt fremvist et pænt fund og fået det noget afsvalende svar: »Det er da bare en almindelig sten!« Iøvrigt *kan* det til tider være næsten umuligt at skelne, selv for den trænede.

Det første, man skal vænne sig til, er altså at skelne typerne, forstå teknikken. Det kan man til dels læse sig til, man kan studere stensamlinger, hvor de findes, snakke med en kender, og så vil man hurtigt opdage, at alt flintarbejde er foregået efter ganske bestemte metoder, som man efterhånden kan genkende, og så er tiden inde til at gå på opdagelse.

Er man først så vidt, begynder det hurtigt at blive spændende. Man opdager, at der kan findes en masse ting de mest uventede steder — også på en mark, hvor man måske har arbejdet i årevis. Man opdager, at der er system i det, eet sted findes een slags redskaber, på næste mark måske andre, — at bestemte slags sten som regel ligger ganske tilfældigt, helt alene. Det gælder mange færdige redskaber, spyd- og pilespidser, økser m. m. De er tabt på jagt eller under arbejde. —

Andre steder ligger mange hele og halve redskaber på et lille areal, flere af dem måske hvide og skørnede, fordi de har ligget i bålet. Man står overfor en boplads. — Eller man finder en mængde affald fra tilhugningen, fliser, spåner, blokke, men ingen færdige redskaber. Så står man overfor et flintværksted.

For at få det fulde udbytte, må man lære at skelne stenene fra de forskellige tider og kulturer fra hinanden, så man er klar over, hvorhen et fund eller en boplads hører — eller om der evt. er redskaber fra flere perioder på samme sted. Så er det, man begynder at kunne læse historie ud af stenene.

Kan almindelige dødelige mennesker da gå rundt og finde bopladser? Ja, det kan man faktisk, hvis man sætter sig lidt ind i tingene. Helt planløst skal man jo ikke søge, man må vide lidt om, hvor de forskellige kulturer plejede at lægge deres bopladser. Som eksempel kan jeg nævne Gudenåkulturen fra 7—6000 f. Kr. Disse folk var udbredt over næsten hele det indre af Jylland langs åer og søer, hvor de anlagde deres pladser på lave sandede banker eller forhøjninger tæt ved vandet, ofte på en pynt, eller hvor en å løber ud i søen, eller to søer løber sammen. Deres redskaber er små, fine og spinkle, — primitive. Ved de fleste jyske søer og vandløb vil man have chancer for at finde en sådan boplads. Man kan vænne sig til at spore den i terrænet, så man på forhånd siger: »Hvis jeg var Gudenåmand, ville jeg bo dèr, tæt ved vandet, tørt, i læ for vestenvinden, med adgang til åen på den ene side og søen på den anden.« Ser man så efter, og der viser sig at være redskaber i jorden, har man fundet en boplads, hvor man kan vende tilbage og gang efter gang finde nye ting. En anden ting, man skal være opmærksom på, er muldvarpeskud med spor af aske (bålsteder).

Også overfladen må man selvfølgelig tage hensyn til. Er den dækket af roer, græs, korn eller skov, er der ikke noget at komme efter. På en nypløjet mark, hvor stenene endnu er sorte af jorden, er det også svært at se dem. Det bedste er bar mark, hvor stenene i nogen tid er vasket rene af regnen. Så ligger de der nok så nydeligt og skinner: Her er vi!

Hvor meget kan man da finde f. eks. på en eftermiddag?

Ja, her kommer det spændende, for selv om man altid kan regne med at finde et stykke affald eller et brudstykke, så er det, med mindre man netop finder en ny boplads, ingen hverdagsbegivenhed at finde et helt, smukt færdigbehandlet redskab. Så meget større er glæden, når man endelig finder det, og selv om det så er fra den ældste periode, uslebent og måske lidt groft tilhugget, er det alligevel et helt, ældgammelt redskab. Jeg personlig synes, at de primitive ting er meget sjovere end de fine »nye«. Man er nødt til at være vældig på vagt for ikke at smide noget værdifuldt bort eller slæbe noget værdiløst hjem (det sidste er dog altid at foretrække). Og de ældste redskabsformer er meget mere afvekslende og spændende end de fine ensartede tilslebne »moderne« ting. Og forarbejdningen kan være så fin, at man må bruge lup for rigtig at se den, så man gør klogt i at tage alt mistænkeligt med sig hjem — ofte opdager man først ved skrivebordet, at man har fundet et fint og helt lille redskab. En anden fordel ved de ældste ting er, at de ofte er forholdsvis små og ikke fylder så meget på hylderne, men alligevel er lige så sjove at have som de større typer.

Hvad skal man så gøre ved det, man finder? De fleste ordner det efter redskabstyper, økser på een hylde, dolke, knive, bor o.s.v. på andre, men det rigtige er at ordne det efter findestedet. Man bør *altid* vide, hvor et stykke er fundet — for videnskabens skyld. Stenene er næsten den eneste kilde, vi har at øse af om stenalderens historie, og til det brug har stenen næsten ingen værdi, hvis man ikke kender dens findested. På den måde kommer stenene fra den samme boplads også til at ligge samlet, så man altid kan bedømme bopladsen, hvor rig den er, hvilken alder den tilhører.

Det vil med andre ord sige, at man bliver en videnskabsmand i det små, forsåvidt som man faktisk kan finde redskaber og bopladser, som ingen anden før har fundet. Og netop derfor må man altid sørge for at bevare oversigten over tingene og dermed den videnskabelige værdi, — og at vigtige oplysninger på en eller anden måde når videre til dem, der samler materiale fra hele landet og derudaf prøver at finde ud af dets ældste historie.

»Tidsspilde!« vil nogen sige. Så prøv at sammenligne med alle de andre mærkelige ting, vi bruger vores fritid til, og eet og andet vil sikkert vise sig at være noget mere ørkesløst. Har man først een gang oplevet den højtidsfølelse at stå med et ældgammelt redskab i hånden, endnu fuld af jord, lige draget frem af tidernes glemsel som en hilsen fra mærkelige primitive forfædre årtusinder tilbage, da snyder man ikke sig selv for det en anden gang.

Mads Lidegaard.

Litteratur:

Joh. Brøndsted: *Danmarks Oldtid*, bd. I, stenalderen (hovedværket!).
Sophus Müller: *Vor Oldtid.*
Schultz' *Danmarkshistorie*, bd. I.
Therkel Mathiassen: *Gudenåkulturen.*
Mogens B. Mackeprang: *Fra rensdyrjægere til vikinger.*

IV. MINE FORFÆDRE.

Et par indledende bemærkninger, som man bedes om ikke at tage fornærmeligt op.

Hvordan kan det være, at alle dygtige landmænd har stamtavle — eller rettere anetavle — over deres køer, mange også over deres heste og svin, og enkelte endogså over deres hund, men hvis man spørger, om man må få lov at se deres egen anetavle, bliver de i mange tilfælde yderst forbavsede? Man skulle da ellers tro, at deres egen anetavle havde mindst lige så megen interesse som ærespræmiekoens, for slet ikke at tale om soens eller jagthundens.

Hvad kan grunden være til denne mærkelige mangel på interesse for slægtens historie, som for resten er mindst lige så udpræget i byerne som på landet?

Er folk bange for at se, hvad de er kommet af — som den lærerinde, der ivrigt studerede slægten, indtil hun opdagede, at hun nedstammede fra en sørøver, og så i forfærdelse brændte alle sine kostelige papirer! Som om vi ikke allesammen nedstammer fra sørøvere, for værre sørøvere end vore vikingeforfædre har næppe eksisteret!

Man må selvfølgelig være forberedt på, at der kan være »sorte får« selv i den hvideste slægt. Og det kan da egentlig være rart nok, når vi ikke selv er dydsmønstre. Forfædrenes synder og svagheder kan ligefrem tjene til undskyldning for vore egne: Ja, sådan er jeg, men det har jeg altså arvet, så I må tilgive mig, at min hat sidder skævt!

Og endelig må man huske på, at fejl og fald altid synes mindre, når man får dem på afstand. Vi smiler overbærende, når vi ser, at en gammel præstemand i velbegrundet forargelse har brugt kæmpebogstaver i kirkebogen, fordi en ellers agtværdig bondemand for et par hundrede år siden har fået et barn uden for ægteskab. Og kommer vi endnu længere tilbage i tiden, kan sådan et fejltrin ligefrem blive en charme mere, hvis den unge pige har begået det med en prins, så man på den måde kommer i familie med Gorm den Gamle! —

Men muligvis er det tiest besværet ved slægtsstudiet, folk viger tilbage for. Og det skal ærligt indrømmes, at skal man virkelig til bunds i slægtens historie, vil det koste både slid og tid og tålmodighed. Men hvor er det morsomt! Det er absolut umagen værd. Og selv om man ikke magter at komme ret langt tilbage, så vil jeg råde alle til i det mindste at *begynde* selv. Når det så bliver uoverkommeligt, fordi videre udforskning kræver rejser til arkiverne, som man hverken har tid eller råd til at foretage, *kan* man eventuelt købe sig til resten. Jeg kender folk, der har fået deres anetavle i orden for 300 kr. Det er da ingen herregård.

De nærmeste led — tilbage til 1815.

Engang for mange år siden havde vi besøg af digteren Johan Skjoldborg. Ved middagsbordet kom han til at sidde ved siden af en islandsk elev. »Mange islændinge kan jo føre deres stamtræ helt tilbage til sagatiden. Nedstammer De kanske også fra en eller anden berømt sagaskikkelse?« spurgte Skjoldborg. »Ja,« svarede islændingen omgående, »fra Eigil Skallagrimsson!« — »Nå,« sagde Skjoldborg bare og vendte sig om mod islændingen med det mest forbavsede ansigt, jeg

nogensinde har set. — Skjoldborg selv vidste så at sige intet om sine forfædre, ikke engang om sine bedsteforældre.

Men hvad med os andre? Hvad kendte vi til slægten, da vi var unge? Hvor jeg fortryder, at jeg ikke pumpede gamle morbror Palle, min mors morbror, da han var vendt hjem til Danmark efter mange års ophold i Amerika! Han var endnu frisk og munter, hjemstavnskær og fortællelysten. Han holdt af mennesker og var levende interesseret i slægtsminder, kunne fortælle de snurrigste træk om forfædre, der levede eet eller flere led længere tilbage, end min mor kan huske. Og han gjorde det også, men hvad brød jeg mig om de gamle kanutter — dengang! Jeg skrev ingenting ned, og nu, da det interesserer mig i allerhøjeste grad, kan jeg ikke huske een sætning.

Kære unge læsere! For jer er det endnu ikke for silde. Sørg for i tide at pumpe jeres bedsteforældre og andre gamle for alt, hvad de har at fortælle om slægten! Skriv det ned og glem ikke at notere navne og årstal så nøjagtigt som muligt! Selv om I ikke foreløbig når videre med jeres »slægtsstudier«, vil I senere være lykkelige over, at I dog nåede *så* vidt. Når I så engang får bedre tid, vil I kunne bruge jeres optegnelser som springbrædt for et grundigere studium.

Skulle de gamle ikke kunne huske årstallene, så gå jer en tur på slægtens kirkegård! På de gamle gravmindesmærker, jernkors, granitsten eller marmortavler, kan I muligvis finde, hvad I savner. Og dèr kan I undertiden også finde oplysninger om ægteskaber, børnetal o. l., som kan være jer en hjælp, når I skal igang med kirkebøgerne. De allerfleste sognepræster giver med glæde vejledning og gode råd i slægtsanliggender. Og præsterne har endnu kirkebøgerne liggende helt tilbage til 1815. De ældste er ganske vist skrevet med gammeldanske, gotiske bogstaver, men navnene, der er det vigtigste, er næsten altid skrevet med almindelige latinske bogstaver.

Folk, der er så heldige at bo på slægtens hjemegn, hvad der stadig gælder de fleste mennesker på landet, vil altid uden større besvær eller længere rejser kunne føre deres anetavle på fars eller mors side eller måske på begge sider, tilbage til deres tip- eller tip-tip-oldeforældre.

De fjernere led — til omkring år 1700.

De næste 100—150 år bliver vanskeligere at klare. Her må vi søge hjælp i *landsarkiverne,* hvor alle kirkebøger opbevares, for Nørrejylland i *Viborg,* for Sønderjylland i *Aabenraa,* for Fyn og »Sydhavsøerne« i *Odense* og for Sjælland, Lolland-Falster, Møn og Bornholm i *København.* Også fæste- og skifteprotokoller, tingbøger og skødeprotokoller findes i landsarkiverne, mens de fleste af de gamle folketællingslister, der kan være én til stor hjælp, desværre kun findes i *Rigsarkivet* i København.

Arbejdsforholdene på landsarkiverne i provinsen er ikke for gode, lokalerne gennemgående for små, og opvarmningen ikke altid tilfredsstillende. Men pyt med den slags småting, når arkivpersonalet blot har den rette indstilling. Og jeg var så heldig straks i første omgang at blive modtaget med den største venlighed og hjælpsomhed. Jeg ringede landsarkivet op og bad om lov til at komme. »Alle er velkomne«, lød det. »Men,« fortsatte jeg, »jeg er desværre ikke god til at læse gotisk skrift. Kunde det tænkes, at en af arkivarerne vilde hjælpe mig at komme i gang?« — »Vi er her for det samme,« lød svaret.

Efter den første dags arbejde spurgte landsarkivaren: »Nå, synes De så, De har fået udbytte af arbejdet i dag?« — »Ja, tak, det har jeg rigtignok. Jeg har fundet to af mine tip-tip-oldefædre på fædrene side; og dem kendte jeg ingen af i forvejen.« — »Ja,« sagde landsarkivaren, »når man har rede på sine 32 tip-tip-oldeforældre, kan man sige, man har fast bund under fødderne, hvad slægten angår.« — »Så vidt kommer jeg aldrig,« udbrød jeg; men nu kender jeg dog ikke blot navnene på mine otte oldeforældre og mine seksten tip-oldeforældre, men også på mine 32 tip-tip-oldeforældre.

Navnene, ja, men så vel heller ikke stort mere? Nej, hvis ens forfædre fra dette tidsrum intet har skrevet, og ingen har skrevet om dem, må man tage til takke med de korte indførelser i kirkebogen om deres dåb og konfirmation, vielse og begravelse. Og tit har de forbistrede præster endda glemt at indføre en vielse eller en begravelse. Så er det rart, om et eller

andet skiftebrev eller testamente kan bevise, at vedkommende alligevel *er* død.

Men trods meddelelsernes korthed hænder det, at der på få sider i kirkebogen oprulles et helt drama for ens indre øje. Det viser sig f. eks., at en af mine tip-tip-oldefædre var gift fem gange. Og dengang var der praktisk talt ikke noget, der hed skilsmisse. Det vil altså sige, at fire unge hustruer er død i barselseng med få års mellemrum. Og i det samme tidsrum døde flere af hans børn som små. — Jeg ved altså adskilligt mere om denne mand end lige de nøgne tal. Men jeg vilde gerne have vidst, hvordan han tog det!

De sidste led — helt tilbage til middelalderen og den grå oldtid.

Kun et halvt hundrede kirkebøger går længere tilbage end til 1645, og mange begynder først langt senere, fordi de ældste er brændt sammen med præstegården eller på anden måde gået til grunde. Sagnet fortæller, at Aggersborgs ældste kirkebøger (fra før 1743) engang forsvandt i Limfjordens bølger, da de skulde sejles over i en lille båd. Det kan man i sandhed kalde et uerstatteligt tab, da de ældste kirkebøger kun findes i eet eksemplar.

Der skal held til at føre slægten længere tilbage, end kirkebøgerne når, altså stort set til 1600-tallet. Kun de velhavende borgere, præstestanden og adelen har fra gammel tid af haft interesse for »slægtebøger« og slægtsregistre. Men man *kan* altså være så heldig at plumpe ind i en sådan linie, og det held har vi i et par tilfælde haft i min slægt.

Ja, hidtil har jeg ikke fortalt ret meget om »mine forfædre«, som artiklen jo hedder, men det kommer naturligvis af, at *mine* forfædre som regel ikke har større interesse for andre end mig selv. Slægtshistorie er eet, almenhistorie noget andet. Men det hænder, at netop den ældste slægtshistorie får almindelig interesse ved, at medlemmer af slægten har haft forbindelse med kendte historiske personer. Et par eksempler skal vise det. De viser samtidig slægtens udbredelse i øst og vest.

Til den ene side nedstammer slægten fra en borgmester på Christianshavn, der hed *Jakob Madsen* og var født i Visby på Gotland, der jo hørte til Danmark indtil 1645. Han blev storkøbmand og skibsreder, var med til at bygge 100 huse i Nyboder, Holmens kirke m. m. og blev til sidst ejer af Børsen, fordi kong *Chr. IV* kun på den måde kunne afdrage på sin kæmpegæld til ham. Prisen blev sat til 50.000 rdl., og handelen blev sluttet af kongens skatmester, *Corfitz Ulfeldt*. Derfor prøvede *Fr. III*, den første enevældige konge, på at få Jakob Madsens enke, borgmesterdatteren *Karen Eilersdatter* fra Vordingborg, indblandet i Ulfeldts mislige pengeaffærer. Men hun klarede frisag, og kongen, der absolut ville have Børsen igen, men heller ikke havde rede penge, måtte betale med jord: 1003 tdr. hartkorn på Fyn og i Jylland. Borgmesterens sønnedatter arvede 16 gårde på Alrø, og gennem hende og hendes børn kommer slægten ind i Bjerre herred mellem Horsens og Vejle fjorde.

Til den anden side stammer slægten fra *Jacob Stage*, der var forstander for Helligåndshuset i Ribe i 1481, da præsten i Ballum testamenterede alt sit gods til hospitalet, mod at 8 præster sommer og vinter holdt sjælemesser for ham og hans forældre »til evig tid«. Men den arme præst blev godt snydt, for allerede 1526 blev reformationen indført i Sønderjylland, og dermed var den evige tid forbi! — Hospitalsforstanderens søn blev borgmester i Ribe, og dennes datter blev gift med den første »kongelige historiograf«, *Hans Svaning*, der var født 1503 i Svanninge ved Faaborg og havde været kong Fred. II's lærer og »tuctmester« i samfulde 13 år. Han fik den opgave at skrive en fortsættelse af Saxes Danmarkskrønike, men hverken han eller hans svigersøn, den anden kongelige historieskriver, *Anders Sørensen Vedel*, nåede at fuldføre værket. — En dattersøn af Hans Svaning var den kendte protestantiske ærkebiskop *Hans Svane*, hvis søster blev gift med en borgmester i Horsens. Hendes svigersøn blev sognepræst i Stouby og Hornum, og så er vi igen inde i Bjerre herred, hvor slægten gennem mange led har været jævne bønder. Både økonomisk og åndeligt synes det altså at være gået tilbage for slægten.

Vi må trøste os med, at vi dog ikke er faldet så dybt som dem, hvis forfædre var konger og kejsere. En tysk slægtsforsker mener nemlig, at de, der kan føre slægten tilbage til Gorm og Thyra, kan fortsætte helt tilbage til Kejser Karl den Store, der døde i 814, ja, endog til Pippin den Lille, der blev konge i 752.

Og er det så i grunden så forfærdelig langt tilbage? En ældre mand sagde for nylig til mig: »Der er ca. 60 slægtled tilbage til Kristi tid, og jeg har kendt de fem, mine bedsteforældres, mine forældres, mit eget, mine børns og mine børnebørns!«

Frede Terkelsen.

Litteratur:

Et par bøger, der måske kan være til hjælp ved slægtsforskning:

S. Nygård: *Danmarks Kirkebøger.* (Reitzel 1933.) Kr. 3,00.

Holger Hjelholt: *Skriftprøver fra Tiden efter Reformationen til Midten af 19. Aarh.* (Hagerup 1940.) Kr. 8,50.

Albert Fabritius og Harald Hatt: *Haandbog i Slægtsforskning.* (Schultz 1943.) Kr. 18,50.

»Hyldene dufter i stuen ind«.

»I BARNDOMSHJEMMET HAR VORT LIV SIN ROD«.

Den mening, som ovenstående verselinie udtrykker, har ofte været fremsat, og at hjemmet har overordentlig stor betydning for enhver, er alle enige om. Det er en både almindelig og naturlig ting, at hjemmet efter evne støtter og hjælper børnene på alle måder, så de kan blive gode borgere i samfundet og skabe sig selvstændige hjem. For mange er det en selvfølge, at de modtager alt dette, uden at de tænker ret meget over, hvad det egentlig er.

Når da et menneske, som lige fra sin tidligste barndom har følt sig svag og usikker over for livet, ja, mange gange har følt livet som en tyngende byrde, dog ved sin død kan blive betegnet som »en velsignelse i menneskeligt format«, »en erfaren mand med vise ord og kraftfuld åndelig styrke«, så det kan siges, at hans by og egn er »blevet fattigere ved hans død«, så er det værd at lægge mærke til, hvordan det hjem har været, hvorfra han er gået ud, og hvad han selv mener, han har modtaget der.

Alt det citerede stod at læse i mindeartikler, som Vejle-

aviserne bragte, da digteren Anton Berntsen i februar måned i år døde, knap 80 år gammel.

Anton Berntsen er født i et bindingsværkshus på Assendrup mark, ikke langt fra Vejle fjord. Der var kun småt med plads i huset; men der var rent og ordentligt, der var plan i tingene. Enkelhed og tarvelighed prægede hjemmet; men her boede mennesker, som viste hinanden forståelse og kærlighed, så her var trygt og godt at være.

> Det gammel Bindingsværk må gjaen fågo,
> blott a må ejj den Fre, dæ wa derind,

skriver Anton Berntsen i et digt om barndomshjemmet, og i erindringsbogen, »De mange År, jeg har i Verden levet«, læser man i indledningen: »Ingen skylder jeg så megen Tak som mine kære Forældre, Bernt Laursen og Ane Nielsdatter. De skænkede mig Livet, og de gav mig ved deres redelige Færd og gammeldags Gudsfrygt en Retningslinie for Livet, som er værd at følge.«

Her var noget at fæste rod i, som kunne give støtte og fasthed og næring til livet, som skulle leves.

»Han wa endda ett walkommen, da han skuld komm,« har moderen ofte sagt. Hun var dengang 46 år og havde hverken ønsket eller regnet med at skulle sætte flere børn i verden. Hun følte sig angst ved tanken om besværet og faren ved i den alder at skulle føde et barn. Berntsen siger i et digt om begivenheden:

> A bløw sildc føj a en skrøvvele Mue,
> å di sæje, hind Glee wa ett ræt stue,
> hun so, a wa lille å swaggele.

Måske er noget af den angstfølelse, moderen led under, gået i arv til barnet, den tanke har i hvert fald Berntsen selv haft. Han fortæller om det i erindringsbogen: »Jeg havde Depressionsperioder, hvor jeg følte mig grænseløst ulykkelig; jeg følte, jeg var ikke som andre Mennesker, der var noget forkert, som jeg ikke vidste, hvad var, og jeg forstod ikke, hvordan jeg skulde holde ud at leve.« Men hos forældrene var der altid hjælp at få. Følgende vers er fra digtet »Mi Mues Håend«:

A wa let wanskele å tung å sæer,
wa ett ræt stærk å bløw så læt fåknøt,
men wa dæ nued, a tow mæ åltfå næer,
mi Mues Håend ku fo æ Hoordhjed fløt.

Et gue Mind fræ dengong a wa Båen
æ tit mi Trøst, næer a æ sælle fann,
de komme te mæ som mi Mues Håend
å vesker ålld æ Skyer fræ mi Pannd.

I »Æ Båen drømmer« beskrives den rædsel, der kunne komme over barnet om aftenen, når han var lagt i seng og lyset slukket. Husets nattelyde, bladenes raslen udenfor, musenes piben og kradsen på loftet, alt blandedes sammen i halvt fantasier, halvt drømme om

— — en Bussimand så uend,
han wa så swot å grim å vild,
å han kam kjøørend i en Vuen,
å den wa fuld a glowwend Ild.
— — —
A skreg, som a skuld dø. — —

Men når så faderen kom ind til ham, faldt han igen til ro og fandt tryghed.

Så wownt a ve mi Fåes Brøst,
han gik å bar mæ o si arm. — —

A gnej mi Ywn — æ Mand wa væk,
å det wa slæt ett sannd.

De få tønder land, der hørte til huset, kunne ikke give nok til familiens ophold. Derfor måtte faderen øge indtægterne ved at arbejde som skræder rundt på gårdene. Ofte tjente han også lidt ved at spille til et bryllup eller et høstgilde eller en anden fest. Han spillede udmærket på violin og holdt meget af at spille og synge. I hjemmet var der ikke ret mange bøger; men faderen ejede Morten Eskesens sangbog, og den blev brugt:

Den Sangbog wa wos te stue Glee,
å det wa en billig Fånøwels.

Det, at faderen var spillemand, har givet hjemmet sit særlige præg og ofte medvirket til at skabe en munter stemning.

Å nær om Sønnden mi Søskind wa hjem,
så gik et mæ Spellen å Synngen;
håd wo Fåe føst fåt æ Fjol te å stemm,
så glemt vi åld Trøkken å Tynngen.

Samme stemning, når forældre og børn var sammen, gives der udtryk for i digtet »Ve Tisbæk Skow«:

Mi Mues Hender kund ålde vær stell,
hun sad å håd travlt mæ en Binndhues,
mi Fåe fæk somti Løst te å spell,
så glemt en åld de, dæ hæjsen ku drell,
æ Fjol kam op å æ Skindpues.
Så spellet han, te vi skuld hen å sow,
de bruust fræ æ Strenngi, de sang i æ Stow,
tesidst, næer dæ regti kam Gong i æ Boww,
så dåånset æ Høg owwe Tisbæk Skoww.

Man fornemmer gennem alt det, Anton Berntsen fortæller om forældrene, at den milde forståelse, den kærlige omsorg, han altid blev mødt med hos dem, har gjort sit til, at han fik mod og kraft til at kæmpe sig igennem al sygdom og besværlighed. I en verselinje om faderen hedder det: »Hans Milldhjed kan a ålle glemm«, og hans valgsprog var: Med tålmodighed overvindes alt, jeg håber altid det bedste.

Anton Berntsen slutter sin bog: »De mange Aar, jeg har i Verden levet,« med at sige om sine forældre: »Jeg synes stadig, at den mest ægte Kristendomsform, jeg har mødt, er den gammeldags Gudsfrygt, der prægede Livet i mit Barndomshjem. Mine Forældres strenge Pligtfølelse og vågne Samvittighedsliv, deres Evne til selvstændig Vurdering af åndelige Værdier og deres Sky for alt uægte, giver dem i mine Øjne et Fortrin for megen velorganiseret Retnings-Kristendom i vor Tid.«

Som understrøm i Berntsens digtning finder man overalt denne gammeldags Gudsfrygt, der gør taknemmelig for livet, som det gives, og skaber respekt for mennesker, som de er. Det er tak værd, at han på den måde har beriget den danske litteratur, og derfor er det et tab, at han nu er borte.

Kirstine Rask.

ESTRID.

»Jeg tar det vel nok kønt!« — Der havde været en Gæst, som nok var for medlidende, og da hun var gaaet, kom Estrid med Bemærkningen, forsorent triumferende, mens hun slog ud med Haanden i et lidt ukontrolleret Kast, saa Rullestolen rokkede: »Jeg tar det vel nok kønt!« Og sidenhen blev det en staaende Bemærkning i Præstegaarden. Hun kunde bruge den til at redde en Situation, hvor hun havde givet efter for lidt naturlig Arrigskab; saa tog hun sig i det med den Bemærkning. Eller hun brugte den til at rense Luften med efter for megen Deltagelse, og saa kom der gerne et lille Fnys med. Den kunde ogsaa siges lidt træt og bittert, naar det sommetider var svært at ta det kønt, og det var det undertiden. Men det tog aldrig længe for hende at ta sig sammen; ikke for at

bevare et ydre Skin af Tapperhed, men fordi hun vidste, at hvis hun begyndte paa Selvmedlidenheden, saa vilde det ende i Ynk.

Naar man gerne vil fortælle noget af det, man husker om Estrid, er det ikke for at lave en Myte om den ulykkelige unge Pige, der fik saa tragisk en Skæbne og tog det saa kønt. Men for at prøve at fastholde Indtrykket af en glad, god og munter Pige, der blev ved at være glad, god og munter. — Det var tragisk og ulykkeligt, at hun skulde faa Sygdommen, og at den skulde ende hendes Liv saa alt for tidligt. Men det var lykkeligt, at hun blev ved at være sig selv og tog sin Sygdom i stiv Arm og havde saa meget Humor og Overskud, at hun selv kunde tale om »at tage det kønt«.

Det er ejendommeligt nu at gaa her paa Danebod, hvor saa meget minder om Oplevelser sammen med Estrid. Og det er ogsaa godt. For hver Gang man mindes hende, husker man mer og mer; og selv om Savnet hele Tiden er bagved, saa blir Billedet af hende mere og mere levende, saa man næsten igen sidder ved hendes Seng og har det rart, mens Snakken gaar om smaat og stort, som den gjorde saa tit i Sommer. Og det er netop denne sidste Tid, der gør, at man har et saa levende Indtryk af hende. For paa mange Maader blev det en god Tid for hende. Sidst paa Vinteren var Estrid alvorligt syg af Lungebetændelse, og ingen regnede med, at hun kunde staa det igennem. Men alligevel overvandt hun Krisen og fik hele Sommeren føjet til sin Tid. Og det var, som hun koncentrerede sig om, at det skulde være en god Tid. Der kom noget afklaret over hende, som var hun kommen ud paa den anden Side af en lang besværlig Tid, og samtidig var der meget, der mindede om hende, som hun var i Barndommen og som ung Pige. Det utrættelige og travle var afløst af venlig Ro. Hun indrømmede ogsaa selv, at hun ikke mere havde sit »Juleløbersind«. Det var et Udtryk, vi brugte, naar hun blev utaalmodig, fordi vi, der skulde udføre de Ideer, hun selv var afskaaret fra at faa gjort, ikke fulgte med hendes Initiativ. Den Juleløber, jeg hvert Aar skulde male til Julebordet, blev ikke

altid fuldført! Nu vilde hun ikke lade sig ophidse af ydre Smaating, men ha en rar Tid. Det betød ikke, at hun faldt hen i døsig Ro. Hun var stadig levende optaget af alt om sig. — Det var altid mere fristende at sidde ved Sengekanten end paa Kvisten og læse Platon; men saa blev Bøgerne bragt ned i Soveværelset, og vi læste højt om Sokrates og Thukydid, som hun for Resten fik kaldt Thikudyd, og det hed han saa derefter. Men Medea kunde hun ikke lide. Og ellers gik Snakken om mange Ting; om gamle Dage paa Danebod og i Ryslinge, og om Far, som holdt særlig meget af Estrid. Om Turen til Danebod i den høje Ford til Elevmødet, der altid var Sommerens Højdepunkt. Der var en Situation, man husker: Far, der kommer med Armen om sin store Piges Skulder. Og nu i denne Tid dukker Billedet op igen.

Og ellers gik Snakken med smaa Ord om mange Ting. Overfor Estrid kunde man ikke sige særlig meget om, hvad hun betød, fordi det vilde være udenfor »Stilen«. Og det er betegnende, at det højeste man kunde tillade sig, var at udnævne hende til Yndlingssøster, hvad der jo var ret beskedent, naar hun var den eneste. Men hun kunde godt lide det Udtryk, fordi hun vel mærkede, at der laa noget bag ved denne uhøjtidelige Maade at sige det paa. Og af den Grund vil hun altid blive ved at være Yndlingssøsteren, fordi vi derved husker en ærlig og renlig side af hende.

— — —

En Dag før November skulde jeg afsted til Danebod. Dons tilbød at køre mig, Bilen holdt allerede for Døren, Kufferterne var bragt ud, og der var lige Tid til et sidste Kig ind til Estrid i Soveværelset. Hun sad halvt op i Sengen og ventede paa, at Sygeplejersken skulde begynde den daglige, trættende Behandling. Hun vinkede paa sin vanlige Maade ved at løfte Armen og dreje Haanden i en lille kæk Vinken, saa godt som Haanden vilde. Saa smilede hun med et forsorent, kækt Kast med Hovedet, — og denne sidste Sommer var forbi. Vi regnede med, at vi alle skulde samles en Uges Tid efter paa Mors Firsaars-

dag. Men om Aftenen den fjerde, efter den første Skoledag, ringede Dons og fortalte, at Estrid var død. Og den syvende November, paa Mors Fødselsdag, som Estrid havde været saa optaget af at forberede, blev hun begravet paa Askov Kirkegaard.

Hermod Knudsen.

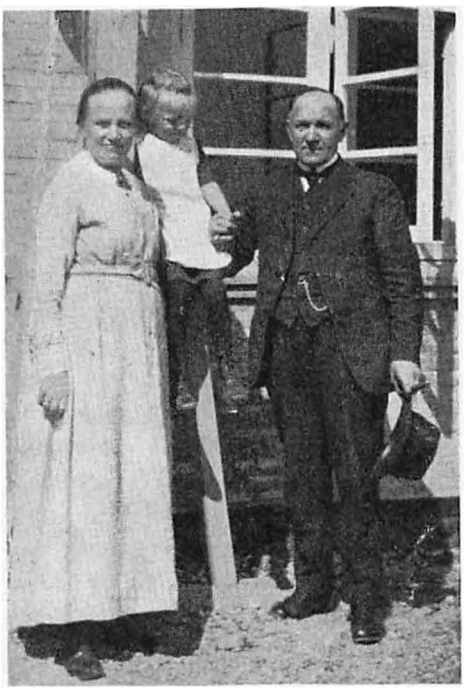

Thora og Thorv. Knudsen med lille Estrid (1921).

VED ESTRIDS BEGRAVELSE.

Naar vi sang morgensang paa Estrids fødselsdag, og hun skulde bestemme, hvad vi skulde synge, saa var der aldrig tvivl i hendes sind. Det blev Sthens morgensalme: »Den mørke nat forgangen er«. Det blev i særlig grad hendes salme. Og nu i de sidste maaneder, naar jeg stod op om morgenen og lukkede dagslyset ind, saa sang eller nynnede eller fløjtede vi ogsaa den salme morgen efter morgen. Midt i sin sygdom glædede hun sig over den nye dag, især naar solens straaler naaede ind til hende i sengen. Dagen frydede hende, hun elskede livet.

Vi talte fornylig om den salme og om, hvorfor hun holdt saa meget af den, og hun sagde: »Jeg tror, det er, fordi den er saa sober.« Og dermed mente hun vel, at der intet ubluſærdigt føleri er i salmen, — den er saa ren og ægte, og den gav genklang i det ægte, som var i hende. Hun var paa vagt overfor alt det, der kunne lyde uægte, — overfor alle store ord, ligesom hun var en modstander af alt for stærke følelsesudbrud. Hun yndede saaledes ikke, at folk skulle ytre al for megen medlidenhed med hende paa grund af hendes sygdom, især ikke hvis medlidenheden fik skær af sentimentalitet. For hun følte sig ikke syg, hun følte sig ikke anderledes end andre mennesker. Hun følte, at hun i lige saa høj grad som andre fik del i det, som livet kunne give.

Hun sagde det engang paa den maade: »Jeg kan ikke forstaa, at der er nogen, der har ondt af mig, — jeg kan glæde mig over fuglenes sang og blomsternes farver og duft og over menneskers godhed.« Hun kunne glæde sig, naar »der skinned' sol over mark og kær, og de fugle, de sjunge saa blide«. Hun var en af dem, der forstod evangeliets ord, naar Vor Herre siger: »Se paa himmelens fugle, de saar ikke og høster ikke og sanker ikke i lader, og jeres himmelske far føder dem. Er I ikke meget mere værd end de? Og hvem af jer kan ved at bekymre sig lægge en alen til sin vækst? Og hvorfor bekymrer I jer for klæder? Betragt liljerne

paa marken, hvorledes de vokser, — de arbejder ikke og de spinder ikke, men jeg siger jer, at end ikke Salomon i al sin herlighed var klædt som en af dem. Klæder da Gud saaledes det græs paa marken, som staar i dag og i morgen kastes i ovnen, skulle han da ikke meget mere klæde jer, I lidettroende.«

Hun var et af de mennesker, som ikke bekymrede sig for den dag i morgen, ret forstaaet. Det var vel hendes sygdom, som hjalp hende til det ogsaa. Hun kunde tage dagene en ad gangen, og saa kunde hun tage hver dag som en ny gave, der kunne fryde trods synd og død. Saadan levede hun sit liv, som om hver dag skulle være den sidste, og samtidig levede hun, som om dagenes hæde aldrig skulle holde op.

Og hun kunde takke Gud for dagene, — hun tog dem som en gave fra ham. Derfor var det ogsaa ærligt, naar hun sang: »Gud være lovet i evighed, han denne nat tog os vare, han lyse paa os sin hellige fred og fri os af alskens fare.« For hende var det fra Gud, livet kom. For en tid siden talte hun en dag om sin legemlige skrøbelighed, og vi kom i den forbindelse til at tale om Griffenfelds vers, som slutter med ordene: »Jeg selv var skrøbelig, Gud blev alene huld.« Og saa gentog hun ordene og sagde: »Ja, Gud er huld, og det er godt, det har vi altid at holde os til.« Og det var hele denne livsholdning, der gav hende det overskud og den styrke, der prægede hende.

Hun havde et overskud bestandigt. Det viste sig ikke alene derved, at folk flokkedes om hende, naar hun sad i sin stol, — det var i almindelighed ikke af medlidenhed, de gjorde det, men det var, fordi hun havde noget at give, saa hun blev et naturligt midtpunkt. Og overskuddet viste sig ogsaa hos hende i humorens naadegave. Men overskuddet gav sig ogsaa udslag deri, at hun, der jo ellers kunne have nok i sin egen skrøbelighed, bestandigt havde sind for andre, — hun kunne glæde sig med de glade, og hun kunne i lige saa høj grad tage del i menneskers modgang og sorg lige til de allersidste dage, hun levede.

Og hun var stærk i sit sind. Det viste sig ogsaa i den maade, hun tog sin sygdom paa, — ikke mindst i det sidste halvaar, som hun fik i ekstra gave. Hun talte sjældent om, at hun skulle dø, selvom det nok var klart for hende, hvor det bar hen. Men selv med denne udsigt for øje resignerede hun ikke, — hun v i l l e leve livet, saalænge det var hende givet, hun v i l l e kæmpe mod døden og sin sygdom lige til det sidste. Og Gud gav lykke og gode raad ogsaa i de haarde dage.

Og naar saa her i den sidste tid dagen var gaaet, saa skete det tit, at vi gentog morgensangens sidste vers og sang: »Da hvergang dagen forgangen er, og natten til os fremskrider, vi dig vil prise, oh herre kær, af hjertet til alle tider, Gud give os lykke og gode raad, sin naades lys os tilsende.« — Nu er dagen gaaet for hende, og natten er kommet. Men dagene har været skønne for os, som stod hende nær. Og saa vil vi da takke Gud for, hvad han har givet os i hende. Alt det gode og skønne, som man faar lov til at opleve med et menneske, det kan døden Gud ske lov ikke berøve en, men det lever videre i en og er med til at fylde dagene fremover og give dem indhold. Og derfor maa vi sige Gud tak nu, da dagen forgangen er, ligesom vi har gjort det i dagene, der gik. Og vi maa ogsaa sige tak for, at hendes kamp nu er tilende, for nu var det blevet svært for hende at leve videre, saadan som hun havde det.

Og saa har vi stadig et haab at holde os til, haabet om opstandelseslivet, som Vor Herre Jesus Kristus har givet os. »Om paaskemorgen, den signede dag, Vor Herre stod op af døde, det var os alle et godt behag, han frelste os derved af møde,« sang vi. Det er haabet til ham, det er givet os at leve paa trods synd og død. Vi kan ogsaa sige det med andre ord fra den samme salme, »ræk os, oh Jesus, din frelserhaand i dag og i alle stunde,« — det er de ord, der forkynder os det, der er givet os i liv og i død, — andet har vi ikke at holde os til, og andet er heller ikke fornødent. »Ræk os, oh Jesus, din frelserhaand i dag og i alle stunde.« Saa er alt godt.

Henrik Dons Christensen.

DAGBOG.

Kære allesammen!

Endelig har vi fået begyndt på byggeriet! Den gamle, lange lade er nu sporløst forsvundet. Den var bygget af den tyske lektor Schmidt i 1894 og altså den eneste af Danebods bygninger, der stammede fra tysk tid; for stuehuset, som vi bor i, er over 100 år gammelt, altså fra længe før 1864, og hovedbygningen stammer jo fra genforeningsåret. Den store poppel ved indkørslen, der kunde kaldes ladebygningens »livstræ« og sikkert var fra samme år som den, måtte Falck hjælpe os at fælde; den hældede den gale vej og kunde let have knust et hjørne af skolefløjen. Det viste sig forresten, at stammen indvendig var rådden helt op til grenene. Danebods »livstræ«, genforeningslinden på plænen, står derimod så friskt og grønt og kønt som aldrig før. Lad det være et godt varsel!

Drivhuset og bærhaven er også væk, så vi har ikke fået så mange tomater eller så meget stikkelsbærgrød i sommer, som vi plejer. Og de sidste rester af blommehaven vil også snart forsvinde sammen med den gamle indkørsel. »Ja, vel følger der ulemper med byggeri,« sagde formanden for jordarbejderne herude, »men fordelene ved det ny skulde jo gerne blive større.« Ja, den ny vej er allerede færdig. Den svinger ind lidt neden for Alsingestuen og går forbi de to ny udhuse ind i gården. Den smukke, ny staldbygning er forlængst taget i brug til køer og grise. Hestene har måttet vige for en traktor, naturligvis en Ferguson, der har sin plads i et 35 m langt, nyt udhus med maskin- og redskabsrum, garage, cyklestald og hønsehus, der næsten er færdigt.

Men den ny gymnastiksal skal opføres som »vinterbyggeri«, så hvor den skal ligge, på den gamle lades plads, er der foreløbig kun et mægtigt hul, der på regnvejrsdage ser ud som et stort friluftsbad. Nu skal grunden støbes, og først engang efter jul vil murene begynde at rejse sig, hvis frosten ikke bliver for stærk.

Ja, vel er der ulemper ved at bygge, og vel tager det en evig tid, for lige som man tror, at nu er håndværkerne der endelig igen,

„Her skal hjørnet være!" (14. april.)

så er de der ikke mere. Men alligevel — eller måske netop derfor — er det nu vældig spændende at bygge; det er som eet langt drama med overraskelse på overraskelse, næsten lige overraskende, hvad enten der sker noget nyt hver dag, eller der pludselig — af mystiske grunde — slet ingenting sker. — Een ting er jeg i hvert fald blevet klar over, at vi skal være glade, hvis vi er *helt* færdige til november 1954 — altså et år senere, end jeg først havde regnet med.

Men I skal jo også høre lidt om, hvad der ellers er sket her på skolen i det Herrens år 1953. Det er blot kedeligt, at jeg slet ikke

Den sidste mur af den gamle lade falder.

Nu er der forelobig fri udsigt.

formår at fremtrylle lidt af den stemning, der præger vore hjemlige hyggeaftener, vore familieaftener med forskellig underholdning, vore hobby- og folkedanseaftener, hvor arbejdet og dansen udføres med lige stor energi og lige strålende humør, og kakaoaftenerne, hvor eleverne henter kakao i køkkenet og gruppevis hygger sig på deres værelser. De kan hente kakao til 6, 8 eller 10 — alt efter selskabets størrelse. Og — mærkeligt nok — den aften har vi flere elever end ellers!

Lige så lidt mægter jeg at give jer et levende billede af det brogede liv, der udfolder sig i klasseværelserne fra morgen til aften, de forskellige lærere og de skiftende emner. Ikke to timer er ens. Alt beror på sammenspillet mellem lærer og elev. Det er det, der gør højskolearbejde og højskoleliv så spændende, at tiden bogstavelig flyver afsted. Den første dag, efter at eleverne er kommet, er frygtelig lang, den første uge går langsomt, men den første måned er væk, inden man aner det, og de sidste to eller fire måneder forsvinder som en røg. En højskolemand får simpelthen ikke *tid* til at blive gammel. For ham går 30 år som 30 dage. Ja, hvem kan begribe, at det nu er 30 år siden, jeg første gang sad og skrev årsskrift til gamle Danebod-elever. Jeg i hvert fald ikke. Jeg kan næsten blive forfærdet, når jeg nu ser, at vore årsskrifter fylder tre tykke bind. Og jeg har faktisk mod på at fortsætte i flere år endnu, hvis I tør blive ved med at sende os elever.

Nå, det blev et længere indskud. Men altså: for et år siden havde vi det netop så hyggeligt med vore hjemmeaftener, og de fortsatte efter jul. Vi fik et par nye elever, og i januar havde vi besøg af en ældre herre fra Kiel, der en kort tid havde haft plads

som vikar ved en dansk skole i »Jernveden«. Det kneb os at komme på bølgelængde med ham, fordi vi regnede med, at han var dansk. Først efter sin bortrejse meddelte han os, at han var tysk.

Sammen med ungdomsforeningerne i Asserballe og Notmark havde vi arrangeret en *stor* aften den 20. januar. *Ellen Malberg* læste op for os, digte af Kaj Munk, en novelle af Nis Petersen og flere digte af vore unge lyrikere. Hun sluttede med at synge et par

„Australnegeren" i grønlandsk anorak og grønlænderen med australsk hovedtøj.

fornøjelige viser til eget guitar-akkompagnement. Charmerende og uimodståelig som sædvanlig.

En uges tid efter fik vi en ret livlig samtale eller diskussion efter et foredrag af en repræsentant for Kvindernes internationale Liga for Fred og Frihed. Eleverne mente, at foredragsholderen havde for stor tillid til russernes fredsvilje.

I år var det Notmark ungdomsforenings tur til at holde fest på selve afstemningsdagen. Vi holdt derfor afstemningsfest den 9. febr., og vor gamle ven, lektor *Chr. Ottosen*, Sønderborg, gjorde os den glæde at komme herud med sit fine, blandede kor. Det blev en

»De Kvindfolk«.

udmærket aften. — Ved kaffebordet mindedes vi gennem sang og tale og oplæsning afstemningen i 1920, som nutidens unge ikke har hørt ret meget om. — Aftenen efter, altså på den egentlige afstemningsdag, i et forrygende snevejr, drog en halv snes stykker af eleverne op til festen i forsamlingshuset, hvor forstander *Søgaard Jørgensen*, Idrætshøjskolen, og hans elever underholdt med tale, sang og musik.

Vor australske elev, Macdonald eller Mac, som han hed i daglig tale, havde vinteren igennem glædet og moret os med sine komiske tegninger på køkkendøren og andre steder. I ugen ind under fastelavn arbejdede han som en rasende bag kulisserne — næsten både nat og dag, så vi var meget spændt på, hvad der vilde vise sig til *Fastelavnsfesten*. — *Gunner Rasmussen* instruerede et lille norsk stykke, »De Kvindfolk«, som eleverne opførte til velkomst. Det vakte stormende jubel — og måtte senere gentages, både her og i Notmark forsamlingshus, til fordel for Hollandsturen. — Da vi efter kaffebordet igen rykkede ned i gymnastiksalen, måtte vi alle beundre Macs storværk: en frise af billeder, der nåede hele salen rundt, forestillende lærere og elever i bestemte, karakteristiske situationer og i alfabetisk orden. Frisen sluttede med et kort over eleverne og deres hjemsted, og det fortjener at komme med i årsskriftet i år. Skade, at Australien og Bornholm ligner hinanden så meget, at man slet ikke kan se, at eleverne sidste vinter spændte over hele jordkloden — fra Grønland til Ny Syd-Wales. — De få og korte pauser i dansen blev som sædvanlig udfyldt med fornøjelige sketch, og foredragssalen var omdannet til bar — eller rettere

Traktoren prøvekøres.

til valglokale med de forskellige partiers typiske valgplakater. Et par usædvanlig energiske bartendere skænkede friske, farvede drikke til det glade publikum og holdt ud til sidste minut. — Om mandagen slog både børn og voksne katten af tønden; forhindringsløb og lege blev planmæssigt gennemført, og om aftenen uddeltes der præmier og trøstepræmier.

Efter sådan en fest kan det sommetider knibe lidt med at komme i gang igen, så det var måske godt nok, at vi allerede dagen efter kunde byde på en film. Det var formanden for Dansk Andels Gødningsforretning, forstander *Oluf Jensen*, tidl. Slangerup landbrugsskole, der viste os sin tale-, tone- og farvefilm »Arven« efter at have fortalt os noget om andelsvæsenet i Danmark. DAGs tidligere formand, *Jeppesen Drusebjerg*, der til har været her, er for nylig død. — Ugen efter så vi Galathea-filmen i Asserballeskov kro.

I den første uge af marts havde vi den glæde at modtage en ekstra elev, den amerikanske kvindelige student Miss *Molly Day*, der på en usædvanlig frisk og levende måde gik ind i vort højskolefællesskab. Har U.S.A. mange af den slags unge, er der ingen fare for, at teknikken skal slå dem ihjel foreløbigt!

Vort »onsdagsmøde« i marts blev desværre flyttet fra den dag, det oprindelig var bestemt til, og det medførte, at der kun kom meget få udefra. Og det var en skam, for det var et ypperligt foredrag, forstanderen for den ny ungdomsskole i Rinkenæs, hr. *Peters-Lehm*, holdt for os torsdag den 5. marts, da vi, altså i det væsentlige skolens egne folk, samledes i den store spisestue. Forstander Peters-Lehm har været lærer ved Kofoeds skole og fortalte levende og

interessant om skolen og dens leder, og efter kaffebordet illustrerede han foredraget med en film.

To dage efter, lørdag den 7. marts, var vi, d. v. s. familien Terkelsen, til bryllup i Hareskoven nord for København. Det var *Else Bennike*, vores plejedatter gennem tre år, der blev gift med pastor *Mads Lidegaard*, som i et par år var lærer på Danebod. Det var et rigtig godt gammeldags bryllup med taler og sange og en rask svingom tilsidst. — Jeg kan ikke nægte mig den fornøjelse at citere en fin bryllupssang, skrevet af en af brudens bekendte, en poetisk begavet landmand fra hendes barndomsegn på Røsnæs (Refsnæs). De, der ikke bryder sig om vers, kan jo springe over den.

Mel.: Som dybest brønd . . .

Vi har vor tid på livets vandringsgang,
vor lykketid, som aldrig går af minde; —
nu er det Jer, der synger lykkens sang
og gyldne tavl på Idaslet skal finde.
To hjerters møde er en nyskabt jord,
de gyldne tavl er kærlighedens gaver.
Du lyse brud — tyst falder dine ord
som æbleblomsterne i Røsnæs haver.

Kun een gang sidder vi på bakkens hæld,
mens nattens drømmeskær går over dalen,
kun een gang mødes alle toners væld
i kærlighedens sang fra nattergalen, —
og hylden breder ud sin blomsterfavn,
sin stjernepragt mod himmeldybets blånen,
kun een gang stilles alle længslers savn
— i lykkelandet under sommermånen!

Lad os kun vågne op til storm og strid,
til sejrens stund og nederlagets dage —
og lad vor ungdoms æbleblomstertid
kun blive som et drømmesyn tilbage.
Den Gud, der gav vort hjerte blomsterkår,
han modner det, når mørket om os stiger,
når gangen bliver tung, og gråt vort hår,
og eventyret stille fra os viger.

Så syng om livets skønne vandringsgang,
mens dagen dør bag skovens mørke kroner!
Å, I er rige, I har råd til sang,
til ungdomsglæde og til bryllupstoner. —

Er det, I når, end ringe nok og smått,
I får dog livets Gud en tak at bringe.
Jer vandring bli'r dog rig — for alt er godt,
når sjælen har sin længsel og sin vinge. —

Lørdag aften den 14. marts var gården her så fuld af biler, som den vist aldrig før har været. Fra hele Als strømmede folk til for at deltage i den *Alsingeraften*, som E Alsingegild havde indbudt til. Gymnastiksalen var stopfuld som til et elevmøde. E Alsingegild er egentlig bare en lille privat sammenslutning af 12 indfødte alsinger og nogle få »bisser« (bisiddere). Jeg har den ære at høre til bisserne, og derfor fik vi lov til at holde den første alsingeraften her på Danebod. Der har nu i efteråret været afholdt en lignende i Sønderborg. — Vi begyndte naturligvis med den gamle Alsingevise, men ellers sang vi udelukkende alsisk den udslagne aften, og det vil sige sange af *Martin N. Hansen*, der efter Hans Eriksens død er gildets oldermand. Det var i det hele taget ham, der gav aftenen dens alsiske præg, også gennem det, han selv fortalte og læste højt. (Læs mere om ham i den første artikel her i årsskriftet!) Men han havde udmærkede hjælpere i sangerinden *Christine Philipsen*, der er indfødt alsing og sang nydeligt både på alsisk og på rigsmål, og Sønderborg Amts Folkedansere, der under ledelse af gdr. *Peter Clausen*, Kettingskov, viste os nogle muntre alsiske folkedanse. — Ved kaffebordet, hvor vi sad som sild i en tønde, fortsatte vi med at synge alsiske viser, og flere af gildebrødrene, først og fremmest kustode *Hans Harbo*, Sønderborg, som mange af jer vil kunne huske fra vore besøg på Sønderborg museum, gav vittige anekdoter og utrolige historier til bedste. Det var simpelthen en strålende aften.

Kort før vi satte punktum for vinterskolen med storturen til Sydslesvig og Holland, fik vi et meget ejendommeligt og interessant besøg af 32 lærere og lærerinder, der repræsenterede ca. 15 forskellige nationer. Det var et kursushold fra London universitets pædagogiske institut, og formålet med deres besøg i Danmark var at få et indtryk af dansk skolevæsen, især af voksenundervisningen. Derfor skulde de også se en dansk højskole, og det var Det danske Selskab, der havde ordnet besøget her, som fandt sted fredag den 20. marts. Aldrig før har vi modtaget så broget en flok af gæster: hvide fra England, Canada og Australien, brune fra Indien og sorte fra Guldkysten i Afrika. De spiste først frokost, og derefter samledes vi i foredragssalen, hvor jeg fortalte dem om den danske folkehøjskole og dens idé. Og så gik det løs med spørgsmål. Ikke mindst et par store, friske negre fra Guldkysten viste levende interesse og forståelse for sagen. Jeg *kan* nu godt lide negre. De

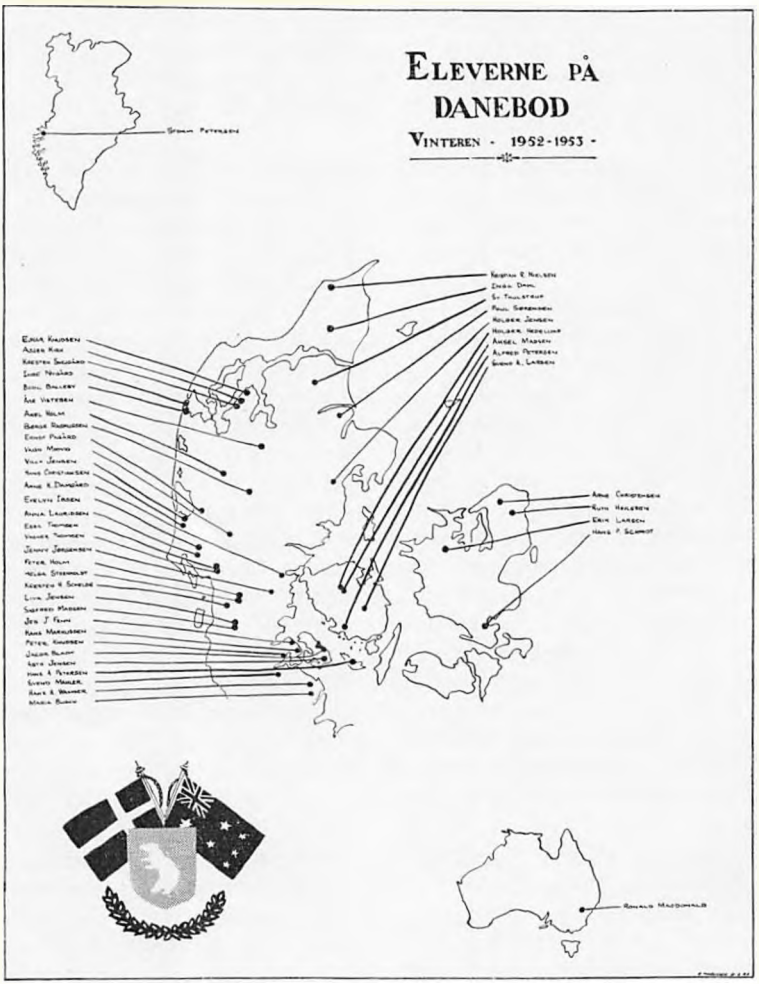

er til så barnlige, åbne og umiddelbare, at man *må* blive indtaget i dem. Nu er det over tredive år siden, jeg tabte lidt af mit hjerte til et sødt, sort kærestepar, der også studerede ved Londons universitet.

Vi havde jo egentlig haft to offentlige møder i marts måned, så den samme dags aften, som vi havde haft det fine besøg om middagen, holdt vi slutningsmøde på en ny måde, idet vi nøjedes med en smuk *gymnastikopvisning* af såvel de kvindelige som de mandlige

elever, pigeholdet under ledelse af *Inger Saugmann Rasmussen* og karleholdet af *Ernst Pagaard*. Pagaard havde paa en udmærket måde klaret den vanskelige opgave at være lærer og elev på een gang. Vi siger ham tak for godt medarbejderskab! —

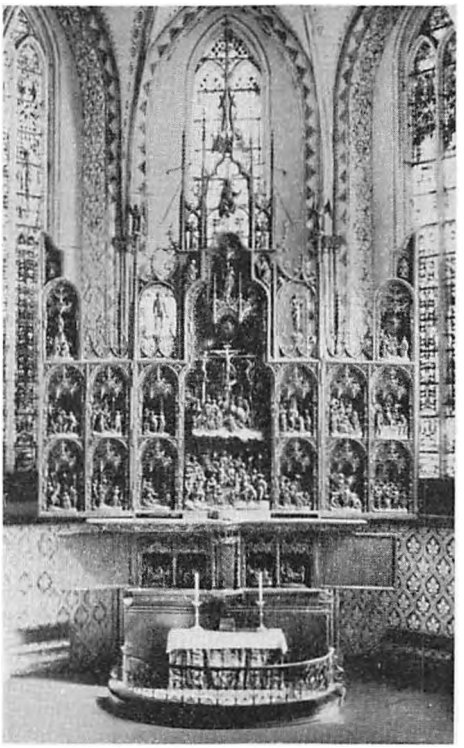

Den berømte altertavle i Slesvig domkirke.

Og så kommer vi til den store tur sydpå. Den tager vi som sædvanlig dag for dag:

Søndag den 22. marts: Vejret mildt, men tåget. Ingen vanskeligheder ved grænsen. Fra Flensborg tog vi ud til den danske højskole i Jaruplund, hvor forstander *Jørgen Jessen* — trods travlhed med forældremøde, telefon osv. — fik tid til at vise os rundt. Vi nåede at se Slesvig domkirke imellem formiddags- og eftermiddagsgudstjenesten. Der var isnende koldt. Derefter kørte vi forbi to af de tre store danske skoler i Slesvig by op til det ny danske ungdomshjem, som ledes af en af vore gamle elever, *Ester Hansen*, Ryslinge (1936), gift med lærer *Lovmand*. Her blev vi modtaget med åbne arme, og

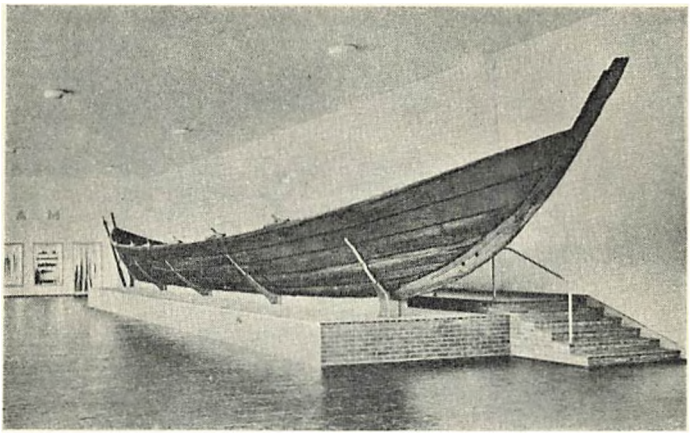

Nydambåden.

de lyse og hyggelige lokaler er unægtelig noget ganske andet end det, vi er vant til på Slesvighus. Vi er lykkelige over, at vi for fremtiden har et godt sted at ty hen, når vi kommer til Slesvig. Eleverne viste stor interesse for museet på Gottorp slot, men desværre var hallen med Nydambåden under reparation og adgang forbudt. Af det gamle Dannevirke så vi Halvkredsvolden, Forbindelsesvolden og Valdemarsmuren — og kørte så videre sydpå for at overnatte på vandrerhjemmet i *Elmshorn* nord for Hamborg.

Mandag den 23. marts: Stadig tåge. Uden større oplevelser nåede vi den hollandske grænse, hvor vi blev opholdt så længe, at det — ligesom i fjor — var begyndt at mørkne, før vi nåede frem til folkehøjskolen i Eerbeek, hvor vores gamle elev, *Ans Visser*, sammen med forstander *Madlener* og sangdroslerne i parken bød os et hjerteligt velkommen. Vi fik hollandsk middag og sluttede med dansk og hollandsk aftensang.

Tirsdag den 24. marts: Det fineste solskin fra morgenen af. Besøg på det lille, fine museum i nationalparken *Hooge Veluwe*. Desværre var mange af van Goghs fineste billeder fjernet, fordi de skulde være med på tre store udstillinger i anledning af hundredåret for hans fødsel. — På den engelske flyverkirkegård i Osterbeek ved Arnhem var de simple, hvide kors nu erstattet med lyse granitsten, der foruden navn og dato som oftest havde en meget personlig indskrift, formet af den nærmeste familie. Det virkede så betagende, at vi havde svært ved at løsrive os, skønt det var langt over vor sædvanlige spisetid. Godt, at man sommetider kan glemme den elendige mad over noget vigtigere. — Efter et kort ophold i Arnhem spiste vi frokost på en lyngskråning ved vejen i det dejligste

Inger og Gunner Rasmussen m. fl. på Ilyverkirkegården.

solskin. Man skulde tro, det var maj og ikke marts. — På vejen til Amsterdam så vi dronning Julianes slot i *Soestdijk* og middelalderslottet *Muiden*, der ligger i en ejendommelig lille by med snævre gader og stinkende kanaler. Jeg begriber næsten ikke, hvordan de store biler slap uskrammede igennem den. Slottet mindede en del om Spøttrup i Salling. — I *Amsterdam* blev vi modtaget af skrigende unger og fandt snart frem til vort sædvanlige logis, Jeugdhotel, ungdomshotellet, der viste sig at være »okkuperet« af en stor flok tyske turister. Her blev vi hele tre nætter.

Onsdag den 25. marts: Sol fra morgen til aften, næsten for godt vejr at gå ind i. Af gammel erfaring ved jeg, at de hollandske gylden brænder eleverne på lommen; derfor fik de lov til at handle fra morgenen af. Det foregik i byens fineste gader. Derefter så vi *Rijksmuseum* med de berømte billeder fra 1600-tallet: Rembrandt og Ruisdael, van Dyke og Vermeer van Delft, Frans Hals og Jan Steen. Og jeg synes aldrig, jeg har haft mere opmærksomt hold med på rundturen. Disse billeder forstod de bedre end billederne i nationalparken. — Så tog vi havne- og kanalrundturen i strålende sol. På strøget havde der været fuldt af mennesker på fortovsrestaurationerne. Nu så vi folk ligge og tage solbad på de brede kanalbådes dæk. En lun nordmand fortalte os om alt, hvad vi så. Aldrig har Amsterdam forekommet os skønnere, og aldrig har vi set mere af Nordens Venedig. Det blev en af vore fineste oplevelser på turen. Vi steg i land lige ud for det store *Tropemuseum*, og her tilbragte vi så et par yderst interessante timer.

Torsdag den 26. marts: Atter strålende sol. På rundtur med bilerne over *Rotterdam*, hvor vi kørte frem og tilbage gennem den

Frokost ved vejen (majvejr i marts).

fine tunnel under Maas-floden, som er bygget af det danske ingeniørfirma Christiani & Nielsen, til *Haag*, hvor vi begyndte med at se Fredspaladset. I år var der møde. Og dagen før var Danmarks gave til paladset, det store porcelænsspringvand med de fire isbjørne midt i gården, blevet afdækket på grund af det sommerlige vejr, og i de følgende dage vilde fremmedbesøg blive forbudt på grund af større møder, så vi var for en gangs skyld usædvanlig heldige. En del af os nåede at se det lille, fine museum Mauritshuis, hvor *alle* billederne er af første kvalitet, som en af opsynsmændene stolt forsikrede os. I stedet for at spise vor medbragte mad i bilerne, kørte vi ud til den fine strand ved *Scheveningen* nord for Haag. Her blæste der en noget skarp vind, men en del af os nød solskinnet til en kop kaffe i læ af strandhotellerne, mens andre travede hen for at se en stor damper, der af stormen var kastet helt ind på kysten. Mandskabet var blevet ombord, for at rederiet ikke skulde miste retten til skibet. — Vi fortsatte nordpå for at se den store, nyåbnede blomsterudstilling ved Haarlem. På vejen frydede vi os over de farvestrålende marker med blå og hvide krokus, gule påskeliljer, røde hyacinther og himmelblå scilla. Tulipanerne var ikke sprunget ud endnu. Vi fandt — efter lidt rundkørsel — indgangen til blomsterudstillingen, men — her var vi mindre heldige: blomsterhallen var lukket fra og med torsdag, og betale en gylden for at komme ind i parken vilde vi ikke. Så nøjedes vi med at se på en kommunal dyrepark med mange morsomme dyr og fugle. Da

Muiden.

jeg vilde have at vide, hvad det var for en slags hjorte, de havde, svarede opsynsmanden, at det var »kommunale«. Så blev jeg så meget klogere.

Fredag den 27. marts: Stadig sommersol. Og så var det jo fredag, den dag, der er ostemarked i Alkmaar. Vi kom over Amstelfloden, som Amsterdam har navn efter, med en gratis færge, kom til *Alkmaar* og spurgte efter ostemarkedet. Vi fik det overraskende svar, at det først åbner til maj. Altså: det berømte, men unægtelig noget gammeldags ostemarked var sunket ned til at blive en turistattraktion, en sommerkomedie, der kun opføres fra maj til oktober. Forestillingen var altså ikke begyndt endnu. En ivrig mand vilde til gengæld vise os byens hjemstavnsmuseum, men vi havde fået

Dæmningen set fra tårnet.

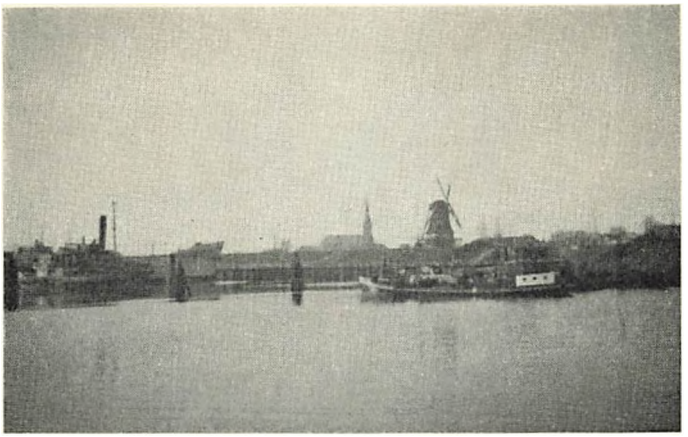

Delfzijl.

museer nok og nøjedes med at se de tidligere »verdensberømte« 12 riddere, der hver hele time rider en runde på kirkens tårn, et stykke gammeldags mekanisk legetøj, der ikke vækker videre opsigt i vores tekniske tidsalder. Fra Alkmaar til den store dæmning kom vi igennem de områder, som tyskerne under den sidste krig satte under vand. Her vrimlede det nu igen med kønne, nye, rødtagede gårde. Dæmningen er mere end tre gange så lang som Rømø-dæmningen, nemlig 30 mod 9 km, og der, hvor man sluttede arbejdet i 1932, er der rejst et mindesmærke og et tårn. Vi måtte op i tårnet for at se ud over Nordsøen, som Vesterhavet kaldes her. Vinden var lidt skarp, og vi skyndte os videre. I Frislands hovedstad, *Leeuwarden*, fik vi et længere ophold end beregnet, fordi jeg pr. telefon vilde have ordnet et besøg på en berømt tyrestation. Men det var netop marked den dag, og vi måtte derfor nøjes med at se de frisiske landmænds forsøgsgård, en gård på ca. 30 ha med 38 fine hollandske malkekøer, der blev malket med hånden. — Efter et kort ophold i Groningen kørte flertallet af os i den ene bil ud for at se endnu et landbrug, en stor gård på 80 ha, der lagde hovedvægten på frøavl. De havde dog en halv snes malkekøer, og de blev malket på en maskine, der gik på omgang til seks gårde. Aldrig har jeg set så meget kommen på eet sted som dèr; der var nok til tusinder af hollandske oste. — Vi overnattede i den lille, hyggelige havneby *Delfzijl*, hvor månen skinnede klart over havnen og kanalerne, og hvor vi samledes på vandrerhjemmet til en sidste sang- og familieaften med rigtig gammeldags Danebod-stemning.

Lørdag den 28. marts: Omslag i vejret. Men hvad gjorde det? For nu skulde vi hjemad. Det tog en frygtelig tid ved den hollandsk-

tyske grænse i Nieuweschans. Men tolderen påstod, at det tog længere tid ved den spanske grænse. Og da det først var overstået, foer bilerne hjemad som gamle kaneheste, undskyld: som unge væddeløbsheste! Vi holdt spisepause i en landevejskro mellem Oldenburg og Bremen, gjorde et kort ophold ved Hamborgs hovedbanegård, kom forholdsvis let over grænsen ved Kruså og var hjemme ved 23-tiden. Her ventede Mie os med suppe. Ja, vor gode, gamle køkkenchef havde passet på Danebod, mens vi var væk, for alle køkkenpigerne var med denne gang. —

Men så I da slet ikke de katastroferamte egne? spørger I måske. Nej. Digerne omkring Rotterdam og Haag var allerede i orden igen, og man kunde næppe få adgang til de oversvømmede områder længere sydpå. Desuden — har den hollænder ikke ret, der sagde: »Det er jo ingen turistattraktion«? Vi havde slet ingen lyst til nysgerrigt at snage i vor nabos ulykke. —

Aldrig har vi haft finere vejr til en Hollandstur. Det begyndte først at regne på hjemvejen i nærheden af Hamborg. Og at det regner så meget i Hamborg, har sin særlige grund, fik vi at vide af en af vore chauffører, der er indfødt hamborger: Barometret hænger på børsen og svinger med børspriserne! — Og aldrig har vi haft behageligere biler. I den nyeste var der — foruden nogen meget behagelige stole — både radio og højttaler. Vort største held var, at en af pigerne glemte sin nederdel i Amsterdam, — så det kunde have været værre.

Hollandsturen er i virkeligheden et udmærket punktum på en vinterskole, især når vejret er så strålende forårslunt og fagert, som det har været i marts i år. Så får de unge landmænd uro i blodet. Det er forfærdelig svært at holde dem fast på skolebænken. Solen og mulden, lærkesangen og traktorernes brummen drager dem ud til arbejdet på marken — bort fra foredrag og regnetimer. Det er næsten umuligt at samle tankerne om skolearbejdet i sådan et vejr. Så er det mange gange bedre at komme på farten til Holland. Det lærer man også noget af, og det giver et mærkeligt sammenhold, et storartet kammeratskab sådan at være ude i det fremmede sammen. Jeg tror, at både lærere og elever følte det som en befrielse at flyve ud af skoleburet sammen — i år måske mere end nogensinde før. Og så komme hjem igen og have en dags tid sammen i stilhed på vor kære skole, inden vi for alvor flyver bort, hver til sit. Det er nu »ej *blot* til lyst«; jeg tror også, det er af værdi.

Den stille søndag blev måske næsten *for* stille i år, for det regnede uafbrudt, så man ikke kunde komme uden for en dør. Men vi havde et rart *grisegilde* med sådan en god, sund stemning, ingen overdrivelser i nogen henseende. Det var søndag aften, og mandag spredtes den flinke flok for alle vinde. —

Sommer-lærerstaben.

Fra venstre: Nanna Thulesen. Inger Saugmann Rasmussen. Gunner Rasmussen. Kirstine Rask. Inger Rosenstand. Lis Petersen. Frederik Slipsager. Tekla Slipsager. Anna og Frede T.

Den store begivenhed i april var *Kirstine Rasks fødselsdag* den 8. Da passerede hun nemlig et meget rundt tal, som man ikke har lov til at nævne, når det drejer sig om en dame. En tid truede det også med, at hun vilde fejre den »i ål gedulgthied« fjernt fra Danebod; men pludselig blev det bestemt, at det skulde være her, og det gjorde ikke aftenen mindre festlig, at den blev forberedt i en flyvende fart; alt fik et levende og improviseret præg. Stemningen var tip-top fra først til sidst, og der blev holdt en række fine taler af fødselsdagsbarnets gode venner. Og Ak (som Inge kaldte hende, da hun ikke kunde sige Rask) fortjente tilfulde den hyldest og tak, hun fik. Hun har været vor gode, trofaste og dygtige medarbejder gennem mange år.

Sidst i måneden blev der afholdt et par Danebodmøder, som omtales andetsteds. Og d. 4. maj fik vi huset fuldt af glade sommerpiger.

I dagene forud var sommerlærerinderne kommet til gårde — som de første enlige svaler, der varsler om det store træk. *Nanna Thulesen* kom igen for, ligesom i fjor, at være fru Ingers medhjælper ved gymnastikundervisningen. I stedet for Margrethe Grønnegaard, der nu har brug for sin vældige energi som landmandskone på Fyn, kom hendes kollega på Askov sløjdskole *Lis Petersen*. Og

Overfart til Katholm, »Mågeøen«.

som ekstrahjælp ved håndarbejdsundervisningen kom lærerindeelev *Inger Rosenstand* fra husflidshøjskolen i Kerteminde.

Ved åbningsmødet søndag den 10. maj talte pastor *N. P. Nielsen*, tidl. Højer, nu »på aftægt« i Sønderborg. Han har en egen rolig og god måde at tale til unge på.

Dagen efter åbningsmødet tog en del af lærerstaben og 30 elever, de sidste i rutebil, ind til Teaterhotellet i Sønderborg for at høre professor *Lindhardts* foredrag: Striden om det evige liv. Der var propfuldt hus og bagefter en diskussion, der tydeligt viste, hvor forskelligt kristne mennesker kan tænke i nutidens Danmark. Men sådan har det måske altid været.

Allerede den 18. maj tog vi turen til Katholm (»Mågeøen«) — i strålende vejr — og samlede ca. 2500 mågeæg.

Ikke engang halvdelen af eleverne blev hjemme i pinsen, men de, der blev, hyggede sig desto mere, og flere af dem havde gæster. Soldans blev der ikke noget af, men heldigvis fik vi fint vejr til pølseturen 2. pinsedag.

Den sidste søndag i maj afholdt amtets tre store ungdomssammenslutninger som sædvanlig deres forårsfest, *Den danske ungdomsdag*, her på Danebod. Stiftsprovst *Paul Brodersen*, København, talte om menneskets forhold til sig selv, sin Gud og sit medmenneske, og højskolelærer *Tage Hind*, Askov, fortalte om forsøget på, bl. a. gennem højskolebevægelsen, at demokratisere Tyskland. To yderst forskellige, men interessante foredrag. — Derefter var der opvisning af Sønderborg gymnastikforenings elitehold under *Gunhild Hansens* udmærkede ledelse. Da der manglede en gymnast,

Dan og Bob i godt selskab.

måtte hun selv gå ind i geleddet — og samtidig kommandere. Det var fint klaret. Endelig var der en lille, kvik folkedanseopvisning på plænen. — Om aftenen opførte Broagerlands ungdomsforening i Notmark forsamlingshus Henry Nathansens skuespil »Inden for Murene«.

I den første halve snes dage af juni skete der en masse, men vistnok mere for mig privat end for eleverne, så jeg kan gå let hen over det meste. Vi havde besøg af en norsk højskolemand, *Ola Arne*, som er forstander for folkehøjskolen »Solbakken« ved Skarnes nordøst for Oslo. Han er »en svært hyggelig kar«, som vi straks kom på bølgelængde med. Vi har senere, i september, besøgt ham deroppe. Han var her den aften, da vi midt under et lærermøde pludselig fik den idé at tage til Sønderborg for at konstatere, om vi kunde råbe højt nok på den store friluftsscene derinde. Vi havde nemlig fået opfordring til at opføre vort elevmødeskuespil på denne scene som afslutning på et stort dyrskue. Prøven faldt sådan ud, at Slipsager fra en af de øverste bænkerækker råbte: »Det kan høres helt til Dybbøl!« Det var den 3. juni. Den 4. var jeg på fugletur med Asserballe ungdomsforening. Den 5., altså grundlovsdag, talte jeg først på Fyn og tog derefter til *Dybbøl*, hvor eleverne var indbudt til aftensmad hos egnens folk for bagefter at deltage i grundlovsfesten i forsamlingshuset. Jeg nåede frem, lige som *Gunner Rasmussen* var færdig med at tale om den ny grundlov. Efter kaffebordet indledede vor pianist, *Hanne Petri*, som i fjor, underholdningen med at spille Chopin m. m. Min kone læste »Hvad Fatter gør, er altid det rigtige« både på fynsk og på jysk, og endelig sang koret nogle sange under min kones ledelse. Vi er taknemlige

Hanne Petri ved frilufisklaveret.

for den grundlovsdag på Dybbøl. Gennem den får eleverne altid et uforglemmeligt indtryk af Sønderjylland.

Den 6. juni talte jeg ude vestpå i Sydslesvig ved årsmøderne i Husum og Bredsted, og den 7. kørte jeg min sidste familietur i Jette, min gamle bil, som snart ikke kunde mere. Den havde også tjent mig trofast i 15 år. Vi kørte blot op til Almsted lyng — eller »Nattergalemosen«, som eleverne kalder den, for at spise aftensmad i det grønne. En dejlig eftermiddag og aften. — Dagen efter, den 8. juni, fik jeg indkøbstilladelse til en ny vogn. Den 9. købte jeg en Morris Oxford, og den 10. holdt den i gården. Jeg udlovede en præmie for det bedste navn til den, og frøken Rask vandt prisen for navnet Hermes. Hermes var gudernes sendebud, søn af Zeus. Han havde vinger på hoved og fødder og var ifølge leksikon'et »de vejfarendes ledsager og beskytter«, ja, oven i købet særlig beskytter for talekunsten, så bedre navn til en foredragsholder-bil kunde jo ikke tænkes.

Samme dag, Hermes ankom, havde vi om aftenen en meget smuk udstilling af *Dansk grafisk Kunst* både i elevernes dagligstue og den store spisestue. Besøget på udstillingen sluttede med koncert af *Hanne Petri*.

For at eleverne kunde have fri til at tage på tur med deres forældre om søndagen, holdt vi *forældremøde* lørdag den 13. juni. Jeg talte om den danske digter Thor Lange, der størstedelen af sit liv boede i Rusland. *Nanna Thulesen* ledede en gymnastikopvisning, og om aftenen var der underholdning med sang og musik.

St. Hansaften havde vi blus ved stranden. Vi havde egentlig sam-

Fra slutningsscenen i »Et Folkesagn«.

men med vore nabo-ungdomsforeninger sikret os Odense Teaters friluftstournè til den aften, men gav afkald på den til fordel for Flensborg. Sommerspillet blev så henlagt til den 26. Man opførte et sangspil, »*Molboerne*«, der ikke hører til de store kunstværker, men blev spillet med liv og humør.

Lørdag den 27. juni var en del af lærerstaben til bryllup i Hovlbjerg ved Langå. Det var *Linda Bach Sørensen*, elev sommeren 48 og senere køkkenpige, der blev gift med *Søren Holme*, elev vinteren 48—49 og senere bestyrer. Et stort og festligt, rigtig gammeldags bryllup, der nær havde sprængt forsamlingshusets rammer.

Men ellers havde vi så at sige hver eneste aften siden forældremødet haft prøver på vort elevmødespil, en dramatisering af Bournonvilles berømte ballet »*Et Folkesagn*«. Vor tidligere lærer *Johannes Møller*, der på grund af sygdom havde måttet trække sig tilbage som forstander for Lollands højskole, var nu erklæret for fuldstændig rask igen og var gået ind på at være instruktør. Kun på den betingelse havde vi vovet at sige ja til at optræde efter dyrskuet i Sønderborg den 1. juli. I det yndigste sommervejr holdt vi generalprøve på friluftsscenen ved Mølledammen mandag den 29. juni. Og vejret var *omtrent* lige så godt til selve opførelsen to dage efter. Der var mødt mellem 1000 og 1500 mennesker, og publikum fulgte med den største interesse og opmærksomhed det fine og luftige sommerspil med riddere og jomfruer og terner, køgemester og fadeburspiger, elverkonge og elverpiger, troldkone og småtrolde, mosekone og — ikke at forglemme — de sødeste små lygtemænd med lys i panden. På en måde er det en blanding af Heibergs og H. C. Andersens »Elverhøj«, tilsat et lille afkog af Hostrups »Mester og

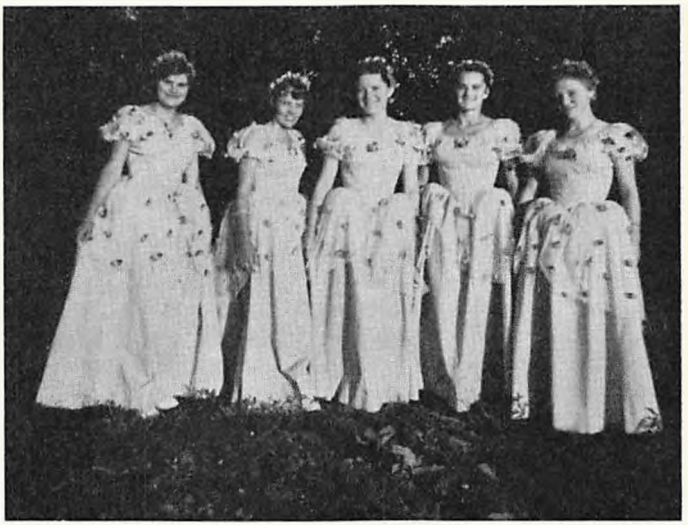

Brudepiger i »Helligtrekongersalten«.

Lærling«, og vi har jo tidligere opført både »Elverhøj« og »Mester og Lærling« under Johs. Møllers udmærkede instruktion. »Udefra« havde vi fået ypperlige hjælpere i pastor *Brummer*, Asserballe, *Hans Iversen*, der leder Ungdomshjemmet i Sønderborg og er gift med en af vore gamle elever, pastor *Mandøe*, Sønderborg, *Kai Wulff*, Asserballeskov, en af Asserballe Ungdomsforenings gamle, prøvede skuespillere, og »vore egne piger«, *Else Bennike* og *Inge*, der jo ikke længer er hjemme til daglig. — Johs. Møller havde gjort et vældigt arbejde. Alt var gennemtænkt og gennemført indtil de mindste enkeltheder. Alt klappede — også publikum! Og Johs. Møller havde fortjent en fin »kritik« i bladene. Men journalisterne glimrede ved deres fraværelse — ikke een var mødt op. Og desværre havde vi forsømt at skaffe en fotograf til at optage et par af de fineste scener i den fine aftensol. Vi havde haft alt for travlt til at tænke på den slags småting, men vi må se at huske det en anden gang — for årsskriftets skyld. Denne gang må I så nøjes med et lille, temmelig intetsigende billede. — Efter hjemkomsten fra Sønderborg hyggede vi os på plænen i hjørnet ved verandaen. Det var så stille, at vi kunde anbringe levende lys i græs og buske. Og så fik vi is!

Ved elevmødet opførte vi igen »Et Folkesagn« — for verdens taknemmeligste publikum. Og her havde vi virkelig en »elverhøj«, hvad vi savnede i Sønderborg!

Et par dage efter havde fem af vore elever den oplevelse at medvirke som brudepiger ved Det kongelige Teaters opførelse af

Shakespeares »Helligtrekongersaften« på friluftsscenen i Sønderborg. Den aften var der mærkeligt nok ikke nær så mange tilskuere som til »Et Folkesagn«.

Den 8. juli havde vi besøg af Skanderup efterskole, hvis forstander, *Helstrup Andersen*, er gift med en af vore gamle elever, *Ellen Tylvad* fra sommeren 1931. Vi havde det så rart sammen. Lærerstaben underholdt med musik og sang og oplæsning.

Fra 9.—11. juli havde vi for tredje gang — og nu vel desværre for sidste gang, da Jessens rejser til Vallekilde — besøg af *Jørgen Jessen* med hele sin højskolefamilie fra Jaruplund. For straks at skabe kontakt mellem de sydslesvigske elever og vore egne begyndte vi med folkedans og kakaoaften. Den følgende dag deltog Jaruplund-eleverne i vore timer. I et par eftermiddagstimer tog vi til Blommeskobbel for at se dysserne. Og om aftenen opførte Jaruplunds lærere og elever — med forstanderen selv i titelrollen — Molbechs »*Ambrosius*«. Det blev mørkt, inden de sluttede, men at de fastholdt tilskuerne — eller tilhørerne — til det sidste, beviser følgende udbrud af en 7-års knægt: »Det var synd, at Jessen sådan skulde gå bort med spot og skam. Havde jeg været voksen, skulde jeg nok have været mand for at hjælpe ham!«

I sidste halvdel af juli havde vi besøg af to islandske damer, Grethe Asgeirsson og Magdalena Sigurthorsdottir, og i den anledning fik vi en islandsk aften den 14. juli. Den danskfødte fru *Grethe Asgeirsson*, hvis datter Sigrun var elev på Danebod i sommeren 1950, fortalte om det lille folk og det store land, som hun har tilhørt gennem langt den største del af sit liv. Og efter kaffebordet fortalte både min kone og min datter oplevelser fra en rejse derop. Fru Magdalena var mødt op i islandsk folkedragt.

Lidt trætte efter næsten 14 dages rundtur i Danmark ankom en lille snes *belgiske gymnaster* hertil torsdag den 16. juli ved middagstid. De var medlemmer af en forening til udbredelse af Lings gymnastik i Belgien. Men deres udformning af den lingske gymnastik forekom os danske meget mærkelig, selv om de havde mange fine og smukkke øvelser. Det samme gjaldt i nogen grad både deres folkedanse og deres folkesange. Uhyre interessante var de, udslag af et næsten sydlandsk temperament, snarere fransk end dansk. Hollænderne står os adskilligt nærmere. Men vi er gymnastikhøjskolen på Snoghøj taknemlige for, at vi fik set et lille glimt af den belgiske folkeånd.

Vil I have to mindre ture, een til Vestslesvig og een til Sydslesvig, eller vil I foretrække een to-dages *stortur over Sydslesvig til Kiel, Lübeck og Hamburg?* spurgte jeg eleverne engang først på sommeren. De valgte enstemmigt den store tur. Og sådan gik det til, at vi atter — som før krigen — kunde aflægge de gamle hanse-

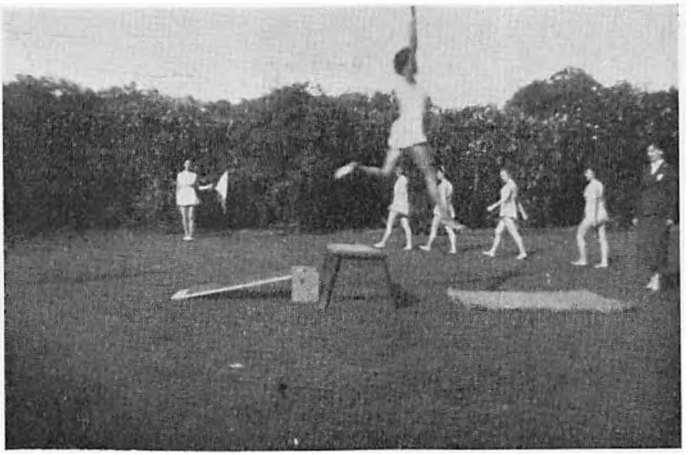

De belgiske gymnaster.

stæder et besøg. Visumtvangen er nu ophævet, og det gør det hele meget lettere. Eleverne skal blot have pas med hjemmefra. — Vi startede den 19. juli om morgenen, standsede et par minutter ved *Bøffelkobbel* (»De vog dem, vi grov dem en grav i vor have«), kom let over grænsen, så Duborgskolen og Den gamle kirkegård i *Flensborg*, fortsatte over Sankelmark og Isted hede til *Slesvig*, hvor vi så domkirken, mens bordene blev dækket i Ester Lovmands kønne ungdomshjem, hvor vi har en tryg fornemmelse af at være velkomne (fru Lovmand er gammel Danebod-elev); og efter frokosten så vi museet på Gottorp slot og *Nydambåden*, som der heldigvis igen er adgang til, kørte så til *Dannevirke* ved Valdemarsmuren og tilbage til Bustrup, hvorfra vi til fods fulgte Forbindelsesvolden ned til det gamle *Hedeby* (Halvkredsvolden). Inden for volden, hvor der for tusinde år siden var et myldrende liv, bor der nu ikke et menneske, men lige udenfor ligger en række usle flygtningebarakker, og de gamle, højhjulede vogne, hvori flygtningene kørte den lange vej fra Østpreussen, står der endnu. Får de nogensinde lov til at vende tilbage? — Fra Haddeby kro, lige over for den kirke, der sandsynligvis ligger på det sted, hvor Ansgar byggede Danmarks og Nordens første kirke, kørte vi så videre mod syd. Ved solnedgangstide spiste vi aftensmad i en landevejsgrøft, og det blev helt mørkt, inden vi nåede frem til vort mål: vandrerhjemmet *Klingberg* mellem Eutin og Lübeck. Vi havde fået løfte om »Strohlager« (halmleje) og regnede uden videre med, at det var på selve herberget, men ak, det viste sig, at vi måtte videre til den lille landsby *Pönitz*, hvor vi skulde overnatte på to meget gammeldags kroer. På den ene blev alle eleverne og et par af lærerinderne proppet ind

De faldne klokker.

i en lille sal, hvor der var lagt et lag halm på gulvet — og lavet en slags »grænser« ved hjælp af liggende bænke. Uhyre primitivt, men vældig spændende, og eleverne tog det med godt humør. Et par af de ældre deltagere kom dog i rigtige senge, og frk. Rask, min kone og jeg, der hørte til »de privilegerede stænder«, vandrede videre til en poetisk gammel kro, der hed »Ved den grønne dam«.

Næste morgen, den 20. juli, spiste vi havregryn i det fri — i strålende solskin — og kørte så, først ad små, krogede veje, der kunde minde lidt om de gamle alsiske, senere ad den fineste, moderne autostrada, ind til *Lübeck*. Det var en stor oplevelse for os, der ikke havde været der siden før krigen, at se Lübeck igen. En endnu større oplevelse var det at møde *Emil Helms* igen, der sidst i 1939, mens flyverne kredsede over byen, havde vist os rundt i den gamle hansestad. Som danskfødt og ikke-nazist var han under krigen blevet sat på halv gage, men han havde fået fuld oprejsning efter krigen, da englænderne gjorde ham til byens overborgmester. Det er mig umuligt at fortælle udførligt om alt, hvad vi så i Lübeck; men det, der greb *mig* mest, var vistnok de faldne klokker i Mariakirken — og over dem, i det lange vindue — glasmaleriet til minde om de dele af Tyskland, der nu hører under Rusland. Ellers var der jo intet at se derinde. Alt var brændt ud: Det gamle Dannebrog, Buxtehudes gamle orgel, de fordum så berømte billeder af »Dødedansen« o. s. v. Ellers undrede det mig næsten, hvor lidt af byen der var ødelagt — eller måske skal jeg sige: hvor meget der allerede var bygget op igen.

I *Hamborg* kørte vi en rundtur og så bl. a. kæmpebusten af Bismarck og tunnelen under Elben. Da vi kom til Frederiksstad, var

det desværre allerede mørkt, så det blev sent, inden vi kom hjem. Men en dejlig tur havde vi haft.

På Isted-dagen den 25. juli tog vi en heldags cykletur til *Dybbøl* og *Sønderborg*, og på hjemvejen nåede vi endda at se *Augustenborg* slotskirke, festsalen og parken.

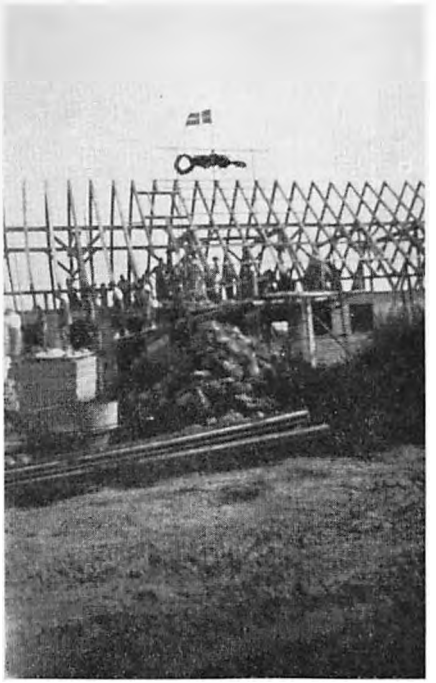

Rejsegilde. (10. aug.).

Dagen efter holdt vi stille søndag, den sidste før elevernes afrejse. Pastor *Frede Christensen*, Notmark, prædikede i Asserballe kirke og havde også et godt ord at sige til højskoleeleverne; og om aftenen så vi et par islandske film, der var kommet for sent til den islandske aften.

Mandag aften, altså den 27. juli, holdt vi slutningsmøde med forstander Demuths efterfølger på Nordborg slots efterskole, forstander *Boye Andersen*, som taler. Han talte om betydningen af i de unge dage at møde mennesker, man kan se op til. Før foredraget var der gymnastikopvisning under *Nanna Thulesens* ledelse og bagefter korsang under min kones taktstok.

I august havde vi i år tre kursus: Fra 3.—8. *Samfundet Dansk Kirkesang*, der bl. a. afholdt to dejlige koncerter, den ene i Haders-

Hermes i højfjældet.

lev domkirke (ved organist *Georg Fjelrad*, Odense), den anden i Sønderborg kirke (ved organisterne *Håkon Elmer*, Sønderborg, og *Mogens Wøldike*, København). Fra 9.—16. *8 dages feriekursus*, mest unge og yngre mennesker, der kom med en vældig arbejdslyst og åndelig appetit. Fra 17.—24. *Dansk-hollandsk sommerskole*, en flok friske og videbegærlige mennesker, mest hollændere, som det var en fornøjelse at stifte bekendtskab med. Som sidst ledede fru *Galatius Kirchheiner* dette kursus med stor dygtighed.

Efter et par dages ophold i sommerhuset kørte vi en af de sidste dage i august en bilfuld nordpå for at deltage i det nordiske højskolemøde på Store Milde folkehøjskole i *Fana* ved Bergen. Det var herligt at køre i det norske højfjeld, og Hermes summede af fryd, hvad enten det gik opad indtil 1200 m over havet, eller det gik nedad igen gennem hårnålesving på hårnålesving. Vi besøgte Edv. Griegs hjem, Trollhaugen, og Lyse kloster, som Jørgen Bukdahl har gjort berømt gennem sin fine sang. Vi lagde hjemvejen over Sverrig og besøgte igen, som min kone og jeg gjorde det for over 30 år siden, Gösta Berlings egne, herregården Rottneros (»kavallerernes Ekeby«) og Selma Lagerlöfs fødegård Mårbacka, der stadig står, som hun forlod den ved sin død i 1940. Det var den store oplevelse i Sverrig. —

I dagene lige før efterårsmødet så det sort ud. Fredag aften ringede den ene af talerne, vor gamle ven og næsten svigersøn, pastor *Dons Christensen*, Askov, at det var tvivlsomt, om han kunde komme, for hans kone Estrid, datter af Danebods første forstander, pastor Thorvald Knudsen, havde det ikke så godt, og hvis det ikke

Tre små havfruer.

blev bedre, skulde vi ikke vente ham. Jeg ringede straks til pastor *Helge Skov*, Svenstrup, og bad ham om at være klar til afløsning. Men lørdag aften kom der brev fra den anden taler til søndag, forfatteren *Ole Wivel*, at han havde fået sin årlige pandehulebetændelse; han kunde måske godt tale, men absolut ikke tænke, så vi måtte undskylde ham for denne gang. Wivel skulde have talt om eftermiddagen og læst op om aftenen, så nu var gode råd dyre. Aldrig før har jeg stået med udsigten til, at intet af søndagens efterårsmødeprogram kunde gennemføres. Igen telefon til Askov. Dons lovede at komme, og jeg havde jo Skov i baghånden. Så måtte jeg selv se at klare aftenen. Og sådan blev det. Søndag d. 27. sept. talte Dons først om ungdomsproblemer ud fra Jakob Knudsens »Angst«. Derefter holdt pastor Skov det foredrag, vi har taget med her i årsskriftet. Og om aftenen læste jeg Demuths skuespil »Høsten«. Allerede lørdag aften var der kommet en hel del gamle elever for at deltage i efterårsmødet, først og fremmest en hel flok 15-års »jubilarer«, og de bidrog i allerhøjeste grad til at give mødet en hjemlig og hyggelig stemning. De fleste blev om mandagen, da pastor *Granild* fra Bredstrup ved Fredericia talte om Indtryk fra Palæstina, hvor han havde opholdt sig i tre fjerdingår, og *Gunner Rasmussen* fortalte om sine erfaringer fra soldaterundervisningen. Det er dette foredrag, der, dels beskåret og dels udvidet, er taget med her i årsskriftet. Om aftenen viste pastor Granild os en række lysbilleder fra Palæstina. De var lidt uklare, men det, han fortalte om dem — eller snarere i tilknytning til dem —, var til gengæld uhyre interessant.

Da *Gunner Rasmussen* talte ved efterårsmødet, var han egentlig

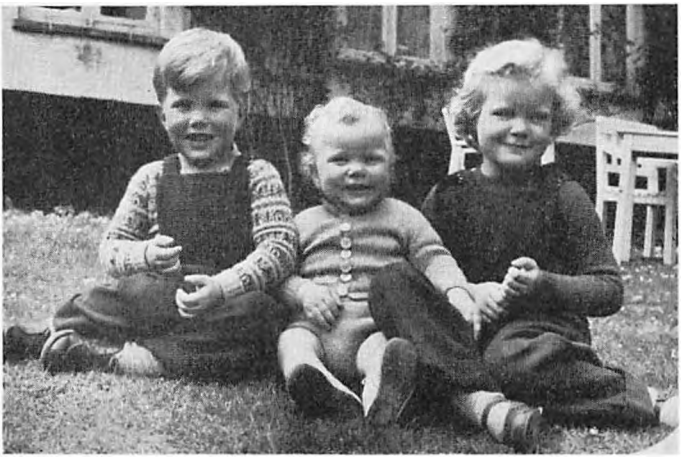

Arne, Erik og Aase Rasmussen.

allerede rejst fra Danebod. Blandt en mængde ansøgere fik han og Johs. Møller ansættelse ved soldaterundervisningen, Møller i Holstebro og Gunner Rasmussen i Næstved. Stillingen i Næstved skulde tiltrædes den 1. sept., og Gunner Rasmussen måtte tage ene derover, fordi det var umuligt i den fart at skaffe familien en lejlighed. Hans kone, *Inger Saugmann Rasmussen*, og deres tre dejlige unger blev derfor boende i Hytten til midt i oktober. Den endelige flytning fandt sted, mens jeg var ude på min sædvanlige rundrejse. Børnene syntes vist bare, det var spændende. Anderledes med os andre. Det er altid svært at skifte folk, hvad enten det så er tjenestefolk eller lærerfolk, når de er vokset godt fast her på stedet. Og i dette tilfælde var det særlig svært at sige farvel, fordi Inger og Gunner i henholdsvis 7 og 8 år har været os et par gode og trofaste medarbejdere. Gunner Rasmussen, der sprang lige fra arbejdet med tallene i Statistisk departement og ind i arbejdet med mennesker på en højskole, er blevet mere og mere højskolemand. Og behageligere medarbejder kan ikke tænkes. Altid rolig og ligevægtig, betænksom og tjenstvillig — og til det yderste loyal. Og Inger — dygtig og energisk, ildnende som leder af delingsførerafdelingen, med en sjælden evne til at sætte sine delingsførere »i gang, så de aldrig går i stå«. Et usædvanlig stort antal af de delingsførere, hun har uddannet, er virksomme i det praktiske arbejde hjemme eller andetsteds. Og Inger er sine venners ven. Ja, I er begge to blevet vore venner, og det skal I have tak for! Vi vil så nødig helt slippe forbindelsen med jer og jeres børn! Tak for alt godt gennem de mange år!

Som Gunner Rasmussen sprang fra kontoret til højskolen, er hans efterfølger sprunget lige fra teatret ind i højskolearbejdet. Han hedder *Hermod Knudsen* og er søn af Danebods første forstander, pastor Thorvald Knudsen. Hermod Knudsen var elev på Danebod i 1930—31 og viste allerede dengang, at han var i besiddelse af mange talenter. Da var han malerlærling, men senere tog han studentereksamen og fik ansættelse som regissør ved forskellige teatre, sidst ved Skolescenen. Nu har han altså pludselig fået lyst til at blive højskolelærer, og tonen her kender han fra før, så han falder tilsyneladende godt til. — Ernst Pagaards efterfølger som gymnastiklærer hedder *Gunner Bjerre*. — Og pastor *Helge Skov* fra Svenstrup kommer i vinter to gange om ugen og tager hver gang et par timer i sammenhæng. Han er ved at blive rigtig højskolelærer igen!

Dina Birkmose, der i over et år har været vor kokkepige, måtte i august gennemgå en operation, men nu er hun heldigvis rask igen og i færd med at fortsætte sin husholdningsuddannelse. Vi er hende meget taknemmelig, fordi hun hjalp os igennem en vanskelig overgangstid. Nu er vi godt i gang med en ny kokkepige, *Karen Else Thomsen*, der er datter af en af vore gamle kolleger og venner fra Roskilde højskole, Thomas Thomsen. — I mark og have er vi også godt hjulpne. Den ny bestyrer hedder *Peder Gade Kristensen* og var elev her i 1948—49. Og den ny gartner hedder *Hjalmar Jacobsen*; han har netop den alsidige uddannelse, der kræves for at blive en rigtig højskolegartner. Begge har de taget alt byggeroderiet i sommer med ro og godt humør. —

Eleverne kom som sædvanlig den 3. nov., og der var lige så mange piger, som der plejer, og som vi kan have (til næste vinter kan vi have flere), men ikke så mange karle. Det er galt med karlene på alle højskoler — på grund af det lave fødselstal i 1933, og fordi hovedparten af de få drenge, der blev født det år, nu ligger inde som soldater. Men så har vi til gengæld en fornemmelse af, at det er noget af et elitehold, vi har fået.

Den 4. nov. om aftenen ringede Dons fra Askov, at hans kone, *Estrid* eller Strit, som vi for det meste kaldte hende, var død efter mange års sygdom, kun 37 år gammel, så I kan forstå, at det måtte blive en meget vanskelig begyndelse for hendes broder, Hermod Knudsen.

Inden vi om lørdagen kørte til begravelse i Askov, fik jeg meddelelse om, at *Jørgen Terp* i Notmark, der i mange år var medlem af skolens bestyrelse, var død aftenen før, 93 år gammel.

Om søndagen, den 8. nov., holdt vi åbningsmøde med vor gode ven og nabo, forstanderinde frk. *Johanne Hansen*, Als husholdningsskole, som eneste taler. Hun talte varmt og stærkt og personligt

om — ja, hvad talte hun egentlig om? Om det, hun selv engang har udtrykt sådan: Det er ikke nok at have omløb i hovedet, man skal også have omløb i hjertet. Det har hun selv, og derfor lytter man.

Og siden da har vi haft det rart med vore flinke elever, der mandstærkt møder frem ved alle vore hobby- og hyggeaftener. De har desuden deltaget i fester både i Notmark forsamlingshus og Asserballeskov kro, og vi har herhjemme haft en udmærket oplæsningsaften med masser af mennesker. Det var den 1. dec., da forstander *Demuth* og *frue*, der nu bor i Åbenrå, læste Johan Bojers skuespil Sigurd Braa for os. Det var en storartet aften. — Og den 18. dec. skal vi have julemøde med vor gamle ven pastor *Blichfeldt* som taler. Han og hans kone, der stadig er lige ungdomsfriske og glade, er flyttet til Oksbøl igen.

Det er dog et mærkeligt mildt efterår, vi har haft. Man glemmer næsten, at vi nærmer os jul. Det har slet ikke været så knugende og koldt, så trist og mørkt, som det undertiden kan være i adventstiden. Vi har ikke fået tid til at længes efter jul, men snarere frydet os over, at byggearbejdet herude hidtil har kunnet skride rask frem. Det kan se ud til, at grunden vil være støbt til jul.

I år har min kone ikke fået tid til at skrive brev til jer, men begge to siger vi jer rigtig hjertelig tak for alle jeres gode og kærlige hilsener til jul og til elevmødet, og vi ønsker jer en glædelig jul og alt godt i året, der kommer!

Jeres hengivne

Anna og *Frede Terkelsen.*

Tre glade grønlændere med Dan.

UDDRAG AF BREVE FRA GRØNLAND.

Den 21. august 1953 rejste Else og Mads Lidegaard med skibet Umanak til Godthåb på Grønland, hvor Lidegaard nu er præst og seminarielærer.

Brev fra Else af 9. september 1953. Om rejsen derop:

»Vi havde fint vejr — men »uh, hvor er der majet vand herude på Adlanten«. Så meget stærkere virkede det, da Kap Farvel efter 5 dages bare vand tonede frem forude — helt eventyrligt skønt og uvirkeligt. Nøgne, sorte klipper op til 3 km lodret ned i grønt, grønt vand — — og så åkander af hvide, røde og blå isbjerge. Vistnok det skønneste, jeg har set i mit liv. Der lå let morgendis over det hele, og skibet bogstaveligt *pløjede* sig vej gennem tæpper af søfugle, der er så fede, at de dårligt kan lette fra vandoverfladen. — Vi havde 3 dages sejlads langs kysten — lagde til ved Julianehåb, Ivigtut og Grønnedal, så lidt af Grønland fik vi da set på vejen. Ivigtut er et grimt sted — minedistrikt med enorm klasseforskel i selve kolonien, der jo kun er beboet af danske.

Nu sidder vi så i Godthåb, har med beklemt hjerte set »Umanak« drage af igen og ellers forsøgt at holde humøret oppe hos hinanden ....

I dag er det slud og regn, men ellers har vi haft en usædvanlig fin uge med op til 14 gr.s varme. Og så stille og fint. Jeg præsterede en dag at sove 2 timer på den bare jord oppe mellem klipperne. — Her er smukt i den nærmeste omegn. Små vige med stille vand og stejle klipper med sne ovenpå, men endnu har vi ikke rigtig været på opdagelse. Byen består af meget spredt liggende træhuse — helt malerisk med alle de røde prikker. Fisken er uhyre billig — så meget mere, som man bare selv kan kravle op på en klippe og hive en snøre ud. Flux bider en vældig torsk på. Og de smager dejligt. Det gør hvalkød osse. Dagen før vi kom, var her fanget hval, så det blir vi budt på alle steder. Jeg har osse spist »matak« (hvalspæk), men kogt. Smager ikke af noget som helst. Jeg er spændt på selv at skulle lave mad. Vi har foreløbig bestilt et helt lam — Guderne må vide, hvad jeg skal gøre ved det, når det pludselig arriverer en dag. Jeg har fået en kivfak, dvs. en kone ved navn Ane, som skal komme og hjælpe mig 2 gange om ugen. Det er rart at ha' en »indfødt« ved hånden, selv om det blir en helt ny

fornemmelse at skulle til at kommandere (med andre end mig, indskyder Mads!). Folk heroppe er flinke efter foreløbig bedømmelse.«

Brev fra Lidegaard af 13. 11. 1953:

»Kære Danebodikut = hele Danebod!

Budskaberne heroppe fra det høje nord bliver let periodiske beretninger om vores færden gennem et bestemt tidsrum, og på den måde kan det let gå sådan, at de daglige hverdagslige hændelser slet ikke kommer med, og jeg har derfor fattet den geniale plan at skildre en gennemsnitsdags forløb for os begge i håb om dermed at give et indtryk af de vilkår, vi har at leve under her i vores lille hule. (15 værelser alt i alt!! Men jyder overdriver jo ikke!! Else.)

Vi forudsætter en nat, hvor vi kan sove. (Som bekendt hænder det imellemstunder, at byen overfaldes af en så rasende orkan, at huset skælver i sin grundvold, og sneen hviner ind gennem alle sprækker — og frosten truer med at lamme hele vort sindrige vandsystem. I slige nætter er det svært at sove — man skal i hvert fald helt ned under dynen, og så er man endda ikke garderet.) Men efter en normal nat gælder vores første tanke radiatoren. Er den varm, har fyret holdt natten over, huset er lunt og let at fyre op. Er den kold, forestår alverdens trængsler med at få ild i kullene og få varmet op, uden at køkkenet (hvor centralkomfuret befinder sig) bliver helt fyldt af røg. Men det er da lykkedes at få varme hver dag endnu, hvorimod det med røgen er et mørkere kapitel. Og den løsning, man straks ville hitte på hjemme: Luk døre og vinduer op! er ikke altid heldig her, hvis der står en nordost ind mod ruderne med 10—15 graders frost.

Toiletforholdene er efter lokale forhold fremragende med rindende varmt og koldt vand, lunt badeværelse og dejligt badekar. Træk og slip savnes derimod stærkt, og dette anlæg kan nærmest lignes ved dem, der findes ved sommerhuse hjemme. Dog må der spares på vandet, da hver dråbe må slæbes i spande fra en brønd 100 m herfra.

Inden vi går i gang med morgenmaden, ser vi gerne efter, om man kan komme ind i huset for sne. Endnu er det jo ikke rigtig vinter, men sneen ligger dog p. t. op ad murene i 1½ m højde, og vi må have en gravet gang til dørene. Værst var det, da Else forleden vaskede, og der skulle hænges tøj op. Tørrepladsen var dækket af alenhøj sne, som vi måtte lave gange i. Sneen er dog dejlig nu — ny og let og ren, og man står allerede i stor stil på ski heroppe nu. Der er lidt af samme fornemmelse ved at trille rundt i sådan sne som at tage havbad — eller som man tænker sig, det må være at have vinger og flyve gennem luften. Jeg prøvede det

forleden under en fjeldtur, hvor jeg flere gange var helt begravet i driverne og ligesom blev dus med dem.

Vi kom væk fra morgenmaden. Rigtig mælk må vi jo undvære, og tørmælken når aldrig på højde med den. Men det går endda, og ellers foregår det omtrent som hjemme. Andre folk forstyrrer ikke på den tid af dagen — højst kan man risikere, at et par af de løsgående får står og gnaver ved lågen og frembringer mærkelige lyde. Det er utroligt, hvad de dyr lever af. Engang imellem skal der slagtes nogle stykker af dem — så gennes de ind i en indhegning, og der foranstaltes et veritabelt blodbad under hele byens livlige deltagelse. — — Hvis vi vil have drikkevand, må vi koge det først, så vi har altid en bøtte stående med koldt vand i sneen, hvor den dog ofte bliver væk, da den er varm, når den sættes ud og derfor kan arbejde sig selv langt ned i driverne.

Så må jeg som regel afsted på seminariet og Else igang med huset. Stundom forundes det mig dog at holde lidt morgen hjemme, og da får jeg en gratis cirkusforestilling, når vores kivfak Ane, en kun grønlandsk talende, flink og dygtig kone, kommer ved 9-tiden. »Ane-e-e øh-øh — aitsat — hi-hi-hi — nej, jeg mener — aitsat —!« Ane: »audtlarumagaluardlungamerkakakapivdlugituninarpunga!« Else: (slået ud) »Ja — ja — det skal nok være rigtigt!« — og så går Ane i gang med dagens dont! (Husherrens tilsvarende oplevelser forties klogeligt! Men prøv at få en grønlænder til at oversætte Anes volapyk — og I vil erfare, at samme Mads ej engang magter at lægge hende en replik i munden! Else.) Og det kniber åbenbart også med at få aftalt, hvornår hun skal komme, for stundom kommer hun ikke, når Else venter — og til andre tider dukker hun op på de mest uventede punkter af dagen. Ellers hører det også til Elses formiddagsfornøjelser at gå i butikken. Det er ikke noget, der kan overslås i en ruf. Alt skal have sin tid heroppe (hvorfor jeg, der altid hjemme klager over tidens fortravlethed, jo må være henrykt) ....

Andre frueforn øjelser er det at hente fisk. Man går da ned til havnen og siger »øh-øh« nogle gange. Så regner en snedig grønlænder ud, at man vil have fisk. På jorden ligger dynger af torsk i alle størrelser, og man kan blot pege en ud, som man så transporterer hjem i gabet. Er man heldig, ligger der en gigantisk helleflynder, som man sikrer sig en bid af — til fryd for sin herre og husbonde ved hans hjemkomst. Hvis samme herre p. gr. af overvældende travlhed eller evt. midlertidigt jagtforbud fra fruens side, ikke har skaffet kød til huse, spejder husfruen selv efter en grønlænder på vej hjem fra jagt med ryper eller edderfugle og afkøber ham om muligt et par stykker. Alt den slags må ordnes tilfældigt — som så meget andet heroppe. Skal man t. eks. træffe en mand i byen, kan man løbe fortvivlet rundt i timevis uden held.

Det klogeste er at vente, til man tilfældigt møder ham, og efterhånden vænner man sig til denne fatalistiske indstilling og lader det hele gå, som det nu bedst kan.

I det foregående er givet en antydning af, i hvilken retning madsedlen går. Der er ikke så mange ting at vælge imellem — især kniber det i de perioder, hvor æg og grøntsager er udsolgt. Men nu har vi da været her i 2½ måned og fået rigelig mad hver dag — uden at jeg skulle være i stand til at sige, hvad det egentlig er. Else har jo mangen debut heroppe (i denne uge har hun været i radioen 2 gange) med at plukke mærkelige fugle og fisk i stykker. Om ikke andet får hun udvidet sine zoologiske kundskaber. Hvem ville t. eks. tro, at en edderfugl kunne være brun som flødechokolade!

I mellemtiden slår jeg mine folder på seminariet. De fleste timer er i de voksne klasser, og det er nogle dejlige fyre at undervise. Vi begynder hver time med en sang — enten dansk eller grønlandsk — og jeg kan allerede adskillige af de grønlandske. Eleverne forstår dansk, så det går fint, selvom man nu og da plumper i p. gr. af sproget. En dag spurgte jeg en pige på grønlandsk, om hun ingen øjne havde. Jeg mente, om hun frøs, men da det hele var i ramme alvor, var det ikke så sært, om hun blev lidt underlig ved det. En anden dag havde jeg i en studiekreds om alkohol givet spørgsmålet: Hvorfor drikker man? Manden mødte næste gang op med en stor afhandling om det menneskelige legemes behov for daglig tilførsel af flydende stoffer — men ikke et ord om spiritus.

Kl. 13½ (17½ dansk tid) spiser vi, og eftermiddagen står for. De tre dage om ugen hænger vi i Grønlandsbøgerne, da vi skal møde hos provsten 16½. Det går der en del tid med, — men Else følger stadig trop, og nu har vi været over halvdelen af stoffet igennem, som vi skal opgive. Såsnart vi er udenfor en dør, har vi de store parkaer på. Alt hvad der hedder pæne vinterfrakker og deslige kan man godt lade blive hjemme. Her spørges om varme og ej om pænhed. Indtil nu har vi mestendels gået i gummistøvler, da de er yderst praktiske i al sneen, men nu da kulden tager til, må vi skifte over i varmere fodtøj også. Jeg kom væk fra eftermiddagene. Der kan foregå mange andre ting. F. eks. er vinteren Grønlands store fodboldsæson (ja, man må høre meget, men sandt er det!), og forleden blev jeg sammen med de andre lærere udkommanderet til en kamp mod eleverne. Det foregik i 40 cm dyb sne og 10 graders kulde plus en vindstyrke på 4—5 stykker. Kommentarer turde være overflødige. I forvejen er jeg ingen fodboldhelt — under de forhold langt mindre, men de spillede bare løs, og den dag gik det for alvor op for mig, at skal man lære at befinde sig heroppe, må man komme væk fra at betragte vinter med is og sne som en lidt uvirkelig og foreløbig tid. Den hører virkelig med

også. Der sker lige så meget i den som i den korte sommer. Det andet er en indstilling, man har slæbt med sig hjemmefra.

Man svigter sine idealer heroppe. Aldrig har jeg været nogen radioelsker. Nu har jeg allerede haft 3 foredrag i radioen heroppe, og Else er fast medarbejder. Det sidste foredrag var om folkehøjskolen — rent orienterende. Der er uhyre megen skepsis overfor tanken heroppe. Men om højskoleriet nærmere ved lejlighed.

Aftnerne! Ja, det er svært at holde hævd over dem. De smuldrer væk mellem hænderne på os. Jeg har to ugentlige studiekredse, regelmæssige foredrag m. v. Else har en elev i latin 3 gange ugentlig, radionoveller m. m. og er selv med i en studiekreds. Hertil kommer selskabelighed, som florerer over alle grænser, hvis man ikke passer godt på. Og de fleste aftener må man reservere ekstra tid til turen frem og tilbage. Thi bortset fra at Else ikke just springer afsted lige i øjeblikket, *må* man simpelthen gå stille for at suge de afteners skønhed ind. Nordlysene, arsanerit, bølger over hele himlen, sneen knirker, og alt ånder fred og jul. Der er næsten intet så skært som frostsne i stærk kulde. Vi må hver gang mindes den natlige tur over Finmarksvidden i ren-pulk, når vi mærker denne stemning. Dagene er korte nu, men sneen lyser, og der er et mærkeligt blåt skær over alting om dagen. Fjeldene er hvide — kun enkelte mørke striber er endnu synlige. Men dyrene er blevet helt hvide — pånær ravnen, der svæver sort som altid over byen og lader sine hæse strubelyde høre, og ørnen, der ikke frygter nogen fjende og derfor ikke føler sig foranlediget til at skifte til vinterdragt. Det hører med til dette stolte land, at de fugle, man ser, er ravne og ørne. Det siger lidt om landets vilkår. Som vist før fortalt har vi set ørneunger på 10 meters afstand, og jeg har stået *over* en svævende havørn i skjul bag en klippeblok højt oppe — på skudhold og med en bøsse i hånden, men uden at kunne få mig til at skyde.

Der er en velsignelse af børn her i byen. De jubler i sneen! Else har tit en hale bag sig, når hun skrider gennem byen. De er meget fortrolige og tillidsfulde, og man kan let pludselig få stukket en lille brun næve — p. t. indpakket i tykke vanter — i hånden, når man går på gaden. Dette med gade er ellers så som så. Husene ligger spredt rundt på klippen, og vil man fra det ene til det andet, må det ske over klipperne — d. v. s. i de dage, da der er glat og isslag, må man kravle på alle fire. Jeg har ødelagt eet par bukser ved hovmod overfor dette forhold.

Sådan skrider vores tilværelse jævnt afsted — dette var nogle spredte glimt herom. Men stundom er der store dage. — Det er når der kommer skib fra Danmark. Husk det, når I næste gang får ½ time tilovers!« — Lidegaard slutter med en hilsen til årsskriftets læsere fra ham og Else.

KORTE HILSENER.

Skovbrynet, December 1953.

Gamle Elever og Venner ønskes en rigtig glædelig Jul og et godt Nytaar med Tak for Aaret, der svandt.

Familien *Slipsager*.

Kære Elever og Lærere paa Danebod!

Alle Sydslesvigere sender jer mange venlige Hilsener!

I Aaret 1924—25 besøgte vi to (paa et Billede, der desværre ikke kan gengives. F. T.) Danebod Højskole. Vi husker, hvordan vi sammen med alle Kammerater fik en værdifuld Uddannelse. Nu snart 30 Aar efter vil vi gerne i Aarsskriftet sige Forstander Terkelsen og alle Venner og Bekendte tusind Tak! Der er en egen Atmosfære paa Danebod Højskole, styrkende for os sydslesvigske Elever.

Jeres

Carl v. d. Wehl og *Carl Jepsen*,

St. Hansgade 59, Flensborg.

Da jeg skal holde jul på Rigshospitalet i år, vil jeg gerne have lov at sende en hilsen til alle mine Danebod-kammerater fra sidste vinter med ønsket om en rigtig glædelig jul samt et godt og velsignet nytår!

Liva Jensen fra Tønder,

p. t. afd. A, pav. 10, 1. sal, Rigshospitalet, København Ø.

Ingeborg Bager, nu *Henningsen*, fra Voldum ved Randers (elev 1934) har sendt os et langt og godt brev fra Canada. Hendes adr. er: Olds, Box 36, Alberta, Canada. — Og to elever fra sidste vinter, *Hans Christiansen* og *Villy Jensen*, sendte hilsen til elevmødet fra den samme stat. Deres adr. er: Paradise Valley, Alberta, Canada.

ERIK OLSEN.

Ved elevforeningens sidste generalforsamling nedlagde formanden Erik Olsen, efter eget ønske, hvervet som leder af foreningen efter at have stået på denne post siden foreningens oprettelse i vinteren 1921—22.

Elevforeningens formål er jo som bekendt at være bindeled imellem elever og højskole og at hjælpe trængende elever. Disse formål er væsentlig opfyldt ved udgivelsen af årsskriftet og fordelingen af den altid slunkne kasses overskud samt ved at bedre denne kalamitet ved forskellige indsamlinger, lotterier og bønskrifter og deslige. Dette arbejde har Erik Olsen efter evne røgtet på en for medlemmerne god måde, og vi skylder ham tak for al hans uegennyttige arbejde gennem den lange tid.

Hvert år, når elevforeningens adresser skulle skrives, samledes de nærmeste medarbejdere hos Nicoline og Erik, og de mange timer, vi har tilbragt her med dette fornøjelige arbejde, hvor vi ligesom for en kort tid kom medlemmerne og minderne om dem nærmere, regner vi til nogle af vore mest fornøjelige og hyggelige stunder; de dannede tillige en god optakt til juletiden. For denne side af formandens virke er vi også Erik Olsens hjem meget taknemmelige.

Jeg har ikke elevers og kammeraters bemyndigelse til at skrive ovennævnte, men jeg tror, at de billiger det, også når vi nu med tak ønsker Nicoline og Erik en rigtig glædelig jul med håb om fortsat god interesse for foreningens trivsel, så langt som deres tid og kræfter er til det.

Erik Olsen har ikke helt forladt selskabet, idet han går den nye formand, Kirstine Rask, til hånde med sin mangeårige erfaring og også har lovet at tage vare på foreningens kasse og regnskab indtil videre. *O. A.*

Til venner og kendinge sender vi vort »Glædelig jul!« og ønsker dem lev vel og glædeligt nyt år!

Kristine og *Otto Andersen.*

Jubilarerne fra 1927-28.

ELEVMØDET.

I år havde vi, som sidste år, lejet telt for at kunne samle jer alle under fælles tag ved spisningen og anden samling. Vejret var ustadigt og blæsende, især om søndagen, så vindkastene smeldede med teltdugen.

Lørdag aften var der mødt mange tilrejsende, så da underholdningen begyndte, var gymnastiksalen fyldt til trængsel. Hanne Petri underholdt med klaversolo til stor glæde for os alle, og skolens pigekor sang.

Flittigt blev der danset de sidste par af dagens timer, og serveringen af pølser og øl fandt sted ude i det grønne mellem de småbladede og hvidbarkede birke.

Søndag formiddag var der morgenandagt ved Frede Terkelsen, og straks efter middagen afholdtes generalforsamling.

Jeg bød velkommen og begyndte med at mindes afdøde Hans Eriksen, højskolens første formand, stående og i dyb stilhed mindedes vi vor bedste ven og hans store virke.

Derefter aflagde jeg årsberetningen og fremhævede særlig foreningens støtte vækst og formuefremgangen.

Indsamlingen til byggefonden i det forløbne år havde givet 7112 kr. og måtte betragtes som godt; nu efter at den første byggefond var opløst og overgået til os, var der indsamlet ca. 30.000 kr.

Landselevforeningen, som vi er tilsluttet, arbejdede godt og kunne opvise gode resultater, vi kunne være glade for.

Så oplæste jeg regnskabet, som udviste en formuefremgang på 503 kr. 61 øre og en formue på 2462 kr. 34 øre.

Derefter foretog vi valg til formand og styrelse. Jeg havde forud meddelt den siddende styrelse, at jeg ikke ønskede at fortsætte som formand og kasserer. Arbejdet var blevet for stort og krævende, og mit daglige pligtarbejde skulle passes og optog al min tid.

Efter en del drøftelse af emnet foreslog styrelsen Kirstine Rask til formand, og dette vedtoges.

Af den øvrige styrelse var fru Astrid Kock og lærer Gunner Rasmussen på valg, og de blev begge genvalgte. En del forskellige forslag til styrelsen blev fremsat, men vandt ikke tilslutning nok.

Til revisor valgtes Cecilie Iversen, Sønderborg.

Sammenkomsten om eftermiddagen begyndte kl. 15 med en smuk gymnastikopvisning under ledelse af Inger Rasmussen.

Frede Terkelsen indledede med en smuk mindetale over Hans Eriksen.

Mads Lidegaard holdt hovedtalen. Et godt og dybtænkt foredrag »Folkeslagenes mentalitet« — det primitive, umiddelbare og det kulturpåvirkede, opslidende.

Om aftenen opførtes i haven »Et Folkesagn« — et omskrevet musik- og balletstykke. Gunner Rasmussen var iscenesætter, og det forløb prægtigt i den smukke have, både drastisk, humørfyldt og blidt.

Den sidste samling til afsked i teltet opløstes og blev ikke som altid før det faste punktum som afslutning på en god dag. Alle følte det. Skylden må vel tilskrives det urolige vejr og utætte, kølige telt. Men en afslutning blev der da, og alle har vi noget at sige tak for, for det var et godt og rigt samvær.

Og så håber vi på, at vi til sommer er så vidt med skolebyggeriet, at vi kan samles i den nye, store sal. Færdig vil den ikke blive, men anvendes til vort formål kan den sikkert.

Erik Olsen.

Efterskrift.

Efter eget og bestemt ønske derom opgav jeg formands- og kassererhvervet, som jeg har forvaltet siden 1922. Jeg har altid været glad ved denne betroede post; men alt som tiden går, og sammen-

slutningen voksede i medlemstal, blev det mig for meget, jeg følte ansvaret. Ny og frisk indsats af yngre kræfter finder jeg naturligt, og jeg går, glad for den tillid, I har vist mig i de mange år.

Glemme jer vil jeg aldrig, følge jer i tankerne vil jeg altid. Jeg ønsker alt godt for foreningen i tiden, der kommer, og de allerbedste ønsker om lykke til gerningen giver jeg dig, Kirstine Rask, vor nye formand.

Modtag Nikolines og min bedste tak for tiden, der gik, for alt vi fik af jer i disse år.

Glædelig jul og godt nytår! *Nikoline* og *Erik Olsen.*

DANEBODKREDSENE.

I år blev møderne gennemført i de fleste kredse. — I *Varde* holdt vi møde med god tilslutning den 25. april. Til næste år bliver det nok enten lørdag den 10. eller mandag den 26. april. Se annoncen. — I *Himmerland* holdt vi møde den 26. april, og det er allerede fastlagt til søndag den 25. april til næste år. Som sædvanlig i Søttrup friskole. — I *Thisted* havde vi et lille, hyggeligt møde den 21. sept. Til næste år bliver det nok i første halvdel af oktober, muligvis i forbindelse med en gudstjeneste. — I *Odense* holdt vi, som vi plejer, møde den første onsdag efter vort efterårsmøde, og sådan bliver det sikkert også ad åre. — I *Hjørring* holdt Vendsysselkredsen efter lang tids pause en lille sammenkomst på Højskolehjemmet hos vor gamle elev Olga Lildholt. — *Lolland-Falsters* Danebodkreds holdt møde i Maribo den 11. oktbr. Der var ikke mange gamle elever, men vi havde det vældig rart sammen. Hvordan det skal gå i 1954, ved jeg ikke endnu. *F. T.*

DØDSFALD.

Gamle elever.

Estrid Knudsen, elev fra sommeren 1932, var datter af Danebod Højskoles første forstander Thorvald Knudsen, der døde som valgmenighedspræst i Ryslinge (1933). Men Thora og Thorvald Knudsen bevarede trofast forbindelsen med Danebod. I årene 1923—33 kom de her så tit, at de blev udnævnt til »højskolebedsteforældre«, og deres eneste datter — efter syv sønner — »Strit«, som vi kaldte hende, blev vores »plejedatter«. Hun forlovede sig med vores unge lærer, Henrik Dons Christensen, og vi holdt deres bryllup her den 1. april 1938. Allerede dengang var Estrid syg, og snart kunde hun kun færdes i rullestol. Derfor kunde de ikke tænke sig at blive her som lærerfolk, hvad de nok begge to havde drømt om, men Dons søgte og fik embedet som sognepræst i Henne og Lønne ude ved Varde. Det var et par meget udstrakte sogne, og en tid så det ud til, at Dons var blevet overanstrengt af de lange cykleture sognet rundt. Derfor tog han 1942 mod opfordringen til at blive valgmenighedspræst i Askov, hvor han samtidig vilde kunne fortsætte sin gamle virksomhed som højskolelærer. Den 30. april 1946 oplevede Dons og Strit den næsten ufattelige glæde at få en frisk og rask dreng. Han kom til verden i Sønderborg, og vi glemmer aldrig den dag, da Dons kom kørende ind i gården her og kort og godt meddelte: »Nu er I blevet bedsteforældre!« Samme aften kom der biler både fra Askov og Vejle, fyldt med glade mennesker med favnen fuld af blomster. De *måtte* herned for at dele glæden med os. En stor glædesfest var det også, da drengen blev døbt og fik navnet Poul. —

Strit var et strålende menneske. Lige til det sidste bevarede hun — trods tiltagende svaghed — sit fine lune, sit spillende vid og sit ukuelige humør. Engang udbrød hun triumferende: »Lægerne påstår, at man kun kan leve i 12 år med den sygdom, jeg har. Men jeg har narret den, for nu har jeg allerede haft den i 15 år!« —

Estrid døde, som omtalt i dagbogen, den 4. nov. og blev begravet den 7. Den dag var Askov kirke så smuk, som jeg aldrig før har set den, med et væld af lys og kranse. Der havde åbenbart været mange kærlige og taknemmelige hænder i arbejde. — Samme dag fyldte

Estrids mor, gamle fru Thora Knudsen, 80. For tiden besøger »mor Thora« sin søn Hermod her på Danebod.

Strit har været os og Danebod en god ven, og vi glædede os, hver gang Dons kom kørende herned med hende og lille Poul; det var heldigvis ikke så sjældent. —

Hermod Knudsen har skrevet et fint lille stykke om sin søster her i årsskriftet, og Dons' kønne og stærke tale ved hendes begravelse har vi også fået lov at tage med.

Aage Nielsen, Stensballe, elev fra vinteren 1946—47, døde den 12. februar. Han havde været gift i to år og havde i fjor overtaget sin svigerfars gård i Erritsø ved Fredericia i forpagtning. Han og hans kone var med til elevmødet her i fjor, men i november fik han en uhelbredelig sygdom. Fra den tid af led han meget, men to måneder før han døde, havde han og hans hustru den glæde at få en lille søn. Aage Nielsen blev kun 30 år. Hans hustru, Stinne Bjerg Nielsen, »Bjerregård«, Erritsø, sender hilsen til alle, der var på Danebod, da hendes mand var elev.

Minna Kristensen, Bjerregård, Foerlev ved Skanderborg, elev fra sommeren 1948, døde sidste efterår efter at have fået dødfødte tvillinger. Hun var blevet gift med Ejny Olsen fra Roskilde, der havde en god stilling som repræsentant for et fransk firma her i landet. — Hendes mor fortæller i vandrebogen »Gnisten«: »Der blev gjort alt, hvad der stod i menneskelig magt. Hun fik blodoverføring flere gange og saltvandsindsprøjtninger. Der stod 4 dygtige læger hos hende hele tiden og håbede til det sidste, men døden sejrede. — Minna døde den 24. nov. og blev begravet fra Roskilde domkirke, en meget smuk højtidelighed. Minnas kiste, hvor hendes to små piger lå hos hende, blev båret igennem Kongeporten af hendes mand, far og brødre.«

Jørgen Terp, Notmark.

Jørgen Terp var en af de syv, der oprettede selskabet »Als Højskole«, som det først hed, og det var ham, der sammen med Hans Eriksen, Almsted, købte den fhv. tyske avlsgård Øvelgønne for at omdanne den til Danebod Højskole. Terp var ikke alsing, men født i Hinderup ved Hellevad den 23. februar 1861. Allerede som ganske ung levede han stærkt med i den danske frimenighedsbevægelse, der samlede sig om den ejendommelige pastor L. B. Poulsen, Bovlund. På sine gamle dage læste Terp med stor interesse og gang på gang den erindringsbog, pastor Poulsens søn, Martin Refslund Poulsen, har skrevet. Og når han skulde slappe af, læste han helst »Onkel Morten« (Korch). — 17 år gl. blev Jørgen Terp erklæret

for optant og udvist. Han rejste over grænsen til Søgård ved Vamdrup, hvor lærer H. A. Brammer holdt højskole. Det hed sig, at denne skole var tænkt som et modtræk mod Askov, men den kendsgerning, at lærer Brammer holdt foredrag om Grundtvig, kunde tyde på, at rygtet ikke havde ret. — Jørgen Terp længtes så forfærdeligt. Han *måtte* hjem til Sønderjylland igen. Og for at blive anerkendt som tysk statsborger gik han på session. Han slap dog for at blive prøjsisk soldat. Først i 80'erne, vistnok 1884, blev han elev på Ågård landbrugsskole i Oversø sogn syd for Flensborg. Forstander Mikkelsen Tofte, der var degn for den danske menighed i Flensborg, måtte ikke holde højskole, men gjorde det nok alligevel. Terp har fortalt mig, at Tofte undertiden satte sig på en stol foran eleverne og sagde: »Nu må I spørge mig, om hvad I vil, men ikke om ligegyldige ting.« Og han vilde gerne svare på historiske, mytologiske og naturhistoriske spørgsmål. Han kunde ikke forklare, hvorfor der fandtes kul på Grønland, eller hvordan de var blevet til, men så meget kunde han sige, at kul var »fangne solstråler«. —

I 1887 købte Terp den gård i Notmark, hvor han blev boende for resten af sit liv. Terp var en pålidelig mand. Man vidste altid, hvor man havde ham, så skønt han hørte til »de stille i landet«, nød han den største agtelse og tillid, så langt han var kendt. I mange år var han medlem af menighedsrådet (»Kirkeældste« hed det i tysk tid) og af bestyrelserne for Ketting Sparekasse og Danebod Højskole. Først da han var over 80, trak han sig tilbage fra den sidste post. Ved bestyrelsesmøderne sagde han ikke meget, men han tænkte, før han talte, og tiest blev det, som han foreslog.

Og Terp og hans kone, Ingeborg, var trofaste. Vi skal ikke glemme, hvordan de — som mange andre — hjalp os med »naturalier«, da vi for over 30 år siden flyttede ind på Danebod til en næsten tom kælder. Og siden da har Terp hvert eneste år sendt os en lille julehilsen, skrevet med den sirligste håndskrift, ofte med små, rammende bemærkninger om tidens store spørgsmål; for lige indtil de allersidste måneder før sin død, da åreforkalkningen svækkede ham, fulgte han levende med i alt, hvad der skete omkring ham. — Og Terp var beskeden. I 1949 skrev han på julekortet: »Nu er jeg den ældste i Sognet, altsaa meget gammel. Jeg har været meget betroet. Folk havde altid Tillid til mig. Det glædede mig dengang, og det gør det endnu, naar jeg tænker tilbage. Det lyder lidt hovmodigt, ikke? Men der var nok andre, der kunde have gjort det bedre.« — Terps havde i deres unge år mistet to små drenge. Nu glædede de sig over deres 18 børnebørn; »håber, at Snesen bliver fuld«, skriver han i det samme kort. — Men det nåede han ikke at opleve. Næsten 93 år gammel døde Jørgen Terp den 6. nov. og blev begravet på Notmark kirkegård den 10. nov. *F. T.*

SMÅ MEDDELELSER.

Skolen har fået tilbud på et tone-smalfilmsapparat til halv pris. Og naturligvis vil vi gerne have det; men trods den reducerede pris koster det dog noget mere end 2000 kr., så det er mange penge, det drejer sig om. Desværre er elevforeningen ikke i stand til at klare den sag. Men vi vil meget gerne støtte den ved at opfordre medlemmerne til — hvis lyst og evne er til stede — da at sende et bidrag efter behag, dog mindst 1 kr., på vedlagte girokort. Enhver bidragyder deltager da samtidig i en lodtrækning om en dug, en pude, en bog, en kasse cigarer og andre værdifulde ting.

Vi har tænkt, at filmsapparatet også kan komme tidligere elever til gode gennem fremvisning på f. eks. elevmødelørdagen, derfor denne henvendelse. Husk: Mange bække små gør en stor å. —

Adresser girokortet til: Elevforeningen, Danebod højskole, Fynshav. Gironummer 10373.

Lodtrækningen foretages den 20. januar 1954.

Girokortets kupon med afsenderens adresse gælder som lodseddel.

Kirstine Rask.

Boganmeldelse.

Johs. Møller: *Absalons dreng.* 140 s. 5,50 kr. Det danske Forlag.

Det er ikke almindeligt, at der er boganmeldelser i årsskriftet, men dette er heller ikke nogen almindelig bog. Det vil de Danebodelever, der har haft Johs. Møller som lærer, straks være klar over! Det ville være fristende at proklamere en ny Ingemann, men eftersom dette er en ukendt forfatter for de fleste unge, tjener det nok sagen bedst alene at holde sig til den foreliggende bog. Som titlen antyder, er det et stykke Danmarkshistorie, frit behandlet — og spændende. Bogen bærer tydeligt præg af at være inspireret af besættelsesårene, og alene ved for de yngre og yngste generationer at genskabe stemningen fra denne tid har bogen sin mission. Men bogen har noget mere på hjerte. Det, der skete i besættelsesårene, var jo sagt i al almindelighed, at en del mennesker blev klare over, at den eneste rettesnor, der duede, var: at ville, hvad man skulle.

Samvittigheden måtte stå stærkere over for den kolde fornuft, end det i den foregående tid havde været tilfældet. »Jamen, det kan man da ikke skrive en drengebog om!« Jo, det kan man i høj grad. Børns retfærdighedssans er betydelig mere udviklet end deres »fornuft«. Man kunne også henvise til, at der tidligere med held er skrevet historier med »emner for voksne, fortalt for børn«. Kort sagt: køb bogen i julegave til din lille fætter — og sørg så for at få lov til selv at læse den efter jul!

Den kan også købes i »brugsen« .....! *G. R.*

Tanken om en større Udlandstur med Eleverne efter Skoletiden har spøgt de sidste Aar paa Danebod; og man faar jo nok en Del mere ud af en Rejse, som man har haft Lejlighed til at forberede grundigt i Skoletiden. Vi har derfor allerede nu lagt Planer om en 14 Dages Tur til Italien først i September 1954. Der er Mulighed for, at enkelte gamle Elever kan komme med, og vi vil derfor bede eventuelle interesserede om at skrive til *Hermod Knudsen, Fynshav.* Turen gaar med Bus gennem Tyskland, Svejts, Italien (Milano, Pisa, Roma (2 Dages Ophold), Assisi, Firenze (1 Dags Ophold), Bologna, Venezia (1 Dags Ophold), Dolomitterne, Østrig (Grossglockner, Salzburg), Tyskland, Fynshav. *H. K.*

Enkelte gamle elever kan komme med på vor årlige Hollandstur i sidste uge af marts, men de må i så fald melde sig inden udgangen af februar. *F. T.*

Udmeldelse af elevforeningen og *adresseforandring* (med opgivelse af, hvilket år man var elev) må tilstilles elevforeningens formand, højskolelærerinde *Kirstine Rask,* Danebod, Fynshav, inden 15. nov., for at vi ikke forgæves skal sende vedkommende årsskriftet, der udkommer hvert år ved juletid.

Artikler til årsskriftet må være redaktionen i hænde inden den 15. november.

Elevmødet afholdes *søndag den 4. juli,* og vi beder jer som i år tage madpakke med til lørdag aften. Det er lettere for køkkenet og billigere for jer. — Jubilarerne fra 1928—29 og 1929 og ligeså jubilarerne fra 1943—44 og 1944 er særlig velkomne. Vi begynder lørdag aften.

Efterårsmødet afholdes den 26. og 27. septbr. Ankomst lørdag eftm. Alle er velkomne. Alle 39-pigerne opfordres til at mødes med deres kammerater til 15-års jubilæum. *F. T.*

ELEVFORENINGENS REGNSKAB 1952—53.

Indtægt:		*Udgift:*	
Kasse overført f. f. år..	16,18	Elevheftets forsendelse o.a. porto	1961,94
Indtægt ved elevmødet..	943,00	Udgift ved elevmødet..	909,20
Gaver fra elever	61,93	Elevunderstøttelse	1025,70
Solgte hefter	56,00	Telegram	11,00
Elevbidrag	9,50	Gratiale til E. O.	50,00
Byggefonden	527,00	Rejseudgift til Odense..	22,00
Hævet på giro	3630,00	Tryksager, Jørg. Otsen..	46,80
		Byggefonden:	
		Porto	186,00
		Tryksager	281,90
		Byggefonden	204,40
		Indsat på giro	541,00
		Balance	3,67
	5243,61		5243,61

Girokonto.

Indtægt:		*Udgift:*	
Kassebeholdning	1912,55	Varer, Otto Andersen..	433,70
Elevbidrag	8905,63	Årsskriftet	4340,00
Byggefonden	6571,10	Landselevforeningen..	550,00
do.	541,00	Understøttelse	114,95
Renter	23,16	Hævet til byggefonden	6412,00
Gave	9,57	Hævet til kassen	3630,00
		Debiteret	13,69
		Kassebeholdning	2468,67
	17963,01		17963,01

Byggefonden.

Indbetalte bidrag	7112,30	Tryksager	186,00
		Porto	281,90
		Balance	6644,40
	7112,30		7112,30

Erik Olsen.

Regnskabet efterset og fundet i orden.

Fynshav, 16. juni 1953.

Anna Andersen, Kirstine Rask,
Danebod.

BERETNING FRA LANDSELEVFORENINGEN 1953.

Landselevforeningen har igennem Sekretariatet i Vartov i det forløbne år taget en række ny opgaver op, samtidig med at der er blevet arbejdet på at udvide de gamle.

Henvendelser til Sekretariatet fra mennesker, som ønsker orientering om forhold højskolen vedrørende er i stadig stigen. Vi forsøger at udbygge enhver også kun periferisk kontakt til en varigere forbindelse. Det er naturligvis et arbejde på langt sigt, men har dog alligevel resulteret i en 100 % forøgelse af elevtallet på sommerferiekurserne, af hvilke der i år blev afholdt 18 med et samlet deltagerantal af 800.

Sidste år afholdtes 11 kurser med 400 elever.

Siden oktober 1952 er formidlet 109 elever til de almindelige sommer- og vinterskoler. Det tilsvarende tal ved sidste beretning var 63.

Sekretariatet har med støtte af Foreningen for Høj- og Landbrugsskoler og Undervisningsministeriet oprettet en særlig afdeling (Folkeoplysningens Informationskontor — The Scandinavian Adult Education Information Office), hvis opgave det er at vejlede udlændinge om de nordiske landes oplysningsarbejde (højskoler, aftenhøjskoler, oplysningsforbund m. m.). Gennem dette kontor er i sommer 350 udenlandske gæster blevet orienteret ved hjælp af film, foredrag, pjecer, og samtidig har vi i mange tilfælde arrangeret studiebesøg på skoler og institutioner.

Også aftenhøjskolen, som Landselevforeningen driver i Vartov for at knytte forbindelser til større kredse i København. har i år udvidet sit arbejdsområde. Der er i dag indtegnet 274 elever, og det er vigtigt at notere, at Askov og Krogerup højskoles elevkredse nu er direkte med i samarbejdet, samtidig med at flere andre elevkredse (f. eks. Den internationale Højskoles) har været behjælpelig med at virke for større tilslutning. Vi betragter dette som en meget værdifuld indledning til et samarbejde med flere og flere elevkredse i det fælles mål: at gøre den danske folkehøjskole kendt i større kredse af befolkningen.

Landselevforeningen har ladet fremstille en ny højskolepjece, som i efteråret vil blive fordelt over hele landet i 10,000 ekspl. Rekvirer et antal af denne pjece til uddeling.

Fabrikshøjskolerne for 1952—53 er i år begyndt tidligt, idet de første møder på to virksomheder i København allerede er afholdt, og hele vinterens møderække er planlagt.

26. okt. 1953. *Thyra* og *Erik Halvorsen.*

ELEVFORTEGNELSE.

Vinteren 1952—53.

Bladt, Jakob, Fynshav.
Busch, Maria, Fahrtoft, Sdr. Brarup, Sydslesvig.
Christensen, Arne, Annisse, Helsinge.
Christiansen, Hans, Hostrup, Varde.
Dahl, Inga, Jerslev, Brønderslev.
Damgård, Anne Kirstine, Stendalsgård, Højrup, Taulov.
Fenn, Jes Jessen, Ø. Sottrup, V. Sottrup.
Hedelund, Holger, Verninge sydmark, Knarreborg.
Heilesen, Ruth, Gurre, Helsingør.
Holm, Aksel, Gammelholm, Videbæk.
— Peter, Bevtoft.
Ibsen, Evelyn, Briksbøl, Esbjerg.
Jensen, Asger Kirk, Krejbjerg.
— Astrid, Skovby, Als.
— Holger, Onsted, Odder.
— Inge Nygård, Vandborg, Bonnet.
— Liva, Østergade 28 st., Tønder.
— Villy, Hetoftegård, Tistrup.
Jørgensen, Jenny Margr., Nygade 2, Vamdrup.
Knudsen, Ejnar, Rærup, Roslev.
— Peter, Vårhøj, Rinkenæs.
Larsen, Erik, Holte, Grevinge.
— Svend Aage, Sandager mark, Fjellerup.
Lauridsen, Anna, Henne.
Macdonald, Ronald, 43 Gray Str., Kogarah, N.S.W. Australien.
Madsen, Aksel, Verninge sydmark, Knarreborg.
— Sigfred K., Strucksallé 24, Tønder.
Mahler, Svend, Haurup, Flensborgland, Sydslesvig.
Marcussen, Hans, Elbækgård, Snogbæk, V. Sottrup.
Modvig, Vagn, Sønder Omme.
Møldambjerg, Bodil Balleby, Ø. Holm, Møborg, Bækmarksbro.
Nielsen, Kristian Rømer, Gårestrup, Hjørring.

Pagård, Ernst, Pagård, Hemmet.
Pedersen, Hans A., Stokkeby, Ærøskøbing.
— Hans P. Schmidt, Tjørnehoved, Allerslev.
Petersen, Alfred, Diernæs, Fåborg.
— Storm, Holsteinsborg, Grønland.
Nuværende adr.: Tranegårdsvej 26, Hellerup.
Rasmussen, Børge, Højkol, Ry.
Schelde, Kristian Haue, Vellerup, Branderup.
Steenholdt, Helga, Hjartbro, Bevtoft.
Svejgård, Kresten L., Danneshave, Otting, Balling.
Sørensen, Poul, Uggelhuse.
Thomsen, Ebba, Vittrup, Brørup.
— Vagner, Vittrup, Brørup.
Thulstrup, Svend Aage, Trængstrup, Suldrup.
Vistisen, Aase, Hvalris, Møldrup.
Wamser, Hans-Adolf, Satrup, Siedlung 5, Sydslesvig.

Sommeren 1953.

Andersen, Anna, Skave, Roslev.
— Edith, Enghavegård, Bølling Mark, Bølling.
— Ingrid, Svinget, Slotsgården, Jægerspris.
— Irene, Skave, Roslev.
Appel, Aase, Rangstrup, Agerskov.
Bonde, Gerda, Dørup, Hørning.
Boysen, Elke, Venningstedt, Sydslesvig.
Christensen, Hanne, Omø.
Ditlevsen, Julie, Over Bækken, Sdr. Nærå, Årslev.
Engelbret-Pedersen, Ellen, Svendsminde, Vejen.
Eriksen, Helga, Gestelevlunde, Espe.
Fallesen, Ingeborg Vinding, Gl. Kongevej 9, Åbenrå.
Fisker, Marie, Funder By, Funder.
Frederiksen, Edith, Engelsborg, Viborg.
Gravengård, Rosa, Dybe, Bonnet.
Grenå, Oda, Anneberg Mark, Nykøbing S.
Gylling, Thea, Hårdmark, Pillemark, Samsø.
Hansen, Dagny, »Lindholm«, Fjelsted, Ejby.
— Margit, Hesselbjerre, Thyregod.
Harpøth, Ingrid, Frostesgård, Skalstrup, Vemb.
Heiselberg, Tove, Lyhne, Ølgod.
Hintz, Ursula, Arnæs, Sydslesvig.
Jacobsen, Gerda, Tøndering, Durup.
Jensen, Hanne, Trelde Sande, Fredericia.
— Inger Drejer, Vejby, Brodal.
— Irma, Norring Mark, Hinnerup.

Jensen, Margit, Ø. Bagterp, Hjørring.
— Rigmor Mahler, Mejmosegård, Kolby, Samsø.
Jeppesen, Marie, Krejbjerg.
Jepsen, Karen, Gildegade, Løjt Kirkeby.
Johnsen, Birthe, Oddense, Balling.
— Maja, Gårde.
Kirkegård, Karen, Albæklund, Snejbjerg, Herning.
Kjølhede, Grethe, Bøstrup, Højslev.
Kristensen, Dora, Gl. Præstegård, Grønbjerg.
— Tove, Ferring, Bonnet.
Lambertsen, Sonja, Gellerupvej 26, Varde.
Langkjær, Kirsten, Tokkerup, Lejre.
Larsen, Edel, Bejstrup, Bonderup.
— Signe, Hygum Mark, Sdr. Hygum.
Lindbjerg, Edith, Borbjerg, Holstebro.
Lundgård, Karen Margr., Frijsendal Mark, Sall.
Madsen, Doris M., Biskorupvej 229, Seden, Fyn.
— Eva, Ørritslev, Søndersø, Fyn.
Mikkelsen, Helga, Tørring Kær, Dalbyover.
Møller, Bente, »Bymosegård«, Thorup, Lov.
— Henni, Kønsberg, Fur.
Nielsen, Grethe, Dalmosegård, Kisserup, Holbæk.
— Hilda, Karlby Nørregård, Hornslet.
— Klara Fløystrup, Skovnæs, Hvalsø.
Nørgård, Else, Mollerup, Frøslev, Mors.
Olesen, Bitte Højvang, Åsted, Kvong, Tistrup.
— Martha, Haugstedgård, Vejen.
Olsen, Ruth, Vemmelev, Forlev.
Pedersen, Elin Bjerre, Ømgård, Sengeløse, Tåstrup.
— Erna, Bramslev, Valsgård, Hobro.
— Gerda, »Vesterby«, Fårevejle.
— Lise, Tømmerforretningen, Asminderup.
— Manna Møller, Plantagevej 3, Grenå.
Petersen, Ane Sofie, Holsteinsborg, Grønland.
— Storm, Holsteinsborg, Grønland.
Poulsen, Maren, Herborg.
Rasmussen, Eva, »Spurvholm«, Ellinge, Ullerslev.
— Metha, Aptrup Overgård, Sall.
Ravn, Johanne, Arnum.
Sandal, Karen, Tøving, Erslev, Mors.
Sinkjær, Else, Søndergård, Grønbjerg.
— Maren, Søndergård, Grønbjerg.
Smidt, Anna, Fiskbæk, Herborg.
Stenvang, Gertrud, Næsby, Ranum.

Stenvang, Thyra, Næsby, Ranum.
Svejgård, Lis, Otting, Balling.
— Mette, Otting, Balling.
Svendsen, Kirsten, »Toftegård«, Kolsbæk, Helsinge.
Sørensen, Aase, Nørre Vilstrup, Vejle.
Tving, Inger, Tvingbro, Allerslev.
Thøisen, Ellen, Branderup.
Ulsøe, Krista, Stroustrup, Idom, Holstebro.
Warming, Margit, Syd Veje, Mørke.
Vester, Bodil, Ellinge Lyng, Vig, Sjæll.
Vognstoft, Rigmor, Velling.
Aarestrup, Astrid, Bjerndrup, Stepping.

Nye passive medlemmer:

Olsen, Birthe F., Jernhyt, Vojens.
Pedersen, Lis, Vig, Sjælland.

ADRESSEFORANDRINGER.

1946 Ane Margrethe Kappel (Kragelund), »Stendervadhus«, Bøgeskov, Christiansfeld.
— Grete Skovbjerg Andersen (Trosborg), Allingåbro.
— Eva Albøg Lund (Olsen), Lucernevej 233, Rødovre.
— Anna Lund (Jørgensen, Lyø), Dybendalsvej 21, Kbh. F.
46—47 Hans Grenaa, Friesische Strasse 94, Flensborg.
47 Vilja Hansen (Lauridsen), Strandvejen 37, Hjerting.
— Rosa Häberli-Bucher (Bucher), Oberwangen, Bern, Schweiz.
48 Erna Johannsen (Baggesen), Petvang, Agtrup, Sydslesvig.
— Helga Jørgensen (Kudsk), Pluskær, Padborg.
— Gurli Larsson (Jacobsen), Nørrevej 38, Snekkersten.
— Lis Jørgensen (Vestergård), Donslund, Holsted.
48—49 Martha Nørgård (Kristensen), Carit Etlars Allé 16, Esbjerg.
— Harald Aurich, Schleidenstrasse 30, Frankfurt a. M.
49 Hilda Skoubo Andersen (Jensen), Snæbum, Hobro.
— Herdis Sørensen (Andersen), Tagensvej 69[1], Kbh. N.
49—50 Johannes Petersen, Ny Søgård, Husby, Flensborg amt.

INDHOLD

Side

Frede Terkelsen: Vor alsiske hjemstavnsdigter Martin N. Hansen 3
Gunner Rasmussen: Nye veje 9
Helge Skov: Ved grænserne 20
Mads Lidegaard og *Frede Terkelsen:* Vore fritidsglæder 29
Kirstine Rask: »I barndomshjemmet har vort liv sin rod« 48
Hermod Knudsen: Estrid 52
Henrik Dons Christensen: Ved Estrids begravelse.... 56
Frede Terkelsen: Dagbog 59
Uddrag af breve fra Grønland..... 91
Korte hilsener 96
Otto Andersen: Erik Olsen 97
Erik Olsen: Elevmødet 98
Danebodkredsene 100
F. T.: Dødsfald 101
Små meddelelser 104
Elevforeningens regnskab 106
Beretning fra landselevforeningen 107
Elevfortegnelse 108
Adresseforandringer 111

KONRAD JØRGENSENS
BOGTRYKKERI
KOLDING